

Selusien koa helamu ten Luk

?Isei mutis selusien koanik?

Meatin koa mutis selusien koanik, isen Luk. Kei rovitei tai en meatin teindan elu (12) onen Iesu. Kei vi time tai onen Pol koa lumual vituai ka lumum vituai en out keil houlu.* Luk rovitei Siu, ka avaseini, kei mul ling demkatien onen en Iesu Kristo. Luk vi dokta tai* ka sukul revi. Kei kilea revi tounah vasi koa kur out en moulien onen Iesu. Kei varei mutis tus keilu ekek: 'Luk' ral min 'Umen onen Eiloheh Keil.'

Luk mutis tus koanek vesesal en sua 60 AD (sua keil koa katau en avong Iesu avasi). Luk mul en taon ten out Rom vuo Sesaria navong mul mutis selusien keil enek. En avong koanek, tunien houlu usil Iesu mul ka vasi out, tei vi anatin ka tei vi luvosien. Sakini, Luk vit vatis tunien tai usil moulien onen Iesu koa mal revi. Sakini, Luk va lekat meatin keil houlu koa amusil kat Iesu navong mul semau en out netan ka koa ales umen onen en mete kati keke valong revi tunien keil one. Evus, kei mutis asa koa long usili ran keil. Luk vit vatie lati keke Iesu vi meatin tai koa moulien onen mal revi ka tisaen tovuol ien. Ka en vati mun vatie lati keke Iesu vi Ahi anatin koa mul mutut moulien onen meatin keil.

?Isei vuli selusien koanik mulamu?

Luk mul mutis selusien keil ekek min time tai onen, isen Teopolis.* Aneite ten isen vi 'meatin koa envatien mul en Ahi.' Anatin keke Luk

* :: Kol 4:14; 2Tim 4:11; Plp 1:24 * :: Kol 4:14 * :: Luk 1:1; Umen 1:1

mutis tus koanek min meatin enek, ka kilea keke meatin sav keil emun koa arvitei Siu ihuli.

?Luk mutis selusien koanik vensa?

Luk en vati vatie lati keke Iesu vi Mesaea koa Ahi vat kati – Luk mutis revi tounah koa rie lati keke Iesu vi Mesaea koa Ahi vat kati vit hesani hemai.✧ Kei rie lati mun keke Iesu sakin hatkatien keil vasi koa Ahi sani min me-Isrel keil ka en provet keil usil Mesaea mai vi anatin.✧ Moulrien onen Iesu mal vasi ka maen kei sasen keke heha hemat houtut meatin keil ten out netan suval koa provet keil avit luvati.✧

Luk en vati vaselus usil tounah vasi koa kur out en moulrien onen Iesu – En tunien usil moulrien onen Iesu koa Luk mutisi, kei vit usil tounah keil koa kur out en avong koa Iesu avasi, ka tei en tounah koa mul kistal eni navong vi titiali veah.✧ Luk lelekat revi vatte ten tunien keil usil Iesu ka en meatin keil koa amul en avong keil enek, ka ling vis tunien keil ekek vusil avong kati koa keil akur out ien. Hihiseien ka merikel keil houlu koa Luk mutisi romultei en tus sav keil.✧

Luk en vati vatie lati keke Iesu en mul mahis vati meatin keil koa mesav keil alei sesein keil – Luk rie lati keke envatien ka enmahisien onen Iesu mul en koakeil amesai, koakeil arvitei Siu,✧ livere keil,✧ ahin keil✧ ral min titiali keil emun.✧ Hihiseien keil houlu koa Luk mutis kati

✧ :: Luk 2:11; 4:41; 9:20; 23:2; 24:26 ✧ :: Luk 1:70; 3:4; 4:17; 10:24; 13:34; 16:31; 18:31 ✧ :: Luk 24:25 ✧ :: Luk 1:1–2:52
 ✧ :: Luk 10:1–18:14; 19:1-28 ✧ :: Luk 2:32; 8:37; 10:13; 11:32; 17:16 ✧ :: Luk 2:22; 4:18; 7:22; 11:41; 12:33; 14:13; 16:20; 18:22
 ✧ :: Luk 2:37; 7:13; 9:14; 18:3; 20:47; 21:3 ✧ :: Luk 9:42; 9:48; 18:16

rie lati keke Iesu en mul mahis meatin keil koa mesav keil alei sesein keil.

Luk en vati vatie lati keke Ninin Votut mul mum en moulien onen meatin keil – Luk mul rie lati keke Ninin Votut mum houlu en moulien onen Iesu: en avong avasi,✧ en avong Sion vi baptaes eni,✧ en avong koa mul mumon umen onen✧ ka en avong emun koa mea moul eris ran matien.✧ Keihoen onen Ninin Votut en moulien onen Iesu rie lati keke ka ven Ahi anatin. Ka Luk rie lati keke Ahi mul san vati Ninin Votut enetinek min meatin keil onen vasan keihoen min keil ka keke availea sise koa mal onen Ahi.✧

Mari rendemien tai ten selusien koanik mul en Luk 19:10

Iesu viteni vit, “Natin Meatin mai en out netan valekat meatin keil koa avupuol, ka voutut moulien one.”

?Asa mul en selusien koanik?

1. Iesu avasi, ka moul rokol avong koa kur rohtoh en umen keil onen. (1:1–4:13)
2. Selusien ka umen keil onen Iesu. (4:14–21:38)
 - a. Iesu mum en out keil en provins ten out Kaleli. (4:14–9:50)
 - b. Iesu mum en out keil en provins ten out Sudea, ka provins ten out Perea. (9:51–19:27)
 - c. Iesu mum en taon ten out Serusalem. (19:28–21:37)
3. Iesu mat ka moul eris ran matien. (22:1–24:53)

✧ :: Luk 1:11; 1:35; 1:67; 2:9; 2:27; 2:38 ✧ :: Luk 3:22; 4:1

✧ :: Luk 4:14; 4:18; 10:21 ✧ :: Luk 24:4,16,31,36,51 ✧ ::

Luk 24:49

Hitkileaen onen Luk usil tus koanek

1-2 More visokon minuk Teopolis,* hetamen onak.

Navong Iesu moul semau en out netan, meatin houlu ales tounah keil koa kei mumoni ka amusili. Tei en keil umai avi eiloheh keil onen ka avit usil tounah keil koa ales Iesu mumoni.✧ Ka meatin houlu koa alonge amutis kat revi. 3 Ka inau, Luk, namusil revi tounah vasi keil enek emun, mukave avasi va rokol mukave va ris en out nesa. Sakini, namundemi navit tahos keke inau mun nitis retai en tounah keil housil sakien koa akistal ien. Hemukonek, keik, Teopolis, hetamen onak,✧ 4 kokilea kovailea anatinien ten tounah keil koa mesav keil amul aviseinuk eni.

Angelo tai vit luvat hasuen onen Sion Baptis

5 En avong koa Mari Herod vi asuv houlu ten provins ten out Sudea, pris tai mul, isen Sakaraea. Kei vi tai en vangi pris keil onen Abitsa.† Ahin onen, isen Elsavet, koa kei emun ka en mari vatiamal onen pris Eron telamu.✧ 6 Sakaraea ka ahin onen lumal en meten Ahi ka lumusil kat revi mengkatien keil onen. 7 Sakaraea vi ulmatu tuai ka titiali onealu tovuol veni tovuli onen vi lumalum.

8 En avong tai, vangi pris keil koa Sakaraea mul ien uva avoum en Eim Votut onen Ahi, ka kei mul mumon umen keil onen ral min keil.✧

* **1:1-2:** Teopolis, aneite ten isen vi 'meatin koa en vati vailea revi mok Ahi.' ✧ **1:1-2:** Sion 15:27 ✧ **1:3:** Umen 1:1 † **1:5:** Pris keil vasi aka en vatiamal onen Eron koa vi tunali Mosis en avong mulamu. Pris Eron, havinali keil avi hanumau tai ka ehat emun (24), ka Abitsa vi tai en keil en avong telamu koanek (1Kron 24:1-19). ✧ **1:5:** 1Kron 24:10 ✧ **1:8:** Eks 30:7

⁹ Musil sakien matu onen pris keil, aleh isen tai en keil koa heha neim en Eim Votut vanit senta vaha min Ahi. Sakini, aleh isen Sakaraea.

¹⁰ Ka navong Sakaraea mul neim, koakeil umai keke avaha netan min Ahi amul en teahu ten Eim Votut ka amul avis. ¹¹ Hatte tas, angelo tai onen Iahova mai kistal ven Sakaraea ka mulomal en usite matu en avet koa kei munit senta ien. ¹² Navong Sakaraea les angelo enek, mutimanin ka metau vis metau.

¹³ Ka angelo viteni mini vit, “!Sakaraea, konametautei! Ahi long hisien onom tuai. Ahin onom, Elsavet, hervitei tuetin hekur natmali tai, ka kiling isen hehi ‘Sion.’ ¹⁴ Hasuen onen hesakin kamil milhesi kamil, ka meatin sav emun keil isi keil veni. ¹⁵ Natmali hemai hehi hetamen tai en meten Iahova. Hehi votut en moulien vasi onen ka hermuntei varei uaen vuo oai takeih. Navong hel semau en vangen mama onen, Ninin Votut hehilelau eni.✧ ¹⁶ Ka kei hesakin houlu en me-Isrel keil ihiles ran tisaen keil one, iha ris min Iahova, Ahi one. ¹⁷ Keihoen onen Ninin Votut hel ien hesuval koa mul en provet Ilaetsa mulamu. Heha helamu en Ahi Asuv keke valah ruain tata keil vatal min titiali keil one en tomat, ka vasakin koakeil arlong kattei Ahi, avahiles ran tisaen keil one ka usil meteisauen onen koakeil amal en meten. Kei hesakin meatin keil onen Ahi isak mesei revi ven amaian onen Asuv one.”✧

¹⁸ Sakaraea viteni min angelo vit, “Inau navi ulmatu tuai ka ahin onak vi tovuli ramat emun. ?Sakini, inau nikur titiali hemukave? ?Kumon sa keke makur anatin en selusien onom?”✧

✧ **1:15:** Nam 6:3; Sats 13:4; 1Saml 1:11 ✧ **1:17:** Mat 17:11-13; Mal 4:5-6; 3:1 ✧ **1:18:** Sen 18:11

19 Ka angelo vit kesi mini vit, “Inau Kavriel, avat onen angelo keil, koa namulomal en meten Ahi lisenges. Kei varei sila nau mahit mesein more longlongien enek minuk.”[☆] 20 Ka veni korkurtei anatin en asa koa naviteni minuk, keik kihi ameng. Kosakras emun kovaselus hetokol avong koa tounah enek hekur out.”[☆]

21 Ka navong Sakaraea mul semau en Eim Votut, vangì meatin keil koa amul arosini amundemi avit, “?Vensa kei mul neim taveah ramat mukok?” 22 Ka navong Sakaraea sital, sakras vaselus. Kei mules sak visi vaselus min keil en hen veni vi ameng. Sakini alei kilea keke Ahi rie lat tounah tai mini.

23 Sakaraea mumon umen savsav keil en Eim Votut rokol avong koa umen onen vangì pris keil onen evus. Mumoni evus, va ris teim sen. 24 Ka navong Sakaraea va les ahin onen, Elsavet mai meas en tivava. Ka Elsavet ros teim rokol avong koa avati onen vi elim (5). 25 Ka navong ros teim, vit sasen eni vit, “Iahova en mahis inau koa navi lumalum. Kei rokol kat nau ka sakinau makur tivava. Anatin, kei kulat memouen onak en meten meatin keil.”[☆]

Angelo tai vit luvat hasuen onen Iesu

26 Navong avati onen Elsavet vi ahetai (6), Ahi sila angelo Kavriel va en meteimal ten out Nasaret koa mul en provins ten out Kaleli. 27 Kavriel kur selusien tai keke vahit meseini min ahin hau tai, isen Meri. Meri, asak koe tuai vatetalihe vatal min meatin tai, isen Siosep, koa ka en mari vatiamal onen asuv houlu Deved

☆ **1:19:** Dan 8:16; 9:21; Hib 1:14 ☆ **1:20:** Luk 1:45 ☆ **1:25:** Sen 30:23

telamu. ✧ ²⁸ Navong angelo koanek mai kistal min Meri, viteni mini vit, “Tomat heto venuk. Iahova si kei venuk ka ro ral minuk.”

²⁹ Ka navong Meri longe mukok, mundemko houlu ka mundem usil aneite ten selusien enek. ³⁰ Ka angelo viteni min Meri vit, “Meri, konametautei. Ahi si kei houlu mok venuk. ³¹ Keik kimeas en tivava tai ka kikuri hehi meahos. Hevus, kiling isen hehi ‘Iesu’ koa aneite teni vi ‘Ahi mutut meatin keil.’ ✧ ³² Kei hehi hetamen tai ka ihise en ‘Natin Ahi’ koa ro en out nesa.’ Ka Ahi Asuv helingi hehi asuv houlu tai hesuval avu onen telamu, asuv houlu Deved. ✧ ³³ Lisenges, kei helosil kat revi me-Isrel keil, koakeil akistal en ara onen avu Siekob telamu. Ka hiasuvien onen, keite teni hetovuol.” ✧

³⁴ Meri vit kesi min angelo vit, “?Ka inau nikur tivava enek hemukave, veni nareingeingen meatin veah?”

³⁵ Sakini, angelo viteni mini vit, “Ninin Votut hemai venuk ka keihoen onen Ahi hesakinuk kimeas. Hesakini, ehon koa kikuri hehi votut, ka ihise en ‘Natin Ahi.’ ✧ ³⁶ ?Kokilea tumahin Elsavet? Kei emun hekur natnali, avaseini vi tovuli tuai. !Anatin eli! Elsavet koa meatin keil avit vi lumalum, kosa, avati onen vi ahetai (6). ³⁷ Sakini, konandemkotei veni Ahi kilea voumon tounah vasi ka tounah tovuol koa sakras voumoni.” ✧

³⁸ Navong longe mukok, Meri viteni min angelo vit, “Tahosis. Moulien onak mul en hen Ahi ka

✧ **1:27:** Luk 2:5; Mat 1:16,18 ✧ **1:31:** Sen 16:11; Sats 13:3; Aes 7:14; Mat 1:21-23 ✧ **1:32:** Aes 9:7; 2Saml 7:12,13,16 ✧ **1:33:** Maek 4:7; Dan 7:14 ✧ **1:35:** Mat 1:20 ✧ **1:37:** Sen 18:14

numon asa koa en vati. Houmoni minau hesuval koa koviteni.” Evus, angelo mea ka lokoveini va.

Meri va vasao en Elsavet

³⁹ Katau en avong enek, Meri mea ka kalah, va en meteimal koa Elsavet mul ien koa mul en hou keil ten provins ten out Sudea. ⁴⁰ Navong rokol meteimal koanek, va neim en teim sen Sakaraea, ka vise Elsavet. ⁴¹ Ka navong Elsavet long ren Meri, tivava onen kaikai en vangen. Evus, Ninin Votut mai sien Elsavet[☆] ⁴² ka kei viso keih vit, “! Tokolkatien onen Ahi mul enuk mulin ahin sav keil, ka tokolkatien onen mul en tivava koa mul en vangom![☆] ⁴³ Inau narvinvintei keke mama onen Asuv onak hemai hesao enau. ⁴⁴ Nalong kilea en tounah enek veni navong nalonguk kovise nau, tivava onak si kei ka kaikai en vangok. ⁴⁵ Tokolkatien onen Ahi mul enuk veni kokur anatin en selusien onen keke tounah enek hekistal enuk hesuval koa kei viteni minuk.”[☆]

⁴⁶ Ka Meri viteni vit,[☆]

“En rendemien onak, namul navati lat isen Ahi Asuv.

⁴⁷ Nasi nau houlu ven Ahi onak koa mul mutut inau.

⁴⁸ Kei en rovobongentei nau, avaseini navi ahin kuren toumien onen enges.[☆]

Kosa heha, meatin vasi ihitehiteni keke Ahi rokol kat inau.

⁴⁹ Ahi ten keihoen mumon marmari tounah keil minau[☆]

ka isen vi votut.

⁵⁰ Kei en mahis koakeil amul avouhou mini,[☆]

☆ **1:41:** Sen 25:22; Luk 1:15 ☆ **1:42:** Sats 5:24; Dut 28:4

☆ **1:45:** Luk 1:20 ☆ **1:46:** 1Saml 2:1-10 ☆ **1:48:** 1Saml 1:11

☆ **1:49:** Sam 111:9 ☆ **1:50:** Sam 103:13,17

- koakeil aro kosa, ka koakeil imai ikatau veah.
- 51 Ral min keihoen onen, Ahi mumon marmari tounah keil,✧
ka likat rasilin koakeil akur rendemien ten hetetamenien mul en keil.
- 52 Kei lah lat asuv houlu keil ran vulie ten keihoen,✧
ka vati lat meatin kuren keil esuk.
- 53 Navong meatin keil koa amai kat keil umai ven Ahi, mul san more anien min keil.✧
Ka navong koakeil tounah one houlu umai veni, sila lin keil uva avi heite hon.
- 54 Kei mai san kataunien min me-Isrel keil koa aka en mari vatiamal onen avu Siekob telamu, koa vi meatin toumien onen.✧
Kei mul kataun keil veni mundem kat hatkatien onen keke hetie lat enmahisien min keil.
- 55 Kei mum musil hatkatien keil koa mumoni ral min avu keil orer, min Ebrahim ka min vatiamal keil onen koa avi me-Isrel keil.✧
Hatkatien koanik onen sakras vavus.”
- 56 Ka Meri ro ral min Elsavet avati etel (3). Evus, va ris teim sen.

Navong Sion Baptis avasi

57 Avong mai vinvin keke Elsavet vakur tivava onen, ka kei kuri vi meahos. 58 Navong vatiamal keil onen ka meatin sav keil emun koa aro vesesal veni alonge keke Ahi Asuv mumoni tahos mini en sakien koa san ehon tai mini, keil asi keil houlu. 59 Ka navong avong onen tivava enek vi

✧ 1:51: Sam 89:10; 2Saml 22:28 ✧ 1:52: Siob 12:19; 5:11
✧ 1:53: 1Saml 2:5; Sam 107:9 ✧ 1:54: Sam 98:3; Aes 41:8
✧ 1:55: Maek 7:20; Sen 17:7; 22:17

outel (8), musil sakien onen Siu keil, akuri va en vekahoi. Koakeil umai avalesi, e vati avaling isen tata onen en kei, koa vi ‘Sakaraea.’[☆] ⁶⁰ Ka Elsavet vit, “!Vuo! Isen hehi ‘Sion.’ ”

⁶¹ Ka aviteni mini avit, “!Meatin tovuol veah en vatiamal onealu koa isen vamukonek!” ⁶² Sakini, uva asak visi avaselus min tata onen tivava enek vaka en he keke avahisi en vati valing isen vahi isei.

⁶³ Ka Sakaraea vis keil avasan tounah tatisien tai mini. Ka mutisi vit, “Isen Sion.” Navong avuli, amutimanin esuk eni. ⁶⁴ En hati avong enesek, Sakaraea kilea vaselus eris, ka vati lat isen Ahi ral min selusien keil onen.

⁶⁵ Navong vatiamal onealu ka koakeil amul vesesal ven keilu ales merikel koa kur out, amutimanin. Sakini, longlongien ten tounah keil enek koa kistal en Sakaraea, Elsavet ka tivava onealu karahit meteimal keil koa mul en hou keil ten provins ten out Sudea. ⁶⁶ Koakeil alonglong eni alei kilea keke keihoen onen Ahi mul en moulien onen tivava enek ka amundemi avit, “?Navong hemoul hemarite, hemai hekur mari umen sa vare?”

⁶⁷ Ka en avong enek, Ninin Votut mai sien Sakaraea ka kei vit luvat asa koa hemai vit,

⁶⁸ “Rihemasmas Iahova, Ahi onen me-Isrel keil,[☆] veni kei mai sao en meatin keil onen ka sakin keil iha imaluv.

⁶⁹ Ahi sani min ir meatin ten mututien koa kur keihoen.[☆]

Kei ka en vatiamal onen asuv houlu Deved koa vi meatin toumien onen Ahi.

[☆] **1:59:** Luk 1:13; 2:21; Sen 17:12; Lev 12:3 [☆] **1:68:** Sam 41:13; 72:18; 106:48; 111:9; Luk 7:16 [☆] **1:69:** Sam 18:2

- 70 Ahi vat kati ka en provet votut keil onen telamu
 71 keke meatin enek houtut ir ran hen vativieh keil orer,[☆]
 ka ran keihoen onen koakeil tine kat ir.
- 72 Ahi vat kati emun keke hetie enmahisien onen min avu keil orer telamu,[☆]
 ka hendem kat hatkatien takeih onen
 73 koa mumoni ral min avu orer Ebrahim ral min selusien tai koa keih.[☆]
- 74 Ahi vat kati keke helah lat ir ran hen vativieh keil orer[☆]
 keke rokilea rovaha netan mini ka rovousil kati en sakien koa rehermetautei mun.
- 75 Anatin, rokilea rovaha netan mini en avong vasi en moulien orer vatal moulien tai koa vi votut ka mal en meten.”
- 76 Evus, Sakaraea viteni min tivava onen vit,[☆]
 “Keik, natkuli, ihisok en provet tai onen Ahi ten out nesa.
 Ka keik kilamu en Asuv keke kovasak mesein sise onen.
- 77 Kitie lati min meatin keil onen keke Ahi houtut keil
 ka herleletei mun hetisa en keil ven tisaen keil one.
- 78 Kei vilelau en envatien ka enmahisien.[☆]
 Hesán ‘meatin ten mututien’ keke hemai hekistal ven ir,
 hesuval koa meteiai mai kistal ka san meneai min ir.

☆ **1:71:** Sam 106:10 ☆ **1:72:** Sam 105:8-9; 106:45-46; Sen 17:7; Lev 26:42 ☆ **1:73:** Sen 22:16-17 ☆ **1:74:** Taet 2:12 ☆ **1:76:** Aes 40:3; Mal 3:1; Mat 3:3 ☆ **1:78:** Aes 9:2; 58:8; 60:1-2; Mal 4:2; Mat 4:16

79 Anatin, selusien onen hesuval meneai koa hetitin rahat koakeil amul en mankoli koa ametaun matien.

Hetitin emun vatie lat sise ten tomat min ir keke rovousili.”

Selus evus, uva ris teim.

80 Sua keil muli va, ka tivava enek moul mai vi litetai tai. Ka keihoen onen Ninin Votut mai sieni. Navong mai mariso, ro en out volvol rokol avong koa mai kistal min me-Isrel keil ka kur rohtoh en umen onen.✧

2

Navong Iesu avasi✧

1 En avong keil ekek koa avasi Sion ien, Ogastas vi Sisa ten out Rom. Kei san ren vit hetetamen keil onen ten kavmen iha, ihuli meatin vasi keil koa amul en out vasi koa kei losil kati, ka itis ise heha en tus tai onen. 2 Koanek vi hulhulien rohtoh koa amumoni en avong koa Karinias vi hetamen ten kavmen en out Siria koa provins ten out Sudea mul ien.

3 Sakini, meatin vasi keil koa aro rasil iha ris en meteimal kati onen vatiamal one keke kavmen kilea vahuli revi keil ka vakur ise. 4 Sakini, en avong enek, Siosep mea, lokovein meteimal ten out Nasaret koa mul en provins ten out Kaleli. Evus, musil sise koa tetaveah* vaha en out Betlehem koa mul en provins ten out Sudea. Uva Betlehem veni vi meteimal kati onen asuv houlu Deved, ka Siosep vi tai en vatiamal onen.

✧ 1:80: Luk 2:40; Mat 3:1 ✧ 2:: Mat 1:18-25 * 2:4: Nasaret rokol Betlehem, sise teni taveah mulin kilomita handred tai (100 km), ka amual mulin wik tai keke avatokoli.

⁵ Siosep kur Meri lumual luva en meteimal ten out Betlehem, veni kei sak koe tuai vakuri vamai vahi ahin onen. Meri meas tuai ka hervitei tuetin hekur tivava. ✧ ⁶ Ka navong lumul semau en out Betlehem, avong mal vinvin vakur tivava. ⁷ Keilu luva luro en eim omon buluk ka sipsip keil, veni out rovinvinte en eim tato ien. Ka en out enek, Meri kur moeite onen koa vi meahos. Par koe rev i en kaliko tai, ka lingi matil en avet koa arivin oumunai an buluk keil mul ien. ✧

Angelo keil avitehiten more longlongien min koakeil alosil kat sipsip keil keke Iesu avasi

⁸ En vongien enek, meatin keil alosil kat sipsip keil en mari mesai tai vesesal en out Betlehem. ⁹ Hatte tas, angelo tai onen Ahi Asuv mita kistal en keil, ka titinien ten muohien onen Ahi ritin rahit meatin keil enek. Ka keil amutimanin eni ka ametau houlu. ¹⁰ Ka angelo viteni min keil vit, “!Minametautei! Numai ral min more longlongien tai koa hesakin meatin keil vasi ihilelau en sien. ¹¹ Kosa etin, en meteimal ten out Betlehem, meteimal kati onen asuv houlu Deved telamu, meatin ten mututien avasi tuai ven kami. Kei vi Mesaea koa Ahi Asuv vat kati keke hesani hemai. ¹² Sise koa mihelei kilea eni hemukok: mihehotin tivava tai koa apar koe en kaliko tai, ka alingi matil en avet koa arivin oumunai an buluk keil mul ien.”

¹³ Navong angelo enek mul veah selus, hatte tas, mari vangi angelo keil onen Ahi aka en out nesa aro vesesal mini. Ka en meten meatin keil amusau amasmas Ahi avit,

¹⁴ “!Houhouen min Ahi ten out nesa, ✧

en out netan tomat vamai
 en meatin keil vasi
 koa Ahi si ven keil.”

¹⁵ Navong amusau evus, angelo keil alokovein keil ka avina ris en out nesa. Evus, meatin keil koa alosil kat sipsip aviteni min keil eris avit, “Rovaha Betlehem, rovalessa koa Ahi Asuv viteni min ir.” ¹⁶ Sakini, aro kekerat uva ka avotin out koa Meri keilu Siosep luro ien. Ka ales tivava onealu mul matil en avet koa oumunai an buluk keil mul ien.

¹⁷ Navong keil ales tivava Iesu, aviten asa koa angelo viteni min keil. ✧ ¹⁸ Ka koakeil vasi along tunien one, keil amutimanin eni. ¹⁹ Ka navong Meri long selusien keil ekek, kur kati mul en rendemien onen, ka mundem usili lisenges. ✧

²⁰ Navong meatin keil ten sipsip uva ris, amasmas Ahi ka avati lat isen ven tounah vasi koa araengoni ka ales. Tounah keil vasi kistal suval asa koa angelo keil aviteni min keil.

Iesu va en vekahoi, aling eis mul ien, ka akuri va en Eim Votut onen Ahi

²¹ Navong avong onen tivava Iesu vi outel (8) semau, musil sakien onen Siu keil, tata ka mama onen lukuri va en vekahoi. En avong enek, aling isen vi ‘Iesu’ suval koa angelo viteni min Meri navong romeastei veah eni. ✧

²²⁻²⁴ Avong hanumau elu (40) katau en avong avasi, Siosep keilu Meri lukur Iesu telva en out Serusalem keke luvoumon asa koa mengkatien

✧ **2:17:** Luk 2:10-12 ✧ **2:19:** Luk 2:51 ✧ **2:21:** Sen 17:12; Lev 12:3; Luk 1:59; 1:31

onen Mosis viteni keke Meri vato ris.† Keilu lukur ame elu va en Eim Votut ka lusan keilu luvi sanien votut onealu min Ahi.‡

En avong enek emun, lukur tivava Iesu keke luvatie min Ahi Asuv keke pris tai vatokol kati vasuval mengkatien onen Mosis viteni koa vit, “*Moei ehon vasi keil ihi ehon votut keil onen Iahova.*” *Eksodas 13:2,12*

Meatin elu luvit luvati keke Iesu vi Mesaea koa Ahi vat kati min me-Isrel keil

²⁵ Navong Meri, Siosep ka Iesu telro veah en Eim Votut, meatin tai mul ekonek, isen Simeon. Sakien keil onen mal ka envatien onen mul en Ahi. Kei mul rosin avong koa Ahi hesan Mesaea hemai koa hesakin me-Isrel keil imaluv ran hen kavmen sav keil. Ninin Votut mul ien[☆] ²⁶ ka viteni mini keke hermattei mau hetokol avong koa heles Mesaea koa Ahi Asuv vat kati keke hesani hemai.

²⁷ Ka navong Meri keilu Siosep lukur Iesu va en teahu ten Eim Votut keke avalekat meatin vatokol kati vasuval asa koa mengkatien onen Ahi viteni, Ninin Votut viteni min Simeon keke vaha en out enek. ²⁸ Ka navong Simeon les keitel, va ven keitel ka vous tivava Iesu. Navong mul vousi, kei masmas Ahi vit,

²⁹ “Ahi Asuv, inau navi meatin toumien onom.

† **2:22-24:** En sakien onen Siu keil, ahin koa kur tivava tai vi amus en meten Ahi ven ara ten hasuen. Sakini, hetos teim hetokol avong hanumau elu (40) heli. Hevus, ahin enek hesan sanien tai min Ahi keke vamai vato ris en meten (Lev 12:1-8).

‡ **2:22-24:** Mengkatien onen Mosis viteni keke hesan titi sipsip tai hetal ame tai. Ka munak ahin enek, mani onen rovinvintei, kilea vasan ame elu enges (Lev 5:11). ☆ **2:25:** Aes 40:1; 49:13

Ka kosa, kokilea kovamaenau mamat en tomat,
veni asa koa kovat kati minau kistal tuai.

³⁰ Inau nales ehon enek tuai en metok[☆]
koa houtut meatin keil onom.

³¹ Ka kumon meatin vasi keil en out netan ilesi.

³² Kei hesakin koakeil arvitei Siu ito en meneai
onom,[☆]

keke keil ilei kilea enuk ka ihouhou minuk.
Ka hehati lat isen me-Isrel keil koa avi meatin
keil onom.”

³³ Navong tata ka mama onen Iesu lulong asa
koa Simeon vit usili, lumutimanin houlu. ³⁴ Evus,
Simeon san tokolkatien tai min keitel ka viteni
mun min Meri vit, “Tivava onom hesakin meatin
houlu ten out Isrel usil kat Ahi, ka hesakin tei
en keil emun ihiles ran Ahi. Tivava enek hehi
metai tai onen Ahi koa meatin houlu iseseini.[☆]
³⁵ Hesakin rendemien suai keil onen meatin keil
imai en mesai. Ka asa koa hekistal eni, hesakin
keik emun kilonge hetisa, hesuval koa naef mul
sal vinik.”

³⁶ En hati avong enek, provet tai mul en teahu
ten Eim Votut, isen Anna. Kei vi tovuli tuai ka vi
natnahin Vanuel koa mul en vatiamal onen pris
Aser. Navong vi ahin hau semau, retalihe. Ka
navong sua oulu (7) mai muli, meatin onen mat.[☆]

³⁷ Sakini, vi vatina va vio ... sua onen mai rokol
hanumau ehat ka ehat emun (84). Ka en avong
vasi, visokon va rokol vongien, kei va netan min
Ahi en teahu ten Eim Votut, ka avong houlu mul
val ran anien keke vahis.

³⁸ Ka navong Sioseph keilu Meri lumul veah
en teahu ten Eim Votut ral min tivava Iesu,

[☆] **2:30:** Aes 40:5; 52:10; Luk 3:6; Taet 2:11 [☆] **2:32:** Aes 42:6;
49:6; 46:13 [☆] **2:34:** Aes 8:14; 1Kor 1:23; 1Pit 2:8 [☆] **2:36:**
1Tim 5:5

Anna mai ven keitel ka masmas Ahi ven tivava enek. Ka katau eni, kei mul run usil tivava enek min meatin keil vasi koa arosin avong koa Ahi hesan Mesaea onen hemai hesakin koakeil ten out Serusalem iha imaluv.✧

Navong Iesu mai vi ehon, meatin keil alei kilea keke kei vilelau en meteisauen

³⁹ Navong Siosep keilu Meri lumum vasin tounah koa mengkatien onen Ahi viteni, telva ris Nasaret, meteimal kati oneatel koa mul en provins ten out Kaleli.✧ ⁴⁰ Ka tivava Iesu moul ka aven mai keih. Navong mul moul, mai vilelau en meteisauen, ka tokolkatien onen Ahi mul en moulrien onen.✧

⁴¹ Ka en sua vasi keil, tata ka mama onen Iesu luva en out Serusalem keke luvoumon Anien ten Mul Laui ien.✧ ⁴² Sakini, navong sua onen Iesu rokol teindan elu (12), luva en anien enek suval koa lumumoni lisenges, ka lukur Iesu telva. ⁴³ Navong Anien ten Mul Laui mai muli, tata ka mama onen lukur sise keke luvaha ris teim, ka lureingeingeni keke Iesu mul veah en out Serusalem. ⁴⁴ Sakini lukaka avong tai ral min vangsi meatin keil veni lumundemi keke Iesu mul musil tunali tai vuo meatin sav tai en vatiamal one. Ka navong out vong, lulekati suk. ⁴⁵ Ka navong lurvotintei en vangsi meatin keil koa lumul ien, keilu luva ris Serusalem keke luvalekat visi en out enek.

⁴⁶ Lulekat Iesu avong etel (3), ka luvotini suk mul rondan en teahu ten Eim Votut. Kei mul long hihiseien keil onen tiser keil onen Siu keil ka mul

✧ **2:38:** Aes 52:9 ✧ **2:39:** Mat 2:23 ✧ **2:40:** Luk 2:52; 1:80

✧ **2:41:** Eks 12:24-27; Dut 16:1-8

vis keil usili. ⁴⁷ Keil vasi koa along selusien onen Iesu amutimanin en ileilien onen ka selusien koa mul vit kesi min tiser keil.

⁴⁸ Navong Siosep keilu Meri luvotini, lumutimanin houlu. Ka mama onen viteni mini vit, “?Natkuli, vensa komumoni mukok min komal? Komumon komal melmundemko houlu ka melmul mellekatuk en out vasi.”

⁴⁹ Ka Iesu vit kesi min keilu vit, “?Millekat nau vensa? ?Milreingeingeni keke nil nito en teim sen Tata onak?”[☆] ⁵⁰ Ka keilu lureingeingen aneite ten selusien onen. ⁵¹ Ka mama onen, kei kur kat asa koa kistal mul en rendemien onen, ka mundem usili lisenges.[☆]

Evus, Iesu va ris Nasaret ral min keilu, ka long kat keilu. ⁵² Kei moul, mai vi mari meatin koa vilelau en meteisaunen. Ka Ahi ral min meatin keil emun asi keil veni.[☆]

3

Sion Baptis mum rohtoh en umen onen keke vaha vahitehiten more longlongien onen Ahi min meatin keil

¹ En avong koa Taebirias vi Sisa ten out Rom sua teindan elim (15), meatin ehat (4) sav emun amul akataun losilkatien onen: Herod Antipas vi asuv houlu ten out Kaleli; tunali Pilip vi asuv houlu ten out Ituria ka Trakonaetas; Lisantias vi asuv houlu ten out Abilin; ka Pontias Paelet vi avat ten kavmen ten out Sudea.[☆] ² Ka en avong enek, Annas ka Kaiafas lukur umen ten asuv houlu onen pris keil.[☆]

☆ **2:49:** Sion 2:16 ☆ **2:51:** Luk 2:19 ☆ **2:52:** 1Saml 2:26; Pro 3:4; Luk 1:80 ☆ **3:1:** Mat 3:1-12; Mak 1:1-8; Sion 1:19-28
 ☆ **3:2:** Luk 1:80

En avong enek, Ahi selus min Sion, natin Sakaraea, en out volvol. ³ Sakini Sion karahit out vasi vesesal en Oaisal Sodan ka vitehiten selusien onen Ahi min meatin keil vit, “!Mihehiles moulien onami ran tisaen! Hevus, mihemai minau ka nihi baptaes en kami hetie lati keke methos onen Ahi mul en kami.”[☆] ⁴ Provet Aesea telamu mutis luvati usil Sion vit,[☆]

*“Itaengon rea tai hehiso hekeih en out volvol hehit,
‘Mihesak mesein sise onen Asuv.
Anatin, mihesak revi sise onen hemal.*

⁵ *Mihetahin revi poal vasi keil*

ka vatihou keil vasi miheil lati hehi aet.

*Out keil koa akalkali, mihoumoni hemai hemal
revi,*

ka mihetahin vasi vulvul keil.

⁶ *Hevus, meatin keil vasi ilesi*

*hemukave Ahi houtut moulien one.’ ” Aesea
40:3-5[☆]*

⁷ Vangi meatin keil houlu umai ven Sion keke vahi baptaes en keil. Ka Sion selus keih min hetetamen onen Siu keil koa umai veni vit, “!Ei, kami mivi vangi tetal tisa keil koa mimul mirili meatin keil en ongomi! ?Isei sel kat kami keke mivalohosai ran mahien koa Ahi hesani min kami?[☆] ⁸ Hetahos imok keke, helamu, mihoumon saken koa hetie lati keke miviles ran tisaen keil onami anatin. Ka minahitentei minahit, ‘Komai meherkurtei mahien veni Ebrahim vi vati avu onomai ka Ahi rie lat komai mevi onen.’ Ka naviteni min kami keke koanek rovitei anatin, veni Ahi kilea vatie lat ahat keil ekek ka hesakin keil imai ihi ekek avahi havin Ebrahim keil keke

☆ **3:3:** Umen 13:24; 19:4 ☆ **3:4:** Aes 40:3-5 ☆ **3:6:** Luk 2:30-31; Umen 28:28; Taet 2:11 ☆ **3:7:** Mat 12:34; 23:33

avahi meatin keil kati onen. ☆ 9 Keitinek, Ahi sak mesein teiai onen tuai vatei lat vatiai keil koa arsontei heite koa tahos. Anatin, itei lat keil ka ison keil iha en ahang.” ☆

10 Ka vangi meatin keil enek avis Sion avit, “? Hesakini, komai mehounon sa?”

11 Sion viteni min keil vit, “Munak tai en kami, eisin omon elu, hesan tai min meatin koa omon tovuol. Munak tai en kami, anien an mul, hesan tei min meatin sav koa an tovuol.”

12 Evus, meatin keil ten takis emun umai keke Sion vahi baptaes en keil, ka avisi avit, “?Tiser, mehounon sa varei keke mevamal en meten Ahi?” ☆

13 Sakini, Sion viteni min keil vit, “Minalahtei mani ten takis nalin asa koa mengkatien ten kavmen viteni.”

14 Ka meatin tavaeen keil emun umai avisi avit, “?Ka mukave en komai? ?Mehounon sa keke mevamal en meten Ahi?”

Sakini, Sion viteni min keil vit, “Minakeih kattei meatin keil keke avasan mani min kami. Ka minakurtei mani en sise koa miluvos isen meatin sav tai en kot. Mihelonge hetahos enges en ui umen koa mimul mikuri.”

15 Navong meatin keil along tounah koa Sion mul viteni, amundemi houlu usili ral min sien ka aviteni min keil eris avit, “Vahesa Sion varei vi Mesaea koa Ahi vat kati keke hesani hemai.”

16 Navong Sion longe mukok, vit risi min keil vit, “Narvitei Mesaea. Inau namul navi baptaes en kami en oai enges. Ka kei koa hemai hekatau enau, kei hehi hetetamen imok helin nau, ka narvinvintei makulat sandel onen. Kei varei

☆ 3:8: Sion 8:39 ☆ 3:9: Mat 7:19; Sion 15:6 ☆ 3:12: Luk 7:29

hehi baptaes en kami en Ninin Votut ka en ahang.* ✧ 17 Kei sak mesei tuai vatiti vas meatin vasi keil hesuval meatin koa kur savel keke vaso lelat uti uit vaha ran ingeite. Uti uit koa hetahos, helah ruaini heha en eim onen; ka ingeite keil teni, heniti en mari ahang koa sakras vamat.” 18 En sakien enek, Sion sel kat meatin keil ka vitehiten more longlongien onen Ahi min keil.

19 Ka navong Sion mul mumon umen onen, selus keih va kat asuv houlu Herod Antipas veni kur ahin onen tunali mai vi ahin onen, isen Herodias. Sion selus emun va kat Herod ven tounah sav vasi keil koa mumoni koa romaltei. ✧

20 Sakini, Herod mumon tounah tai koa tisa mok mulin tounah sav keil koa mumoni: kei viteni keke meatin tavaeen keil onen avaha avahuli kat Sion ka avasoni vaha en eim takeih.

Sion vi baptaes en Iesu ✧

21 Navong semau Sion vi baptaes en meatin keil, Iesu emun mai veni keke Sion vahi baptaes eni. Ka navong Iesu mul vis, voiteh ten out nesa mutah 22 ka Ninin Votut muka mita suval ame ka rondan en kei. Ka rea tai viso ka en out nesa vit, “Keik kovi natkuli kati anatin koa envatien onak mul enuk, ka nasi nau mok venuk.” ✧

Vatiamal onen Iesu ✧

23 Navong Iesu kur rohtoh en umen onen, sua onen hanumau tai ka halualim emun (30).

* **3:16:** Ahang koanek hean motein koakeil amusil kat revi Iesu, ka hean lin koakeil armusiltei. ✧ **3:16:** Umen 13:25 ✧ **3:19:** Mat 14:3-4; Mak 6:17-18 ✧ **3:20:** Mat 3:13-17; Mak 1:9-11 ✧ **3:22:** Sion 1:32; Sen 22:2; Sam 2:7; Aes 42:1; Mat 12:18; 17:5; Mak 9:7; Luk 9:35; 2Pit 1:17 ✧ **3:22:** Mat 1:1-17

Meatin vasi amundemi avit kei vi natin Siosep.✠
Ka avu keil ten vatiamal onen Siosep, eis keil one mukok:

Siosep vi natin Heli.

24 Ka Heli vi natin Matat,
koa vi natin Livae,
koa vi natin Melki,
koa vi natin Sanae,
koa vi natin Siosep.

25 Siosep vi natin Matataeas,
koa vi natin Amos,
koa vi natin Neham,
koa vi natin Esli,
koa vi natin Nakae.

26 Nakae vi natin Mahat,
koa vi natin Matataeas,
koa vi natin Semein,
koa vi natin Sosek,
koa vi natin Soda.

27 Soda vi natin Soanan,
koa vi natin Resa,
koa vi natin Serubabel,✠
koa vi natin Sertil,
koa vi natin Neri.

28 Neri vi natin Melki,
koa vi natin Adi,
koa vi natin Kosam,
koa vi natin Elmadam,
koa vi natin Er.

29 Er vi natin Sosua,
koa vi natin Eliesar,
koa vi natin Sorim,
koa vi natin Matat,
koa vi natin Livae.

✠ 3:23: Luk 4:22; Sion 6:42 ✠ 3:27: Esra 3:2

- 30 Livae vi natin Simeon,
 koa vi natin Sudah,
 koa vi natin Siosep,
 koa vi natin Sonam,
 koa vi natin Eliakim.
- 31 Eliakim vi natin Melea,
 koa vi natin Mena,
 koa vi natin Matataha,
 koa vi natin Netan,
 koa vi natin Deved.✧
- 32 Ka Deved vi natin Tiese,✧
 koa vi natin Obed,
 koa vi natin Boas,
 koa vi natin Salmon,
 koa vi natin Nason.
- 33 Nason vi natin Aminatap,
 koa vi natin Atmin,
 koa vi natin Ani,
 koa vi natin Hesron,
 koa vi natin Peres,
 koa vi natin Sudah.✧
- 34 Sudah vi natin Siekob,✧
 koa vi natin Aesak,✧
 koa vi natin Ebrahim,
 koa vi natin Terah,
 koa vi natin Nahor.
- 35 Nahor vi natin Seruk,
 koa vi natin Rehu,
 koa vi natin Pelek,
 koa vi natin Eber,
 koa vi natin Sela.
- 36 Sela vi natin Kenan,✧
 koa vi natin Arpaksat,

✧ **3:31:** 1Saml 16:1,13 ✧ **3:32:** Rut 4:17-22 ✧ **3:33:** Sen
 35:23 ✧ **3:34:** Sen 25:26 ✧ **3:34:** Sen 21:3 ✧ **3:36:** Sen
 4:25-5:32

koa vi natin Sem,
 koa vi natin Noah,
 koa vi natin Lamek.
 37 Lamek vi natin Metusela,
 koa vi natin Inok,
 koa vi natin Sared,
 koa vi natin Mahalalel,
 koa vi natin Kenan.
 38 Kenan vi natin Inos,
 koa vi natin Set, ☆
 koa vi natin Adam.
 Ka Adam vi natin Ahi.

4

Temat sak vis Iesu, ka kei romottei en tisaen ☆

¹ Navong Iesu lokovein out koa Oaisal Sodan mul ien, Ninin Votut koa mul ien mulamuni va en out volvol. ² En out enek, Temat sak vis Iesu avong hanumau elu (40). En avong keil enek, Iesu rokianitei, sakini en keite ten avong enek, amai kati houlu. ☆

³ Ven koanek, Temat sak visi vit, “Munak kovi Natin Ahi anatin, kimeng kat ahah ekek vahiles vamaï vahi veret am.”

⁴ Ka Iesu vit kesi mini vit, “!Vuo! Nirmumonteï ven Tus Votut viteni vit, ‘Meatin romoulteï en anien enges.’ ” *Duteronomi 8:3*

⁵ Evus, Temat mulamun Iesu vina nesa en mari hou tai ka, en avong tas, rie lat kantri vasi keil ten out netan mini. ⁶ Ka sak visi vit, “Keihoen ten out vasi keil enek asani mul en hek. Ka inau nakilea nisani min meatin sa koa ek vati masani

☆ **3:38:** Sen 4:25 ☆ **4:** Mat 4:1-11; Mak 1:12-13 ☆ **4:2:** Hib 4:15

mini. Sakini, nakilea nilinguk kihi asuv houlu kovalosil kati ka tounah keil koa mul ien hehi onom.☆ ⁷ Munak kiha netan minau enges, nisan tounah vasi keil enek minuk.”

⁸ Ka Iesu vit kesi mini vit, “Inau nirmumon-
te i veni Tus Votut viteni vit,
*‘!Miheha netan min Iahova koa vi Ahi onami
ka mihelong kat kei enges!’ ” Duteronomi
6:13*

⁹ Evus, Temat kur Iesu va en out Serusalem,
ka lingi mulomal en out tai nesa mok en hoi Eim
Votut onen Ahi. En out enek, Temat viteni mini
vit, “Munak kovi Natin Ahi anatin, kihut kihita
netan vahotini keke Ahi ro ral minuk, ¹⁰ veni Tus
Votut viteni vit,
*‘Ahi hemeng kat angelo keil onen
avating koe revi keik.’ Sam keil 91:11*

¹¹ ka
*‘Keil ihati latuk hehina nesa en he,
hesakini kirmusavoitei en alom en ahat tai.’ ”
Sam keil 91:12*

¹² Ka Iesu vit kesi mini vit, “!Vuo! Nirmumon-
te i veni Tus Votut viteni mun vit,
*‘Minasak vistei Iahova koa vi Ahi onami
keke mivahotini kei mul ral min kami.’ ”
Duteronomi 6:16☆*

¹³ Navong Temat sak vis Iesu en sise vasi keil,
lokoveini va rokol avong sav koa heles ahho tai
keke vasak vis risi.☆

*Iesu mum rohtoh en umen onen ka meatin keil
ten out Nasaret aseseini☆*

¹⁴ Navong Iesu lokovein out volvol, va ris en
provins ten out Kaleli, ka keihoen onen Ninin

☆ **4:6:** Mat 28:18 ☆ **4:12:** 1Kor 10:9 ☆ **4:13:** Hib 4:15

☆ **4:13:** Mat 4:12-17; 13:53-58; Mak 1:14-15; 6:1-6

Votut mai vilelau eni. Longlongien usili karahit out vasi keil koa mul vesesal en out enek. ¹⁵ Kei va en eim tahihiseien onen Siu keil ka visein meatin keil ien. Ka meatin vasi keil koa along usili avati lat isen.

¹⁶ Iesu mual rokol taon ten out Nasaret, out koa kei moul ien. En Sabat, va en eim tahihiseien suval koa lises mumoni. Ka navong mulomal vahuli Tus Votut onen Ahi, ¹⁷ keil asani mini tus koa tisien onen provet Aesea mul ien. Kei vue, votin out koa selusien enek mul ien ka vuli vit,

¹⁸ *“Ninin Votut onen Iahova mai sienau,
veni rie lat nau mahitehiten more longlongien
min koakeil tounah one tovuol.*

*Kei sila nau mahiteni min koakeil amul en eim
takeih,
akilea avasital rani.*

*Ka min koakeil mete var, ilele ris,
min koakeil amul en hen mesav keil, imaluv
iha.*

¹⁹ *Kei sila nau mahitehiteni keke Iahova rie lat
avong koanek
vasan kataunien min meatin keil onen.” Ae-
sea 61:1-2*✧

²⁰ Navong vuli evus, Iesu koteh kat tus, san risi min meatin takataunien, ka rondan keke vahisein meatin keil. Navong meten meatin vasi keil en eim enek va kati, ²¹ viteni min keil vit, “Tus Votut onen Ahi koa milonge navuli min kami, kosa etin, selusien keil teni mai vi anatin.”

²² Navong meatin keil along mormore hihi-seien keil koa sani min keil, keil vasi amutimanin ka avati lati en selusien one. Ka evus, tei en

✧ 4:19: Aes 58:6

keil amundem maeni avit, “Ei, kei vi natin Siosepetin.”✧

²³ Iesu viteni min keil vit, “Nakilea keke mihehiteni minau selusien matu koa vit, ‘Dokta, kisak revi onom keil helamu,’ veni emi vati keke num en out enek, en meteimal kati onak, tounah vasi keil koa milonge namumoni en meteimal ten out Kapaniam keke mihekur anatin enau.✧

²⁴ Ka naviteni anatin min kami, provet tovuol veah koa onen keil avakur revi en meteimal kati onen.✧ ²⁵ Mulamu, en avong onen provet Ilaetsa,

ous romustei sua etel ka hap teni (3½), ka meatin keil vasi, amai kat keil.✧

²⁶ Ka en me-Isrel keil, vatina keil avi houlu. ²⁶ Ka Ahi sila Ilaetsa ka mal vaha ven vatina tai koa rovitei ten out Isrel. Kei ka en meteimal ten out Sarevat vesesal en taon ten out Saedon.* ²⁷ Ka tamun, en avong onen provet Elisa, meatin houlu ten out Isrel, mesaien ten leprosi mul muas ave. Ka Elisa romumonte ave vato ris, kei sak revis Neman ten out Siria koa rovitei ten out Isrel.”†✧

²⁸ Navong meatin keil koa amul en eim tahihi-seien along selusien onen, keil vasi avuroh kati.†

²⁹ Amea, ka aring lelati ran meteimal one ka amulamuni va vesesal en vali hou tai koa mul en hakot ten meteimal one veni e vati avatue

✧ **4:22:** Luk 3:23; Sion 6:42 ✧ **4:23:** Mat 4:13; Sion 2:12

✧ **4:24:** Sion 4:44 ✧ **4:25:** Tiem 5:17; 1Ki 16:1,7; 17:1; 18:1

* **4:26:** 1Ki 17:8-16 viteni keke vatina enek kur anatin keke Ilaetsa vi provet onen Ahi ka katauni. † **4:27:** 2Ki 5:1-14 viteni keke Neman kur anatin en selusien onen provet Elisa ka Ahi kulat mesaien rani. ✧ **4:27:** 1Ki 5:1-14 † **4:28:** Siu keil avuroh kati veni Iesu mul viteni keke Ahi mul kataun tei en koakeil arvitei Siu veni akur anatin en provet keil onen mulin Siu keil kati.

lat Iesu vamot vahita netan eni. ³⁰ Ka Iesu, kei viles, mual va luhu en vangi meatin keil enek, ka lokovein keil keke vaha ris en sise onen.

Iesu vile lat ninin tisa tai ran meatin tai✠

³¹ Evus, Iesu va en meteimal ten out Kapaniam koa mul en provins ten out Kaleli. En Sabat, Iesu mul visein meatin keil ekonek.✠ ³² Meatin keil amutimanin en hihiseien keil onen veni mul vit luvati suval koa kur aneite teni ka ven Ahi varei.✠ ³³ En avong enek, meatin tai koa ninin tisa mul ien mul en eim tahihiseien. Kei viso keih va ven Iesu vit,✠ ³⁴ “!Ei, Iesu ten out Nasaret! ?!Kovit kovoumon sa min komai!? ?Kumai keke kovou lin komai? !Inau nakileak, keik kovi Meatin Votut onen Ahi!”✠

³⁵ Iesu selus keih va min ninin tisa enek vit, “! Kito raeng, ka kimea ran meatin ekek!” Ninin tisa mu lat meatin enek va netan en meten meatin vasi keil. Evus, mea rani ka tounah tovuol vasuti.

³⁶ Meatin keil vasi amutimanin ka avis keil eris avit, “?Vati hihiseien sa enek? Meatin enek selus ral min keihoen, ka navong selus keih min ninin tisa keil, along kati ka alokovein meatin keil.”

³⁷ Sakini, longlongien usil Iesu karahit out vasi vesesal en meteimal ten out Kapaniam.

Iesu sak revii meatin houlu✠

³⁸ Navong Iesu lokovein eim tahihiseien en out Kapaniam, va en teim sen meatin tai, isen Saemon Pita. Navong rokol teim sen, longe keke

✠ **4:30:** Mak 1:21-28 ✠ **4:31:** Mat 4:13; Sion 2:12 ✠ **4:32:** Mat 7:28-29; Sion 7:46 ✠ **4:33:** Mat 8:29; Mak 1:23-24; 5:7; Luk 8:28 ✠ **4:34:** Luk 4:41; Sion 6:69 ✠ **4:37:** Mat 8:14-17; Mak 1:29-34

avu ahin onen Saemon Pita, aven mutin ramat. Sakini avis Iesu vasak revi. ³⁹ Sakini Iesu va veni ka musel kat mesaien enek vit, “!Mea rani!” Ka hatte tas, ahin enek longe tahos, mea, ka va mumon anien vahi ae.

⁴⁰ Navong meteiai va netan ka Sabat evus, meatin keil akilea avoumon tounah. Sakini meatin houlu avous koakeil amesai en mesaien savsav keil uva ven Iesu. Kei ling hen en retai en keil, ka sak revi keil vasi umai atahos. ⁴¹ Ka navong Iesu vile lat ninin tisa keil ran meatin houlu, avisohiso keih va mini avit, “!Keik kovi Natin Ahi anatin!” Ka kei ring koe keil keke anaselustei veni akilea kei vi Mesaea koa Ahi rie lati.✧

Iesu mul vihisei en eim tahihiseien keil✧

⁴² En visokon semau, Iesu va sasen en out volvol tai. Ka navong meatin keil alesi vuol, uva alekati. Navong avotini, asak visi avapeahi herlokoveintei keil. ⁴³ Ka Iesu viteni min keil vit, “Niha nihitehiten more longlongien usil hiasuvien onen Ahi min meatin keil koa amul en out sav emun. Veni Ahi sila nau numai moumon vati umen koanek.”✧

⁴⁴ Sakini, Iesu va en meteimal keil onen Siu keil§ ka mul vitehiten more longlongien onen Ahi en eim tahihiseien keil one.✧

✧ **4:41:** Mat 8:29; Mak 3:11; Luk 4:34; Mak 3:12 ✧ **4:41:** Mak 1:35-39 ✧ **4:43:** Luk 8:1 § **4:44:** Tei en tus matu keil ten Luk avit, “*meteimal keil en provins ten out Sudea.*” Ka teimun teisav amutisi avit, “*meteimal keil en provins ten out Kaleli.*” ✧ **4:44:** Mat 4:23

5

Iesu vise rohtoh en meatin etel keke telvousili✠

¹ En avong tai, Iesu mul mulomal en vali Oai Kaleli, vesesal en out Kenesaret. Ka meatin keil avi houlu mok. Umai amuting kati keke avalonge mul vit luvat selusien onen Ahi min keil.✠ ² Iesu les vot elu koa meatin keil teni alokoveini lumules en out ut keke uva avakas motein net one. ³ Sakini, Iesu vut va en vot tai onen Saemon Pita, ka visi vatui lat vot vahita vahi havivi ran out ut. Evus, Iesu rondan eni ka mul visein mari vangi meatin keil koa amul ut.

⁴ Navong Iesu visein keil evus, kei viteni min Saemon Pita vit, “Kami, mihehalis lat vot onami miheha en huinev, ka miheson net onami keke mivalah tei mesau.”✠

⁵ Ka Saemon Pita vit risi min Iesu vit, “Asuy, mendilah rokol visokon koanek, komai memum keih ka merlahtei mesau varei. Ka veni keik koviteni, tahosis, nihiteni keke meheha meheson ris net onomai.” ⁶ Ka navong ason net vita netan, alah mesau keil houlu vis houlu mok. Net one vesesal vamahoi. ⁷ Sakini, akuvin he va ven tue sav keil keke avahalis en vot one avamai avakataun keil. Ka navong arokol keil, asien vot keilu vasi va vio ... vesesal luvamarindu. ⁸⁻⁹ Saemon Pita ka meatin vasi keil koa amul en vot keilu enek amutimanin keke mesau keil koa alahi avi houlu vis avi houlu mok. Ka navong Saemon Pita lei kilea en asa koa kur out, kei va ven Iesu, retengeiril en meten ka viteni mini vit,

✠ **5:** Mat 4:18-22; Mak 1:16-20 ✠ **5:1:** Mat 13:1-2; Mak 3:9-10; 4:1 ✠ **5:4:** Sion 21:3-8

“!O Asuv, narvinvintei! Mea ranau li veni navi meatin tisa tai.”

¹⁰ Ka Iesu vit kesi mini vit, “!Konametautei! Rokol kosa, keik kolah mesau keil enges, ka kosa heha, kilah meatin keil.” Meatin elu mun koa lumum vituai ral min Saemon Pita, isealu Tiemes ka Sion, tamealu Sepeti. Keilu mun lules tounah koa kur out ka lumutimanin eni. ¹¹ Sakini, navong aleh vot keilu one va ut, Pita, Tiemes ka Sion tellokovein tounah vasi keil oneatel, ka telmusil Iesu.✠

Iesu sak revī aven meatin tai koa kur mesaien ten leprosi✠

¹² En avong tai, Iesu va en taon tai. Ka en out enek, meatin tai mul ien koa mesaien ten leprosi purun aven. Ka navong meatin enek les Iesu, va retengeiril vita netan mini, veinan rokol atan. Evus, peahi vit, “!O asuv eli, munak keik em vati li, kokilea kovasak revī avek vamai vato ris!”

¹³ Sakini, Iesu mutelan hen va rokoli ka viteni vit, “Ek vati li moumoni. !Avem heto ris!” Hatte tas, mesaien onen evus vareī. ¹⁴ Ka Iesu selus keih mini vit, “Konahitehitentei min meatin sav, ka kiha mau, kitie latuk min pris tai koa mul en Eim Votut keke valei revī en avem. Hevus, kisan sanien votut onom koa housil asa koa mengkatien onen Mosis viteni. En sise enek, meatin vasi keil ilea keke mesaien onom vus, ka komuto tuai.”✠

¹⁵ Avaseini, longlongien usil Iesu va mok ka rokol out vasi keil emun koa soutin. Sakini, vangi meatin keil houlu umai mini keke avalong

✠ **5:11:** Mat 19:27 ✠ **5:11:** Mat 8:1-4; Mak 1:40-45 ✠ **5:14:** Mak 7:36; Luk 8:56; Lev 14:2-32

hihiseien keil onen ka avahisi vasak revi keil ran mesaien keil one. ¹⁶ Ka avong houlu, Iesu mea ran meatin keil keke vato sasen enges ka vahis.✧

Iesu sak revi meatin tai koa hati usiven tai mat✧

¹⁷ En avong tai, navong Iesu mul visein vangi meatin keil, tei en Farasi ka tiser keil ten mengkatién keil onen Mosis umai arondan vesesal ka amul araengoni. Keil aka en provins ten out Kaleli ka Sudea ka taon ten out Serusalem keke avales Iesu. Ka Ahi Asuv san keihoen min Iesu vasakini kei kilea vasak revi meatin houlu ran mesaien keil one. ¹⁸ En avong enek, meatin tei keil umai, amul avou kakan meatin tai koa mules matil en vulin veni hati usiven tai mat. Ka navong asak visi avakuri vaha neim keke avalingi en meten Iesu, ¹⁹ alesi keke asak ras veni vangi meatin keil amutiting houlu. Mukos, aveou avina en hoi eim nesa ka aleng ahho tai. Evus, arutun vulin koa meatin enek mul ien vita mal en out koa Iesu mul ien, luhu varei en meatin keil. ²⁰ Navong Iesu les asa koa amumoni ka lei kilea en demkatién one, viteni min meatin koa hati usiven tai mat vit, “Tuak, Ahi roleletei mun vatisa enuk ven tisaen keil onom.”✧

²¹ Navong Farasi keil ka Tiser keil ten mengkatién keil onen Mosis alonge mukok, asel kutut kati en rendemien one avit, “?Ei, meatin koanek mundemi vit kei vi isei? !Kei mul selus kekar va kat Ahi! !Kei enga vit kur keihoen suval onen Ahi, veni Ahi enges kilea vakulat tisaen!”✧

✧ **5:16:** Mak 1:35 ✧ **5:16:** Mat 9:1-8; Mak 2:1-12 ✧ **5:20:** Luk 7:48 ✧ **5:21:** Aes 43:25; Luk 7:49

22 Ka Iesu kilea rendemien one, ka viteni min keil vit, “?Vensa mimul mimundemi keke narkurtei keihoen vavinvin makulat tisaen?✧ 23 ? Asa mae imok keke mahiteni min meatin enek, ‘Ahi roleletei mun vatisa minuk,’ vuo ‘Kimea kual’? Maes keke nihiteni keke Ahi roleletei mun vatisa eni veni misakras mivalei kilea keke kur out vuo rokurtei out. 24 Ka kosa mihelesi keke Natin Meatin kur keihoen en out netan vasakin methos onen Ahi val en meatin keil heka en merikel koanek.” Evus, Iesu viteni min meatin koanek vit, “Mea, lah vulum ka kual kiha ris teim.”✧

25 Hatte tas, meatin enek mea en meten meatin keil. Kei lah vulin, ka mual va ris teim sen. Ka navong mul en sise, kei san masmasien va min Ahi. 26 Meatin vasi keil amutimanin ka amundem usili houlu. Amasmas Ahi avit, “!Kosa, ir roles tounah sal tai koa marite mok!”

Iesu vise Livae vousili✧

27 Katau en avong enek, Iesu kistal ran eim enek ka mual va. En ualien onen, kei les Siu tai koa mul mum en kavmen, isen Livae.* Kei mul rondan en out toumien onen keke meatin keil ihul takis one heha mini. Navong Iesu lesi, vise vit, “!Amai, kusil inau!” 28 Sakini, Livae mea, lokovein tounah vasi keil onen, ka musil Iesu.

29 Sakini Livae mulamun Iesu ka meatin keil onen uva teim sen ka mumon mari anien tai ven Iesu. Kei sisil en vangi meatin keil houlu keke umai avaanian ruai: koakeil alah takis ral min meatin tateisav keil emun.✧ 30 Farasi keil ka tei

✧ 5:22: Luk 6:8; 9:47; Mat 16:8 ✧ 5:24: Sion 5:8 ✧ 5:26: Mat 9:9-13; Mak 2:13-17 * 5:27: Livae, isen tamun vi Matiu koa mutis tus tai usil moulien onen Iesu. ✧ 5:29: Luk 15:1-2

en Tiser keil ten mengkatien keil onen Mosis asel kutut kat Iesu min meatin keil onen avit, “?Vensa kami mimul mikanian ka mimun uafen ral min meatin keil ten takis ekek ka ral min meatin tisa sav keil emun?”

³¹ Iesu vit kesi min keil vit, “Meatin keil koa amundemi avit armesaitei, keil e rovattei dokta. Dokta vi onen koakeil enges akilea keke amesai.

³² Inau narmaitei keke mahise meatin keil koa avit moulien one mal tuai. Vuo, numai keke mahise meatin tisa keil keke ihiles moulien one ran tisaen.”

Iesu viseini keke hihiseien hau keil onen sakras vousil kat sakién matu keil onen Siu keil[☆]

³³ Navong Iesu mul veah teim sen Livae, tei en meatin keil umai aviteni mini avit, “Avong houlu, meatin keil onen Sion Baptis amul avis min Ahi ka uval ran anien veni. Ka meatin keil onen Farasi keil emun, amumoni suvali. Ka koma melesi keke meatin keil onom armumonteí vamukonek.”

³⁴ Iesu vit kesi min keil vit, “En avong ten tetaliheien tai, meatin keil umai ven anien teni. Kosakras kovasakin keil avahal ran anien en avong koa meatin koa retalihe ro nges veah ral min keil.[☆] ³⁵ Ka avong tai hemai koa meatin tisa keil imai ihuli kat meatin koa retalihe ran onen keil. En avong enek vareí, keil il ihal esuk ran anien.”

³⁶ Evus, Iesu ra tavol min keil vit, “Meatin tovuol koa rali vas eisin hau tai onen keke vakur etai hati kaliko teni vapilit koe eisin matu tai omon koa mahoi. Veni mukos, hepurun eisin hau onen, ka hati eisin hau koa kuri hermal revitei

[☆] **5:32:** Mat 9:14-17; Mak 2:18-22 [☆] **5:34:** Sion 3:29

en eisin matu omon. ³⁷ Meatin tovuol koa vatah uafen hau tai vaha en veite matu koa amumoni en hiliven sipsip tai veni keih tuai. Mukos, uafen hau enek hetatahou heha vio ... veite teni hemaseh ka hemahoihoi. Hepurun veite enek ka uafen houele en atan. ³⁸ Vuo, hermukteinek. Hetahos itah uafen hau heha en veite hau tai koa maleles. ³⁹ Ka meatin keil koa amul amun uafen matu, keil e rovattei avamun uafen hau veni amundemi avit, 'Uafen matu tahos imok.'

6

Iesu vihisei keke moulien onen meatin keil hetetamen imok mulin mengkatien keil ten Sabat✧

¹ En avong tai, en Sabat, Iesu ral min meatin keil onen amul aka vas ah tei keil ten uit.* Ka navong amul amual, meatin keil onen amul akinit uit keil enek, akokoa utite keke avakulat ingeite rani, ka akani.✧ ² Sakini, tei en Farasi keil avisi avit, "?Vensa mimumon sakien koa mengkatien keil onen Mosis vit rehermumontei en Sabat?"✧

³ Iesu vit kesi min keil vit, "?Mukave, kami mirvulitei veah asa koa Tus Votut viteni keke asuv houlu Deved ral min meatin keil onen amumoni navong amai kat keil?"✧ ⁴ Avaseini keke mengkatien vit pris keil enges akilea avaan veret votut, Deved va en Eim Votut onen Ahi, kur veret koa pris keil asani tuai min Ahi, ka kani.

✧ **6:2:** Mat 12:1-14; Mak 2:23-3:6 * **6:1:** Avisvis uti uit mai vahi pulaoa ten veret. ✧ **6:1:** Dut 23:25 ✧ **6:2:** Sion 5:10
 ✧ **6:3:** 1Saml 21:1-6

Evus, san hatte tai min meatin keil onen keke avaani.”†☆

⁵ Evus, Iesu viteni min keil vit, “Natin Meatin varei vi hetetamen imok mulin Sabat.”

⁶ En Sabat tamun, Iesu va mul vihisei en eim tahihiiseien tai. Ka en out enek, meatin tai mul koa hen matu tisa ka kalkali. ⁷ Tei en Tiser keil ten mengkatien keil onen Mosis ral min tei en Farasi keil avit avales visi munak Iesu houm revi hen meatin enek en Sabat. Veni munak houmoni, akilea avaselus vaha kati veni rali koteh mengkatien koa ring koe Siu keil anoumtei en Sabat.☆ ⁸ Ka Iesu kilea rendemien vasi keil one, ka viteni min meatin koanek vit, “!Amai! ! Lomal ekok!” Sakini meatin koanek mea, va mulomal en meten meatin keil enek.☆ ⁹ Evus, Iesu viteni min keil vit, “?Navis kami, mengkatien keil onen Mosis maeni keke rehoumon sa en Sabat? ?Rehoumoni hetahos, vuo rehoumoni hetisa? ? Rehekataun moulien onen meatin sav, vuo rehou vini hemat?” ¹⁰ Iesu lele rahit en keil. Evus, viteni min meatin koanek vit, “Kitelan hem.” Ka navong mumoni, hen mai ris tahos.

¹¹ Keil tine vepeng houlu, ka aselus lekati keke umon sa min Iesu.

Iesu rie lat meatin teindan elu (12) keke avousili☆

¹² En avong tai, Iesu vina en hou tai keke vahis. Kei vis min Ahi en vongien enek va rokol visokon. ¹³ En avong koa out mulan, kei

† **6:4:** Veni Ahi Asuv rovuroh kattei Deved navong amai kati (1Saml 21:6), Farasi keil emun asakras avavuroh kat Iesu ral min meatin keil onen koa amai mul kat keil. ☆ **6:4:** Lev 24:5-9
 ☆ **6:7:** Luk 14:1 ☆ **6:8:** Luk 5:22; 9:47 ☆ **6:11:** Mat 10:1-4; Mak 3:13-19

va vise meatin vasi keil onen umai veni. Ka kei rie lat keil avi teindan elu enges keke avahi eiloheh keil onen:✧ ¹⁴ Saemon (koa Iesu ling isen tamun vi ‘Pita’) ral min tunali Andru; Tiemes keilu Sion; Pilip keilu Batolomiu;✧ ¹⁵ Matiu ka Tomas; Tiemes natin Alveas; ka Saemon (koa mul en vangi meatin keil koa e vati mok keke Siu keil avamaluv ran hen kavmen ten out Rom); ¹⁶ Sudas† natin Tiemes, ka Sudas Eskariot koa hemaen Iesu heha en hen koakeil uasi hemat.

Iesu visein meatin keil ka sak revi keil ran mesaien keil one✧

¹⁷ En avong koa Iesu ral min meatin keil onen avita netan ran hou, kei va mulomal en out tai koa vi aet. En out enek, mari vangi meatin keil emun koa amusil Iesu arosini. Ka Iesu les mari vangi meatin savsav keil emun koa umai: koakeil houlu aka en taon ten out Serusalem ka meteimal savsav keil emun koa amul en provins ten out Sudea, ka koakeil emun koa arvitei Siu aka en taon ten out Taer keilu taon ten out Saedon koa lumul vesesal ven Atas Medeterenia. ¹⁸ Keil umai keke avalong Iesu ka avahisi vasak revi keil ran mesaien keil one. Koakeil emun koa ninin tisa keil amul apurun keil umai, ka Iesu vile lat ninin tisa keil enek ran keil ka umai ris atahos. ¹⁹ Meatin vasi keil amul asak visi avatokol Iesu, veni keihoen koa mul ien mul sak revi meatin vasi keil ran mesaien keil one.

Iesu vihisei usil vati meatin koa Ahi hetokol kati✧

✧ **6:13:** Sion 6:70 ✧ **6:14:** Umen 1:13 † **6:16:** Sudas natin Tiemes, isen tamun vi Tatios (Mat 10:3). ✧ **6:16:** Mat 4:23-25
 ✧ **6:19:** Mat 5:1-12

- 20 Navong mul veah ral min meatin keil enek,
 Iesu lele va en meatin keil onen ka viteni vit,
 “Tokolkatien hel en kami koa tounah keil onami
 rovinvintei,
 veni tounah vasi koa mul en hen Ahi vi
 onami.
- 21 Tokolkatien hel en kami koa, kosa, amai kat
 kami ven tounah,✧
 veni Ahi hesakin kami mihehilelau.
 Tokolkatien hel en kami koa, kosa, mimurang,
 veni Ahi hesakin kami mihehiteai.
- 22 Tokolkatien hel en kami navong meatin keil
 tine heat kami ka asesein kami venau.✧
 Anatin, tokolkatien hel en kami navong
 aselus tisa kat kami ka apurun isomi veni
 mimusil kat Natin Meatin.
- 23 Mihesi kami navong amumoni mukonek ka
 mihehutihut en sien,✧
 veni Ahi lesi mivinvin mivakur uite koa
 hemariso en out nesa.
 Veni avu keil one apurun provet keil telamu en
 vati sakien koanek,
 ka Ahi les provet keil enek amal en meten.
- 24 “Ka hetisa mok min kami koa, kosa, tounah
 onami houlu,✧
 veni kami miles more moulien onami tuai.
- 25 Hetisa mok min kami koa, kosa, vangomi vil,
 veni amai heat kami.
 Hetisa mok min kami koa, kosa, miviteai,
 veni mihouai ka mihetang.

✧ **6:21:** Ser 31:25; Sam 126:5-6; Aes 61:3; Rev 7:16-17 ✧ **6:22:**
 Sion 15:19; 16:2; 1Pit 4:14 ✧ **6:23:** 2Kron 36:16; Mat 23:30,31;
 Luk 11:47 ✧ **6:24:** Tiem 5:1

26 Ka hetisa mok emun min kami navong meatin vasi keil amul avati lati isomi, veni avu keil one amumoni vatte tas en provet taluvosien keil.”

Iesu vihisei keke mal meatin keil e hehat vativieh keil one✧

27 Evus, Iesu san selusien enek min meatin vasi keil vit, “Naviteni mukok min kami vasi koa mimul milong selusien keil onak: em hehat vativieh keil onom, ka kumoni hetahos min koakeil tine katuk.✧ 28 Kihis Ahi hetokol kat koakeil asesenda enuk, ka kihis emun ven koakeil apurunuk.✧ 29 Munak meatin tai kovas veasom, kimaeni heovas usite sav emun. Ka munak meatin tai savut lat kot omom, kimaeni hekur eisin omom emun.✧ 30 Munak meatin tai viram enuk ven tounah, kisanis mini. Ka navong meatin tai kur tounah onom, konahistei nasan risi minuk. 31 Kumoni min meatin sav hesuval koa em vati keke kei emun houmoni minuk.✧

32 “?Munak kami emi vat meatin keil enges koa amul e vat kami eris, Ahi hetokol kat kami veni vensa? !Meatin tisa keil emun amul amumoni vatte tas! 33 ?Ka munak kami mimumoni tahos min meatin keil enges koa amul amumoni tahos min kami, Ahi hetokol kat kami veni vensa? ! Meatin tisa keil emun amul amumoni mukok! 34 ?Ka munak mimaen mani min meatin keil enges koa mikilea keil isan risi min kami, Ahi hetokol kat kami veni vensa? !Meatin tisa keil emun amul amaen mani one min meatin tisa sav keil keke ikur risi! 35 !Minoumontei namukonek!

✧ **6:26:** Mat 5:38-48; 7:12 ✧ **6:27:** Pro 25:21; Rom 12:20

✧ **6:28:** Rom 12:14 ✧ **6:29:** Sion 18:22-23; Umen 23:3 ✧ **6:31:**

Mat 7:12

Envatien onami hel en vativieh keil onami ka mihoumoni hetahos min keil. Mihemaen mani min meatin sav keil ka minandemtei minahit keil isan risi min kami. Munak mihoumoni hemukonek, Ahi koa mul en out nesa hesan uite teni koa hetahos imok min kami ka mihehi titiali keil onen. Veni Ahi mun mul rie lat tahosien onen min koakeil akalkali ka min koakeil emun akur heisav en tounah koa kei mul sani min keil.✧ ³⁶ Sakini, enmahisien onami hel en meatin sav keil, hesuval koa enmahisien onen Ahi Tata onami mun mul en meatin keil.”

Iesu visein meatin keil keke analeletei naha kat tisaen keil en moulien onen meatin sav✧

³⁷ Ka Iesu viteni mun vit, “Minaleletei naha kat tisaen keil koa mul en moulien onen meatin sav keil. Munak mirmumontei, Ahi herleletei heha kat tisaen keil koa mul en moulien onami. Ka munak mirrie lattei sakien tisa onen meatin sav, Ahi hertie lattei sakien tisa keil onami. Ka munak meatin sav tai mum tisa en kami, methos onami heles eni. Mukonek, methos onen Ahi emun hel en kami navong kami mimum tisa.✧

³⁸ Navong misan kataunien min meatin sav, Ahi hesan kataunien min kami. Ka avong koa kei hesan kataunien min kami, hehi houlu mok. Hesual koa meatin tai seh raes ami en mari kap tai ka vilelau va vio ... merang. Mukonek, sakien koa mihoumoni min meatin sav keil, Ahi houmoni min kami vatte hetas.”✧

³⁹ Evus, Iesu viten tatavolien tai min keil vit, “Meatin koa meten var sakras valamun tamun koa meten var. Munak houmoni hemukonek, keilu vasi luhemotmot luheha en

✧ **6:35:** Lev 25:35-36 ✧ **6:36:** Mat 7:1-5; 15:14; 10:24-25

✧ **6:37:** Mat 6:14 ✧ **6:38:** Mak 4:24

avul. ✧ ⁴⁰ Meatin koa kur hihiseien ran tiser tai, kei hermundemtei hehit kei tahos imok mulin tiser onen. Ka munak kei kur vasin sukul onen, kei hesuval tiser onen esuk. ✧

41 “?Vensa kolei kilea sokeai koa havivi enges koa mul en meten tumali, ka korlei kileatei varei keke mavuliai koa marite mul en metom? § ⁴² ? Vensa komul koviteni min tumali kovit, ‘Tuak eli, kimaen inau nivus lat sokeai ran metom.’ Ka en hati avong enek, korlestei varei keke mavuliai mules en metom? !Kami mimuto en hilivemi enges! Helamu, kikulat mavuliai ran metom. Hevus, kokilea suk kovavus lat sokeai ran meten tumali.”

Iesu viten tatavolien usil mukave vatiai tetahos keil mul son heite koa tahos ✧

⁴³ Iesu viteni min vangī meatin keil enek vit, “Vatai koa tahos, rosontei heite koa tisa; ka vatiai koa tisa, rosontei heite koa tahos. ⁴⁴ Vatai vasi keil, alei kilea en keil ka en heite keil koa asoni. Kosakras kovalah hei manggo ran vati vilu; ka kosakras kovalah hei tavoi ran aikatiat. ** ✧ ⁴⁵ Meatin koa moulien onen vilelau en tahosien, hei tahosien mul kistal rani. Ka meatin koa moulien onen vilelau en tisaen, hei tisaen mul kistal rani. Selusien onen meatin tai mul rie lati keke moulien onen vilelau en asa.”

✧ **6:39:** Mat 15:14; 23:16,24 ✧ **6:40:** Mat 10:24-25; Sion 13:16; 15:20 § **6:41:** Aneite ten ai keilu enek vi tisaen. ✧ **6:42:** Mat 7:16-20; 12:33-35 ** **6:44:** Selusien kati teni vit, “*hei fik ran vatiai koa sineite mul ien, ka hei grep ran vatiai emun koa tisa.*” ✧ **6:44:** Mat 12:33

Iesu viten tatavolien usil mukave sakien ten longkatien suval sakien koa meatin muti eim mon✧

⁴⁶ Iesu vit risi min meatin keil vit, “?Vensa mimul mivise nau mivit, ‘Asuv, Asuv,’ ka mir-mumonteï asa koa naviteni min kami?✧ ⁴⁷ Nita tavol usil vati meatin koa mai venau, mul long selusien onak, ka mul mum usili. ⁴⁸ Kei suval meatin tai koa mul vati eim omon. Sakini va lekat ai keil koa marmarite ka keih vahi pos keil teni. Evus, vati revï pos keil enek, ka mum vasin eim omon.†† Evus, navong ous mus ka eang mai keih mukave, sakras vou lin eim omon. Vuo, eim omon mules mulomal keih. ⁴⁹ Ka meatin koa long selusien onak ka romumtei vousili, kei suval meatin koa va kur lango en ai tisa keil enges, ka muti eim omon eni. !Ka navong ous mus ka eang mai keih, mu rasilin eim omon vareï!”

7

Avat tai koa rovitei Siu rie lati keke demkatien koa kuri marite mok en demkatien onen Siu keil houlu✧

¹ Navong Iesu visein meatin keil evus, kei va en taon ten out Kapaniam. ² En out enek, avat tai onen meatin keil tavaeen ten out Rom mul ien. En teim sen, slev tai koa envatien onen mul ien mul mesai houlu, vesesal vamat.✧ ³ Ka navong avat enek longe keke Iesu mai tuai, kei sila tei en elda keil onen Siu keil uva keke avahis Iesu vamai vasak revï slev onen. ⁴ Sakini

✧ **6:45:** Mat 7:24-27 ✧ **6:46:** Mal 1:6; Mat 7:21 †† **6:48:** Selusien kati teni vit, “*mumon eim omon en ahat.*” ✧ **7:** Mat 8:5-13 ✧ **7:2:** Sion 4:47

elda keil enek uva ven Iesu ka apeahi avit, “!Amai kalah, kikataun meatin enek eli! Veni kei vi more meatin tai koa komai vasi mevouhou mini. ⁵ Envatien onen mul en Siu keil ka san kataunien houlu min komai navong memuti eim tahihiseien onomai.”

⁶ Sakini Iesu musil keil uva. Ka navong Iesu va vesesal en teim sen, avat sila tei en time keil onen uva ka avit mesein selusien onen min Iesu avit, “Asuv, konandemkotei nahi houlu usil inau. Inau narvinvintei keke keik kovamai en teim onak. ⁷ Ka narvinvintei mun mamai venum. Ka munak kiselus enges, avaseini komul veah soutin, nakilea keke slev onak helonge hetahos eris. ⁸ Hesoval navong hetamen onak mul viten tounah minau, ka inau namum usil kat ren. Ka navong inau mun naviten tounah min meatin tavaeen tai onak, kei mun mul mum musil kat rek. Inau nakilea mameng kati mahit, ‘!Ha!’ ka kei heha. Vuo mahit, ‘!Amai!’ ka kei hemai. Ka nakilea mameng kat slev onak mahit, ‘!Kumon koanek!’ ka kei houmoni.”

⁹ Navong Iesu long selusien enek onen, kei mutimanin ka viles les vangi meatin keil koa amul amusili ka viteni min keil vit, “Anatin eli, en me-Isrel keil, narvotintei veah demkatien takeih vasuval koa navotini en meatin ekek.”

¹⁰ Ka navong time keil onen avat enek uva ris teim sen, alesi keke slev enek onen longe tahos tuai.

Iesu mumon natin vatina tai moul eris ran matien

¹¹ Katau en avong enek, Iesu ral min meatin keil onen amusil sise one uva ka arokol meteimal ten out Naen. Ka meatin sav keil houlu amul

amusil keil. ¹² Navong keil uva vesesal ven voiteh ten vieh ten meteimal enek, keil ales vanggi meatin keil tai koa amul avous avet tai. Teiai onen litetai tai koa mat mul ien ka uva keke avatahini. Litetai enek vi titiali tas onen vatina tai. ✧ ¹³ Navong Asuv Iesu les vatina enek, en mahisi ka viteni mini vit, “Konatangtei.” ✧ ¹⁴ Evus, Iesu va vesesal ven keil, mutelan hen, ka rokol avet onen litetai koa mat. Sakini koakeil avousi avati keil. Evus, Iesu viteni vit, “!Litetai, naviteni minuk, kimoul eris!” ✧ ¹⁵ Sakini litetai enek moul eris, mea, ka selus. Evus, Iesu viteni min mama onen vit, “Mama, natmali keie.” ✧

¹⁶ Meatin vasi keil amutimanin ka avati lat isen Ahi avit, “!Kosa, provet tai koa vi hetetamen imok mul ral min ir!” Ka koakeil emun avit, “!Ahi mai tuai keke vakataun meatin keil onen!” ✧

¹⁷ Sakini, longlongien usil Iesu karahit out vasi en provins ten out Sudea ral min kantri vasi keil emun koa amul vesesal veni.

Sion Baptis en vati vailea munak Iesu vi Mesaea anatin ✧

¹⁸ Longlongien usil Iesu rokol meatin keil onen Sion Baptis, ka keil uva aselus usili mini. Sakini, Sion vise meatin onen elu lumai veni ¹⁹ ka sila keilu luva keke luvahis Asuv Iesu luvahit, “?Keik kovi kei koa Ahi vit kati keke hesani hemai, vuo mehetosin etai mun?” ✧

²⁰ Navong luva ven Iesu, luvisi luvit, “Sion Baptis sila komal keke melvahisuk vamukok, ‘?

✧ **7:12:** 1Ki 17:17; Luk 8:42 ✧ **7:13:** Luk 8:52 ✧ **7:14:** Luk 8:54 ✧ **7:15:** 1Ki 17:23; 2Ki 4:36 ✧ **7:16:** Luk 1:68; 19:44
 ✧ **7:17:** Mat 11:2-19 ✧ **7:19:** Sam 40:7; Mal 3:1; Rev 1:4,8

Keik kovi kei koa Ahi vat kati vit hesani hemai, vuo mehetosin etai mun?’ ”

²¹ En avong enek, Iesu mul sak revi meatin keil koa amesai ka koakeil emun along mahien en keil. Kei mul vile lat ninin tisa keil ran teisav keil. Ka koakeil mete var, sak revi keil alele ris. ²² Sakini Iesu vit risi min meatin keilu onen Sion vit, “Milheha ris milhehiteni min Sion asa koa millonge ka millesi. Koakeil mete var, akilea alele eris; ka koakeil asakras avakaka, amual eris. Meatin keil koa akur mesaien ten leprosi, keil ave mai muto ris; ka koakeil ralinge vonhon, alonglong eris. Koakeil umat, amoul eris; ka more longlongien mul va min koakeil tounah one tovuol. ²³ Milheha milhehit meseini min Sion keke koakeil rendemien one rovitei elu usil inau ka tounah keil koa namul namumoni, tokolkatien onen Ahi hel en keil.”✧

²⁴ Navong meatin keilu onen Sion luva, Iesu selus usil Sion min vangi meatin keil vit, “? Navong kami miva en out volvol keke mivales Sion, emi vati keke mivales vati meatin koa kave? ?Miva keke mivales kei koa rokeihte suval sili vatiai tai koa sakras valomal navong eang muh keih? !Vuo! ²⁵ ?Miva keke mivales meatin koa kave? ?Meatin tai koa musin en mormore eisin keil? !Vuo! Keil koa amusin mukok, moulien one vilelau en tounah houlu ka aro nges en mari eim omon asuv houlu keil. ²⁶ ?Mukonek, isei varei mivaha keke mivalesi? ?Provet tai? !Anatin! Kei vi provet tai, ka rovitei provet tai enges.✧ ²⁷ Sion vi kei koa amutis usili en Tus Votut avit,
‘Kilesi. Inau nisila eiloheh onak helamu enuk.

✧ **7:23:** Aes 35:5-6; 61:1-2; Luk 4:18-19 ✧ **7:26:** Luk 1:76

Kei heha mau keke vasak mesein sise ten amaien onom.' *Malakai 3:1*✠

28 “Koanek anatin, meatin sav tovuol koa avahasi en out netan koa vahi houlu mok valin Sion. Ka meatin kuren tai koa maen Ahi vahi asuv houlu onen ka romottei en demkatien onen vi houlu mok mulin Sion.”✠

29 Meatin kuren keil suval meatin keil ten takis akilea en anatinien ten selusien onen Iesu. Veni keil along kilea more sise onen Ahi koa Sion visein keil eni ka amaen Sion vi baptaes en keil.✠

30 Ka Farasi keil ka Tiser keil ten mengkatien keil onen Mosis asesein asa koa Ahi en vati voumoni en moulien one veni armaentei Sion vahi baptaes en keil.

31 Iesu viteni mun vit, “?Meatin keil ten kosa, asuval asa? ?Sakien one suval asa? 32 Keil asuval titiali keil koa arondan en out tahulhulien. Ka tei en keil amul avisohiso va min titiali sav keil avit, ‘Komai memul memusau en sien. ?Vensa varei kami mirvoltei?’

Komai memul memurang. ?Ka vensa kami mirmuaitei?’

33 Naviteni mukok veni kami, hetetamen keil onen Siu keil, misel kutut kat inau ka Sion emun veni melromusiltei sakien keil onami. Veni navong Sion Baptis emai, kei mul val ran anien keke vahis ka romuntei uaen, ka kami misel kutut kati mivit, ‘!Sion, ninin tisa mul ien!’

34 Ka evus, navong inau, Natin Meatin, numai, nakanian ka namun uaen. Ka kami misel kutut kat inau mivit, ‘!Ales meatin ekek! Kei vi meatin taanien ka meatin tamunmunien. Ka mul vise meatin keil ten takis ka meatin tatisa keil emun

✠ 7:27: Eks 23:20 ✠ 7:28: Luk 1:15 ✠ 7:29: Luk 3:7,12; Mat 21:32

en tunali keil.*³⁵ Ka avaseini, inau naviteni min kami keke koakeil avi titiali keil onen Ahi alei kilea en meteisauen onen, ka moulien one mul rie lat anatinien teni.”

Ahin tai ten sise kas alen Iesu en senta

³⁶ Evus, Farasi tai vis Iesu va vaanian vatal mini, isen Saemon. Sakini Iesu va en teim sen ka rondan en avet taanianien.*³⁷ En out sav tai en taon, ahin tai ten sise longe keke Iesu mai kanian en teim sen Farasi enek. Sakini, kur vei senta koa mani teni keih ka va neim en eim enek.³⁸ Navong va neim, ahin enek mai mulomal katau en Iesu. Kei mul mis ka simeten mul mue vita kas alen Iesu, sakini mul motein alen keilu en hilin. Navong alen keilu lumuto, mus keilu ka kas keilu en senta.³⁹ Navong Farasi koa sisil en Iesu lesi, kei vit sasen eni vit, “Munak meatin enek vi provet anatin, kei heilea keke ahin enek vi isei ka vi vati ahin koa mukave. ! Kei heilea keke vi ahin tai ten sise!”

⁴⁰ Sakini, Iesu viteni min Farasi enek vit, “Saemon, nihiten tounah tai minuk.”

Saemon vit kesi vit, “Tahos tiser. Kihiteni minau.”

⁴¹ Evus, Iesu viten tatavolien tai mini vit, “En avong tai, lumali elu lukur mani ran hetamen tai. Tai kur mani vi handred taosen elim (500,000), ka tamun kur mani vi taosen koa vi hanumau elu ka halualim emun (50,000).”⁴² Katau eni, lumali keilu enek lusakras luvasa kes mani enek. Navong hetamen enek longe, en mahis keilu ka viteni min keilu keke kei en hevobongen kaon

* **7:34:** Luk 15:2 * **7:36:** Luk 11:37 * **7:41:** Selusien kati teni vit, “500 denarie ka 50 denarie.” En avong onen Iesu, meatin mum avong tai keke vakur denarie tanges.

onealu. ?Sakini Saemon navisuk, isei en lumali enek keke envatien onen hel en hetamen enek heli?”

⁴³ Saemon vit kesi mini vit, “Namundemi navit vahesa kei koa kaon onen mariso mok, ka hetamen en vobongeni varei.”

Navong Iesu longe mukok viteni mini vit, “Koviteni mal.” ⁴⁴ Evus, Iesu viles ka les ahin enek ka viteni min Saemon vit, “?Koles ahin enek? Navong numai teim som, korsantei oai minau makas alok eni. Ka ahin enek, kei kas alok en simeten ka muul moteini en hilin.✧ ⁴⁵ Keik kormustei vivik keke kovakur revi nau mamai teim som. Ka ahin enek, avong kati koa mai neim, kei mus alok ka romusehteini eni.✧ ⁴⁶ Keik korsan etai li oel minau keke makas veinak eni vasak meseinau maanian. Ka kei kas alok tanetan en senta tetahos.✧ ⁴⁷ Sakini naviten koanek minuk: mari kaon ten tisaen keil onen ahin enek, narmundemtei mun usili ka methos onak mul en kei. Sakini, envatien koa kei rie lati minau marite mok. Ka kei koa kaon ten tisaen vi havivis, avaseini methos onak mul ien, envatien koa meatin enek rie lati minau vi havivis. Ka koanek suval keik Saemon.”

⁴⁸ Evus, Iesu viles ka viteni min ahin enek vit, “Kosa, methos onak mul enuk tuai ka nirmundemtei mun usil tisaen keil onom.”✧

⁴⁹ Navong meatin sav keil koa akanian ruai ral mini alonge mukok, aviteni min keil eris avit, “? Kei mundemi vit vi vati meatin sa varei koa kilea voumon methos ven tisaen onen meatin keil?”

✧ **7:44:** Sen 18:4 ✧ **7:45:** Rom 16:16; 1Kor 16:20; 2Kor 13:12; 1Tes 5:26; 1Pit 5:14 ✧ **7:46:** Sam 23:5 ✧ **7:48:** Luk 5:20-21

50 Ka Iesu viteni min ahin enek vit, “Ven demkatien onom minau, Ahi mutut moulien onom. Kiha hetal min tomat onen Ahi.”✧

8

Ahin keil koa amusil Iesu

¹ Katau en avong enek, Iesu mual rahit taon keil ral min meteimal keil koa. Navong mual va, mul vitehiten more longlongien usil mukave hiasuvien onen Ahi hemai en moulien onen meatin keil. En avong enek, meatin teindan elu (12) onen amul amusili.✧ ² Ka ahin keil koa mun amul amusili: koakeil Iesu vile lat ninin tisa keil ran keil, ka koakeil emun kei sak revi keil ran mesaien keil one. Koa tai en keil enek vi Meri ten out Makdela koa Iesu vile lat ninin tisa oulu (7) rani.✧ ³ Ahin keil koa mun akur mani one ka akataun Iesu ka meatin keil onen eni: tai en keil vi Susana, ka tamun vi Soana koa vi ahin onen Kusa, hetamen tai koa losil kat tounah vasi onen asuv houlu Herod.

Iesu viten tatavolien usil uti uit keil koa amoul en atan tateisav keil✧

⁴ En avong tai, meatin keil houlu aka ran meteimal houlu koa amul vesesal umai ruai keke avalong selusien onen Iesu. Ka navong Iesu les keil, viten tatavolien enek min keil vit, ⁵ “En avong tai, meatin tai va nah keke valuh uti uit keil ien. Ka navong mul rivini, vahis umotmot en sise koa atan teni keih ka meatin keil akaka eni ka aman keil amita ara lelati. ⁶ Vahis umotmot en atan koa ahat houlu mul ien. Ekonek, utite keil

✧ **7:50:** Luk 8:48; 17:19; 18:42 ✧ **8:1:** Luk 4:43 ✧ **8:2:** Mat 27:55-56; Mak 15:40-41; Luk 23:49 ✧ **8:3:** Mat 13:1-23; Mak 4:1-20

enek amoul havivis. Ka rovitei tuetin, amukou veni atan mahinhin enges ka oai rovinvintei. ⁷ Vahis emun umotmot en atan koa oumunai tatisa mul ien. Ka navong utite keil enek amul amoul, oumunai tatisa keil emun amoul ruai ka amusar koe keil umatmat. ⁸ Ka vahis en utite keil enek umotmot en atan tetahos. Keil amoul ka ason heite koa mulin handred tai (100).”[☆]

Navong Iesu viten tatavolien enek evus, viteni min meatin keil vit, “Munak ralingomi mul, mihelong kilea asa namul naviteni.”

⁹ Katau en avong enek, meatin keil onen Iesu avise vahit luvat aneite ten tatavolien enek min keil. ¹⁰ Ka kei vit kesi min keil vit, “Aneite ten selusien suai usil hiasuvien onen Ahi, inau nihothot eni min kami enges. Ka min meatin sav keil koa arvitei onak keil, navit usili en tatavolien keil enges keke,

‘Avaseini alele va vio ... irlei kileatei.

Ka avaseini alonge va vio ... irlong kileatei.’ ”

Aesea 6:9

¹¹ Sakini Iesu viteni min keil vit, “Aneite ten tatavolien enek mukok: uti uit keil vi selusien onen Ahi.”[☆] ¹² Utite keil koa umotmot en sise koa atan takeih mul ien, kei suval meatin keil koa along selusien onen Ahi. Evus, Temat mai ka kulati ran keil keke asakras avaling desien one eni ka avakur moulien hau vaka ien.”[☆] ¹³ Utite keil koa umotmot en atan koa ahat houlu mul ien, kei suval meatin keil koa along selusien onen Ahi, ka, hatte tas, akuri ral min sien. Ka veni lite keil ten demkatien one romoultei veah vatahos, meatin keil enek amulomal en demkatien one

[☆] **8:8:** Mat 11:15; 13:43; Mak 4:23; Luk 14:35 [☆] **8:11:** 1Pit 1:23 [☆] **8:12:** 1Kor 1:21

ten avong havivis. Ka navong sakvisien keil emai, keil umot en demkatien one. ¹⁴ Ka utite koa umotmot en atan koa oumunai keil tatisa amul ien, kei suval meatin keil koa along selusien onen Ahi, ka navong amul amual uva, amundemko houlu usil mani, tounah koa ave en vati, ka tounah sav keil emun ten out netan. Sakini, tounah keil enek mul musar koe selusien onen Ahi, ka demkatien one sakras vamoul vamai vakeih. ¹⁵ Ka utite keil koa umotmot en atan koa tahos, kei suval meatin keil koa along selusien onen Ahi ka aling demkatien one keih eni ral min rendemien tai koa tahos ka mal. Sakvisien keil takeih umai, ka selusien enek mules moul va vio ... san heite en moulien one.”

Iesu viten tatavolien usil laet ten anatinien onen Ahi koa mul ritin en moulien onen meatin keil onen✧

¹⁶ Iesu viten tatavolien tamun vit, “Meatin tovuol koa vanit laet onen, hevus, valing suaini en pesin tai, vuo valing suaini en hehen avet tamatilien onen. !Vuo! Meatin keil arekein laet one nesa keke koakeil umai neim akilea avalei kilea titinien teni.✧

¹⁷ “Anatinien koa mul suai, Ahi hekuri hemai en mesai. Ka selusien koa avit suai eni mulamu, ihitehiteni en meten meatin keil keke availea eni.✧ ¹⁸ Sakini, navong milong selusien keil onak, mihelong revu eni. Veni meatin koa kur kat aneite teni, Ahi hesan meteisauen hehi houlu mun mini. Ka meatin koa rokur revitei aneite teni, havivi koa mundemi vit kilea eni tuai, Ahi hekulati rani.”✧

✧ **8:15:** Mak 4:21-25 ✧ **8:16:** Mat 5:15; Luk 11:33 ✧ **8:17:** Mat 10:26; Luk 12:2 ✧ **8:18:** Mat 25:29; Luk 19:26

Iesu viteni keke koakeil along kat selusien keil onen asuval mama onen ka tunali keil✧

¹⁹ En avong enek, mama ka tunali Iesu telmai telvalesi, ka telsakras telvaha vesesal ven Iesu, veni vangi meatin keil avi houlu ka amutiting kati. ²⁰ Sakini asan longlongien mini avit, “Mama onom ral min tumali keil telmai, telmulomal hae, ka eatel vati telvalesuk.”

²¹ Ka Iesu vit kesi vit, “Mama onak ka tuak keil avi koakeil along selusien onen Ahi ka amul along kati.”

Iesu meng kat eang ka oai luvahati keilu ka lulong kat ren✧

²² En avong tai, Iesu viteni min meatin keil onen vit, “Tahos rovou koteh Oai Kaleli rovaha en usite.” Sakini, uvut uva en vot ka uva. ²³ Ka navong amuloh en vot enek uva, Iesu matil.

Rovitei tuetin, eang tai muhuh keih ka sakin mari oai enek langlango ka tahe keil mavul va neim en valengei vot. Ka keil ales keih, vesesal vot vamarindu. ²⁴ Sakini uva ven Iesu, ka avise lati ran matilien onen ka avise keih mini avit, “!Asum, asum! !Rovamarindu kei!”

Iesu mea ka meng kat eang ka oai luvahati keilu. Hatte tas, eang ka oai lulong kat ren, ka out mai mutaeng ka vi tasioh. ²⁵ Evus, Iesu vis meatin keil onen vit, “?Mukave, demkatien onami enau tovuol veah?”

Navong ales asa koa mumoni, amutimanin houlu ka ametau. Avis keil eris avit, “?Meatin ekek vi vati meatin sa? !Avaseini eang ka oai, navong meng kat keilu, lulong kat ren!”

✧ **8:18:** Mat 12:46-50; Mak 3:31-35 ✧ **8:21:** Mat 8:23-27; Mak 4:35-41

Iesu vile lat ninin tisa keil ran meatin tai☆

²⁶ Iesu ral min meatin onen keil uva en vot amu koteh Oai Kaleli, ka umai ut vesesal en taon ten out Kerasa. ²⁷ Navong Iesu vut ran vot va ut, visu min meatin tai ten out Kerasa koa ninin tisa keil amul ien. Tuetin, kei kaka hon ka romatildei en eim tai. Kei mules matil en out tatetahinien. ²⁸⁻²⁹ En avong vasi, ninin tisa mumon meatin enek vi vau houlu. Meatin sav keil asak visi vahuli kati keke nakakatei mun. Aling hen keilu ka alen tanetan keilu en aean ka apar kat keil vasi en sen koa keih. Ka avaseini, kei rali kotehei. Evus, ninin tisa likati va en out volvol vato sasen. Navong les Iesu, muai roha keih, mai vesesal veni, ka retengeiril netan mini. Iesu meng kat ninin tisa enek valokovein meatin ekek. Sakini, ninin tisa koa mul ien viso vina mini vit, “!Iesu, Natin Ahi ten out nesa! ?!Kumon sa li varei minau!? !Napeahik, konoumontei inau li nanakur mahien nahi houlu!”☆

³⁰ Iesu visi vit, “?Isom isei?”

Ka meatin enek vit kesi mini vit, “!Houlu!” Kei viteni mukok veni ninin tisa keil koa amul ien avi houlu. ³¹ Ninin tisa keil enek apeah Iesu nasila lattei keil anaha en mari avul koa vi out ten mahien one.*

³² Vesesal ven keil, vuas houlu amul amusu en usi hou tai. Sakini, ninin tisa keil enek apeah Iesu avamaen keil avaha en vuas keil, ka Iesu maeni. ³³ Sakini, ninin tisa keil alokovein meatin enek uva suk en vuas keil. Ka asakin vuas keil

☆ **8:25:** Mat 8:28-34; Mak 5:1-20 ☆ **8:28-29:** Mat 8:29; Mak 1:23-24; Mat 5:7; Luk 4:34 * **8:31:** Mari avul enek vi out ten mahien koa keite teni tovuol onen ninin tisa keil ral min Temat.

alohloh uva en veisil, umotmot uva en mari oai, ka keil vasi amarindu umatmat.

³⁴ Navong meatin keil koa alosil kat vuas keil ales asa koa kur out, aloh kalah uva, ka avit usili en taon ka out sav keil emun koa amul vesesal.

³⁵ Evus, meatin keil koa alonglong usili uva keke avales asa koa kur out. Sakini, uva ven Iesu, ka ales meatin koa ninin tisa keil alokoveini. Rendemien onen mai ris tahos, musin en eisin ka rondan vesesal en alen Iesu. Navong ales, amutimanin eni ka ametaun Iesu. ³⁶ Koakeil ales asa koa kur out arun ral min meatin sav keil koa umai. Arun usil sise koa Iesu sak revi meatin koa ninin tisa keil amul ien. ³⁷ Navong alonge mukok, koakeil aka en out keil vesesal en taon ten out Kerasa avis Iesu valokovein keil vaha veni ametau houlu.† Mukonek, Iesu vut va en vot ral min meatin keil onen keke avalokovein keil.

³⁸ Ka meatin koa ninin tisa mul ien mulamu peah Iesu keke vamaeni vousili. Ka Iesu sila lati ka viteni mini vit, ³⁹ “Kiha ris teim som, kihitehiteni min meatin sav keil asa koa Ahi mumoni en moulien onom.” Sakini, meatin enek karahit out vasi en taon enek ka vit usil mormore tounah koa Iesu mumoni mini.

Iesu sak revi atouli koa mat ka ahin tai koa mesai✧

⁴⁰ Navong Iesu rokol usi Oai Kaleli vesesal en out Kapaniam, vangi meatin keil akur revi,

† **8:37:** Meatin houlu ten out Kerasa arvitei Siu, ka veni akilea keke Siu keil alele tisa kat vuas keil veni mengkatien one vit asakras avaani, ametau keke Iesu hesakin vuas keil vasi ose imatmat. Keil amundem usil mani one mulin hihiseien ka merikel keil onen Iesu. ✧ **8:39:** Mat 9:18-26; Mak 5:21-43

veni amul arosin amairisien onen. ⁴¹ En avong enek, meatin tai mai retengeiril vita en alen Iesu, isen Saeros. Kei vi avat tai ten eim tahihiseijen onen Siu keil. Kei mul peah Iesu luvaha teim sen, ⁴² veni natnahin vesesal vamat. Sua onen natnahin teindan elu (12) ka titiali onen sav keil tovuol emun.*

Ka navong Iesu mul mual va, meatin houlu amuting kati en usite vasi keil. ⁴³ En vangi meatin keil enek, ahin tai mul koa kur mesaien onen mama keil sua teindan elu (12) tuai, ka mesaien onen sakras vavus. Kei va en dokta keil houlu ka san vasi mani onen min keil, ka asakras avasak revi. ⁴⁴ Ahin enek ka lelau katau en Iesu ka mutelan hen rokol kei eisin omon. Hatte tas, mesaien onen vus enga varei. ⁴⁵ Ka Iesu long kilea eni ka vis meatin keil vit, “?Isei rokol nau?”

Meatin vasi keil aviteni keke artokoltei, ka Pita viteni mini vit, “Asuv, meatin keil avi houlu ramat ka amuting katuk en usite vasi keil.”

⁴⁶ Ka Iesu vit kesi vit, “Vuo, meatin tai rokol nau veni nalonge keke hati keihoen mea ranau.”

⁴⁷ Navong ahin enek lesi keke sakras vato suai, mai ven Iesu. Alen maleilei ka kei retengeiril netan mini. Kei vit lati en meten meatin keil vasi vensa rokol eisin omon Iesu, ka mukave mesaien onen mea rani en hati avong enesek koa rokoli.

⁴⁸ Evus, Iesu viteni min ahin enek vit, “Ahinkuli, demkatien onom sakin avem mai ris tahos. Kiha ka tomat onen Ahi heto venuk.”*

⁴⁹ Navong Iesu mul semau selus, meatin tai ka teim sen Saeros ka viteni min Saeros vit,

* **8:42:** Luk 7:12 * **8:48:** Luk 7:50; 17:19; 18:42

“Natmahin mat keitinesek. Konahistei mun tiser namai.”

⁵⁰ Navong Iesu long selusien enek, viteni min Saeros vit, “!Konandemkotei! Demkatien onom hekeih keke natmahin hemoul eris, ka hehi anatin.”

⁵¹⁻⁵³ Navong Iesu mai en teim sen Saeros, meatin keil vasi amul amis ka amurang ven atouli enek. Ka Iesu viteni min keil vit, “!Kami minatangtei mun! Atouli enek romattei, kei mules matil.” Ka keil amunge kati veni akilea keke mat tuai. Navong Iesu va neim en out koa atouli mul ien, kei maen Pita, Sion, Tiemes, ka tata ka mama onen atouli enges uva neim ral mini.

⁵⁴ Evus, Iesu va vuli kat hen atouli ka viteni mini vit, “!Atouli, mea!”[☆] ⁵⁵ Hatte tas, moulien onen atouli muris mai ka mea mulomal. Evus, Iesu viteni min keil avalah anien vamai vani. ⁵⁶ Tata ka mama onen amutimanin houlu ka Iesu selus koe keilu lunahitentei asa koa mumoni min atouli onealu.[☆]

9

Iesu sila lat meatin teindan elu (12) onen avaha avoum[☆]

¹ Iesu vise ruain meatin teindan elu (12) onen. Evus, san keihoen min keil avahile lat ninin tisa keil ka avasak revi koakeil akur mesaien savsav keil. ² Evus, sila lat keil uva avahitehiten usil hiasuvien onen Ahi ka avasak revi koakeil amesai.[☆] ³ Kei viteni min keil vit, “En ualien onami, minakurtei tounah. Minahuli

[☆] **8:54:** Luk 7:14 [☆] **8:56:** Mak 7:36; Luk 5:14 [☆] **9::** Mat 10:5-15; Mak 6:7-13 [☆] **9:2:** Luk 10:5-7; 10:10-11; Umen 13:51

kattei mani, ateli, vuo eisal. Minakurtei eisin tamun, vuo anien. ⁴ Munak miva en out tai ka meatin tai kur revi kami en teim sen, mihetos hetal mini hetokol avong koa mihelokovein out enek. ⁵ Ka munak meatin keil en taon enek arkur revitei kami, navong mimul milokovein out enek, mihesahulin vulimeas ran alomi en mete. Koanek hesakin keil ilea suk keke asa koa amumoni min kami romaltei en meten Ahi.”

⁶ Katau en selusien enek, meatin keil onen Iesu amea uva en meteimal keil vasi ka avitehiten more longlongien onen Ahi. Ka keil asak revi meatin houlu koa amesai.

Herod vit vailea keke Iesu vi isei varei✧

⁷ En avong enek, Herod Antipas vi asuv houlu en provins ten out Kaleli. Navong kei long usil tounah keil koa Iesu mul mumoni, mundem usili houlu veni meatin keil arun houlu en tounah tateisav keil mini. Tei keil avit Iesu vi Sion Baptis koa moul eris ran matien.✧ ⁸ Mesav keil koa amul aviteni keke kei vi provet Ilaetsa koa kistal eris ven keil. Ka meatin teisav keil emun avit kei vi provet tai telamu koa moul eris ran matien. ⁹ Ka Herod viteni vit, “Vi inau varei koa nameng kati avata koteh vatin Sion. ?Ka isei varei namul nalong usili?” Sakini, mul sak visi vales Iesu.✧

Iesu mumon merikel tai keke vengan meatin keil taosen elim (5000)✧

¹⁰ Navong meatin keil onen Iesu amum evus, umai ris veni ka avit usil asa koa uva amumoni. Sakini, Iesu kur seh en keil uva en taon tai koa

✧ 9:6: Mat 14:1-12; Mak 6:14-29 ✧ 9:7: Mat 16:14; Mak 8:28; Luk 9:19 ✧ 9:9: Luk 23:8 ✧ 9:9: Mat 14:13-21; Mak 6:30-44; Sion 6:1-15

avise en ‘Betsaeta.’ ¹¹ Ka navong vangī meatin keil alonge keke uva, amea amusil keil. Ka navong Iesu les keil, kur revī keil ka selus usil hiasuvien onen Ahi min keil. Ka koakeil amesai, Iesu sak revī keil.

¹² Iesu mum va vio ... meteiai vita munu. Ka teindan elu (12) onen umai veni ka aviteni mini avit, “Out ekek vi out seh neli ka out mul vong ke. Tahos keke kisila marmari vangī meatin keil ihaha en meteimal keil vuo en eim sav keil koa amul vesesal keke akilea avaha avalekat anien ae ka out tamatilien one.”

¹³ Ka Iesu viteni min keil vit, “Kami vareī mihesan tei tounah min keil iani.”

Ka avit kesi mini avit, “Ir rokur veret elim enges ka mesau elu nges. ?Mukave? ?Em vati mevaha mevahul tei anien vavinvin mevahengan mari vangī meatin keil ekek?” ¹⁴ (Tata keil vasi koa amul en avong koanek vesesal arokol taosen elim (5000), ka mama ka titiali keil arvulitei keil.)

Sakini, Iesu viteni min meatin keil onen vit, “Mihetiti vas meatin keil iha itondan en vangite keil koa vesesal meatin keil hanumau elu ka halualim emun (50) il en vangite tai.”

¹⁵ Meatin onen keil amumoni musil asa koa viteni, sakini meatin vasi keil arondan. ¹⁶ Evus, Iesu kur veret elim ka mesau elu ka seipat vina nesa. Evus, vis, viten masmasien min Ahi veni, ka vul vahasi. Navong vul vahasi evus, sasani min meatin onen keil avatiti min vangī meatin keil ekek avaani. ¹⁷ Meatin keil vasi akanian ka vange vil. Ka navong meatin keil onen Iesu uva

ris keke avalah soke anien keil, veiat teindan elu (12) vil mules.✠

Pita vit luvati keke Iesu vi Mesaea✠

¹⁸ En avong tai, Iesu lokovein vangí meatin keil ka kur seh en meatin keil onen keke kei vahis. Ka navong vis evus, vis keil vit, “?Meatin keil amul aviteni keke inau navi isei?”

¹⁹ Ka avit kesi mini avit, “Keil koan avit keik kovi Sion Baptis. Keil koan emun avit kovi provet Ilaetsa, ka teisav en keil avit keik kovi provet telamu tai koa moul eris ran matien.”✠

²⁰ Ka Iesu vis keil vit, “?Ka mukave en kami? ? Mivit inau navi isei?”✠

Ka Pita mea vit luvati vit, “!Keik kovi Mesaea koa Ahi vat kati!”

²¹ Sakini, Iesu meng kat keil keke anahitehitei min meatin sav keil. ²² Kei viteni min keil vit, “Ahi ling kati tuai keke inau, Natin Meatin, nilong mahien hehi houlu. Ka elda keil onen Siu keil, asuv keil onen pris keil, ka tiser keil ten mengkatien keil onen Mosis emun isesein nau ka u vini nau. Ka avong hetel heli, nimoul eris ran matien.”✠

²³ Evus, Iesu viteni min keil vit, “Munak meatin tai en vati vouisil nau, helamu heting koe kei sasen en asa keil koa kei enges en vati. Hevus, en avong vasi, hehous aiveave ten matien onen, ka housil kat nau.✠ ²⁴ Veni meatin koa en vati vahuli kat moulien onen, moulien onen hevuol rani. Ka munak hemaen moulien onen

✠ **9:17:** 2Ki 4:44 ✠ **9:17:** Mat 16:13-28; Mak 8:27-9:1 ✠ **9:19:** Luk 9:7-8 ✠ **9:20:** Sion 6:68-69 ✠ **9:22:** Mat 16:21; 20:18-19; Mak 8:31; 10:33-34 ✠ **9:23:** Mat 10:38; Luk 14:27

hevuol venau, kei houtut moulien onen.✧ 25 ?
 Asa tahos munak meatin tai kur tounah vasi
 ten out netan ka moulien onen mul vuol rani?
 26 Munak meatin tai memou vahitehiteni keke
 musil kat inau ka hihiseien keil onak, inau, Natin
 Meatin, nimemou eni emun navong nimai ris
 en muohien onen angelo votut keil ka hetal
 min hetetamenien koa Tata onak hesani minau.✧
 27 Anatin eli naviteni min kami, tei en kami koa
 mimul mimulomal ekok kosa, mihermattei mau
 ka mihelesi navong inau, Natin Meatin, nimai
 hetal min keihoen ten hiasuvien onen Ahi.”

*Ahi rie lat muohien ten hetetamenien onen
 Iesu*✧

28 Avong outel (8) muli en avong koa Iesu vit
 usil tounah enek min meatin keil onen. Ka kur
 seh en Pita, Sion ka Tiemes telmusili ka telvina
 nesa en vatihou tai keke telvahis. 29-32 En avong
 enek, Pita, Sion ka Tiemes, meteatel mulong ka
 telmatil. Ka navong Iesu mul vis, veinan viles,
 ka eisin omon vilahil muoh vis muoh suval laet
 tai koa ritin keih. Ka Mosis ka Ilaetsa lukistal
 ka lumul luselus ral min Iesu. Ka keilu mun
 luvilahil. Keilu luselus usil mukave houm vasin
 umen onen en out Serusalem ka hemat.✧

Navong tounah keil mul kur out, Pita, Sion
 ka Tiemes telmuli tellele va, ka telmutimanin.
 Tellesi keke aven Iesu mul vilahil, ka kei mul-
 lomal ral min meatin elu mun. 33 Ka tellei
 kilea keke luvi Mosis ka Ilaetsa. Ka navong
 tellesi keke lumul luva, Pita mea ka selus min
 Iesu vit, “!Asuv, tahos imok keke komeitel metro

✧ 9:24: Mat 10:39; Luk 17:33; Sion 12:25 ✧ 9:26: Mat
 10:33; Luk 12:9; 2Tim 2:12 ✧ 9:27: Mat 17:1-13; Mak 9:2-13
 ✧ 9:29-32: Sion 1:14; 2Pit 1:16

ekok! Methoumon votevav etel: tai omom, tai omon Mosis, ka tai mun omon Ilaetsa.” Pita reingeingen asa koa mul viteni.

³⁴ Ka navong Pita mul veah selus, mahmah tai koa vihil mai mutaluh koe keil, ka telmali telmetau houlu. ³⁵ Ka rea tai musel ka en mahmah koanek vit, “Koanik vi Natkuli kati koa narie lati, ka envatien onak mul ien. !Mithelong kati!”✧

³⁶ Navong rea koanek selus evus, telroles etai mun meatin, Iesu enges ro ral min keitel. Ka asa koa keitel tellesi, telkur kati vi oneatel enges. Telrovitentei min etai meatin en avong enek.

Iesu sak revī ehon tai koa ninin tisa mul ien✧

³⁷ En visokon teni, navong Iesu keitel Pita, Sion ka Tiemes telvita ris netan ran vatihou, meatin keil houlu umai avit avales Iesu. ³⁸ Ka en avong enek, meatin tai koa mul luhu en vangi meatin keil vise Iesu ka peahi keih vit, “!Tiser eli! Napeahik keke kimai kiles natkuli koa kei tas eli vi onak. ³⁹ Veni ninin tisa tai mul va veni ka, hatte tas, sakini mul mis kai. Kei mul kulul eni keih rokol avong koa si kokohin kistal en ongon. Lises, ninin tisa enek mul puruni ka vesesal vasakras valokoveini. ⁴⁰ Napeah meatin keil onom keke avahile lati rani, ka keil asakras.”

⁴¹ Navong Iesu longe mukok viteni min meatin keil onen vit, “!Kami meatin keil ten avong kosa, mikalkali ka demkatien onami tovuol vareis! ? Nito hetal min kami hetokol nengeis? Avek mah en kami koa demkatien onami tovuol.”

✧ **9:35:** Sam 2:7; Aes 42:1; Mat 3:17; 12:18; Mak 1:11; Luk 3:32; 2Pit 1:17 ✧ **9:36:** Mat 17:14-20; Mak 9:14-29

Evus, Iesu viteni min meatin koanek vit, “Kikur natmali hemai venau ekok.”

⁴² Navong ehon enek mul mual va ven Iesu, ninin tisa koa mul ien kov eni va netan ka mul kulul eni. Ka Iesu meng kat ninin tisa va, sak revi ehon enek, ka san risi va min tamen. ⁴³ Koakeil alesu amutimanin en mari keihoen onen Ahi.

Iesu vit luvat matien onen hatte tamun✧

Navong meatin keil amul amutimanin ven tounah vasi koa Iesu mumoni, kei viteni min meatin keil onen vit, ⁴⁴ “Kami, mihetaengon revi selusien keil onak. Hervitei tuetin, inau, Natin Meatin, meatin tai hesa lat inau niha en hen meatin keil ten out netan.”✧ ⁴⁵ Ka keil arkilea revitei aneite ten selusien onen veni mul suai veah ran keil. Ka ametau avaha ven Iesu keke avahis revi aneite teni.✧

Iesu vit usil isei vi hetetamen imok en meten Ahi✧

⁴⁶ Katau en avong enek, meatin keil onen Iesu amul asel min keil eris usil isei en keil vi hetetamen imok en keil.✧ ⁴⁷ Ka Iesu kilea rendemien one. Sakini, mulamun titiali tai mai, ka sakin kei mulomal en usite onen. ⁴⁸ Evus, Iesu viteni min keil vit, “Meatin koa kur revi titiali tai koa mukok en isok, hesuval koa kei mul kur revi inau. Ka kei koa kur revi inau, hesuval koa kei mul kur revi kei koa sila nau numai. Veni meatin koa vi heisav enges en metomi, kei varei vi hetetamen imok mulin kami vasi en meten Ahi.”✧

✧ **9:43:** Mat 17:22-23; Mak 9:30-32 ✧ **9:44:** Luk 18:32 ✧ **9:45:** Mak 9:32; Luk 18:34 ✧ **9:45:** Mat 18:1-5; Mak 9:33-40 ✧ **9:46:** Luk 22:24 ✧ **9:48:** Mat 10:40; Luk 10:16; Sion 13:20

49 Ka Sion viteni min Iesu vit, “Asuv, komai meles meatin tai mul vile lat ninin tisa keil en isom. Sakini, meviteni mini keke hehati, veni kei romusiltei keik vasuval komai memumoni.”

50 Ka Iesu viteni min meatin keil onen vit, “Vuo, minahitentei mini nahati, veni munak meatin etai rovaetei vatal min kami, kei mul kataun kami.”✧

Iesu sel kat meatin keil avandem revi mau munak avit avousili✧

51 Navong avong mai vesesal keke Iesu vahina en out nesa, kei mumon rendemien onen keke vaha Serusalem.✧ 52 Sakini, sila tei en meatin keil onen uva mulamu eni. Keil uva en meteimal tai onen me-Sameria keil avasak mesein tounah keil vamese veni. 53 Ka meatin keil ten meteimal koanek e rovattei keke Iesu vamai ven keil veni akilea keke Iesu mul musil sise onen vaha en out Serusalem.*✧ 54 Ka navong Tiemes keilu Sion lulong usili, tinealu kat keil ka luviz Iesu luvit, “? Asuv, mukave? ?Em vat komal melvameng kat ahang vaka en out nesa vamita van lin meatin keil ekek?”✧

✧ 9:50: Luk 11:23 ✧ 9:50: Mat 18:19-22 ✧ 9:51: Mak 10:32 * 9:53: Siu keil koa aka en provins ten out Kaleli keke uva en taon ten out Serusalem en provins ten out Sudea, keil ual koteh atan onen me-Sameria keil avong hetel. Ka me-Isrel keil ka me-Sameria keil alele tisa kat keil. Veni, avaseini me-Sameria keil arvitei horetan keil ten out Isrel, akur mari atan onen me-Isrel keil ka uva netan visi min Ahi onen me-Isrel keil en sakien koa romaltei en mete. Ven koanek, navong me-Sameria keil alei kilea keke Iesu mul va en out Serusalem, e rovattei avasan anien vuo out tamatilien mini. ✧ 9:53: Sion 4:9 ✧ 9:54: 2Ki 1:10,12

⁵⁵ Ka Iesu viles ka vul kat keilu. ⁵⁶ Evus, Iesu mual va en meteimal sav ral min meatin keil onen.

⁵⁷ Ka navong amul uva, meatin tai mai ven Iesu ka viteni mini vit, “Out kave kiha ien, inau mun nusil katuk.”

⁵⁸ Ka Iesu vit kesi mini vit, “Asu keil,[†] vae ome mul, ka aman keil, anu ome mul. Ka Natin Meatin, teim kati onen tamatilien tovuol.”

⁵⁹ Iesu viteni min meatin sav tai vit, “Kusil kat nau.”

Ka meatin enek viteni min Iesu vit, “Asuv, koanek tahos. Ka helamu, kimaen nau niha ris teim ka nilei kat tata onak hetokol avong koa hemat ka nitahini.”

⁶⁰ Ka Iesu vit kesi mini vit, “Kilokovein koakeil umat en demkatien one keke itahin koakeil one umat. Ka keik, kimai kihitehiten more longlongien usil hiasuvien onen Ahi min meatin keil.”

⁶¹ Meatin tamun mai viteni mini vit, “Asuv, inau nusiluk. Ka helamu, kimaenau li niha niselus kor min onak keil.”[☆]

⁶² Ka Iesu viteni mini vit, “Meatin koa kur rohtoh en umen ten hiasuvien onen Ahi, ka katau, mundem houlu usil asa koa lokoveini, kei rovinvintei vakur umen enek.”

10

Iesu sila vang'i meatin keil uva lualu avoum

¹ Katau en avong enek, Iesu rie lat meatin sav keil heite hanumau etel ka halualim emun

[†] **9:58:** Selusien kati teni vit 'fokis' koa suval huli rendan keil, ka amumon vae ome en atan. [☆] **9:61:** 1Ki 19:20

(70).* Evus, sila keil uva lualu en meteimal keil vasi. Iesu vit keil iha ilamu eni, ka hervitei tuetin, kei mun heha houm en out keil enek.✧
 2 Iesu viteni min keil vit, “Anien houlu mul en ah, ka meatin keil arvitei houlu keke avaha avasuhut eni. Sakini, mihehis min Asuv ten ah keke hesan meatin keil ihi houlu tamun avamai avoum en ah osen.✧ 3 Alva, ka tahos keke mihelei kat revu kami. Veni namul nasila kami suval mivi titi sipsip keil koa miva en out koa huli rendan keil houlu amul ien. 4 Ka navong miva, minalahtei tounah keil onami. Minakurtei mani, vuo ateli, vuo sandel teimun natal min kami. Ka minouastei avong onami natal min meatin keil en sise onami.✧ 5 Ka navong mihehotin meatin tai koa hesi kei keke vakur revu kami, miheito en teim sen. Ka navong miva rohtoh en teim sen, mihehiteni mihehit, ‘Tomat onen Ahi hel ven kami.’ 6 Ka munak tinahos mul en meatin keil en eim enek ka akur revu kami, tomat onen Ahi koa mul en kami hel ven keil. Ka munak keil asesein kami, tomat onen Ahi helokovein keil ka heles hel ven kami navong miva. 7 Mihetos en eim omon meatin koa kur revu kami, ka anien vuo oai sa koa asani min kami, mihekuri enges. Veni mal keke meatin toumien hekur ui umen onen. Ka minahatei minato en teim savsav keil.✧ 8 Ka navong miheha en meteimal ka meatin keil ten out enek ikur revu kami, anien sa koa isani min kami, miheani.✧ 9 Mihesak revu meatin keil en out enek koa amesai ka mihehitehiteni min keil

* **10:1:** Tei en tisien keil avit, *‘hanumau etel ka oulu emun (72).’*

✧ **10:1:** Mak 6:7 ✧ **10:2:** Mat 9:37-38; Sion 4:35 ✧ **10:4:** Mat 10:7-14; Luk 9:3; 2Ki 4:29 ✧ **10:7:** Luk 9:4; 1Tim 5:18; 1Kor 9:6-14 ✧ **10:8:** 1Kor 10:27

mihehit, ‘Hiasuvien onen Ahi mul mai vesesal ven kami.’

10 “Ka munak miheha en meteimal tai koa meatin keil teni irkur revitei kami, miheha mihelomal luhu en mari sise tai teni ka mihehit,✠

11 ‘Veni mirkur revitei komal, emal rovattei vulimeas ten meteimal onami vapol kat alomal. Sakini, melhesahulin vulimeas enek ran alomal en metomi vatie lati keke asa koa mimumoni min komal hemai heat kami eris. Kami mireingein-geni, ka kosa, hiasuvien onen Ahi mai vesesal ven kami, ka kami miseseini.’✠ 12 Anatin eli naviteni min kami, en avong koa Ahi helei revi usite vasi onen meatin keil, mahien koa hesani min meatin keil koa aro en taon enek hekeih helin asa koa hesani min meatin keil koa aro en taon ten out Sodom mulamu.”✠

13 Iesu viteni vit, “!Aue li! !Hetisa min kami, meatin keil ten out Korasin!✠ !Ka hetisa emun min kami, meatin keil ten out Betsaeta! Veni kami milei sesein merikel koa namumoni en metomi, Ahi hesan mahien hehi houlu mok min kami. Narvatei en meteimal keilu ten out Taer ka Saedon. Ka munak meatin keil ten out keilu ekek, koa arvitei Siu, avales vati merikel keil koa namumoni en metomi, tuetin tuai, avasin en musi eisin ka avativin vulimeas en vate vatie lati keke avalonge vatisa vahi houlu ven tisaen keil one ka avahiles rani.✠ 14 Sakini, en avong koa Ahi helei revi usite vasi onen meatin keil, en hemahis meatin keil ten out Taer ka Saedon helin kami. 15 ?Ka kami, meatin keil ten out Kapaniam, mikur

✠ **10:10:** Luk 9:5 ✠ **10:11:** Umen 13:51; 18:6 ✠ **10:12:** Mat 10:15; 11:24; Sen 19:24-25 ✠ **10:13:** Mat 11:21-24 ✠ **10:13:** Aes 23; Soel 3:4-8; Amos 1:9-10; Sak 9:2-4

rendemien ten hetetamenien mul en kami mivit Ahi hehati lat kami miheha en out nesa? !Ka mihetimanin, heson kami miheha netan, en out ten matien!”✧

¹⁶ Evus, Iesu sila keil ral min selusien enek vit, “Meatin koa raengon selusien onami, suval koa kei mul raengon selusien onak. Ka meatin koa sesein kami, suval koa kei mul sesein nau mun. Ka meatin koa sesein inau, suval koa kei mul sesein Kei koa sila nau numai.” Evus, Iesu sila lat keil lualu uva.✧

Koakeil Iesu sila keil uva, umai ris ral min sien✧

¹⁷ Navong meatin keil hanumau etel ka halu-alim emun (70) koa Iesu sila keil uva amum umai ris, umai ris ral min sien. Keil aviteni min Iesu avit, “!Asuv, komai mesak revi meatin keil ka melesi mun keke ninin tisa keil along kat komai navong memeng kat keil en isom keke avaha!”

¹⁸ Ka Iesu vit kesi min keil vit, “Inau nales Temat mot ran out nesa ka vita netan suval ahil. Veni umen onami muas keihoen onen vita netan.✧ ¹⁹ !Mihetaeng revi! Inau nasan keihoen min kami keke mihehe tan en tetal tisa keil, skopion keil, ka tounah sav keil emun koa amul en keihoen onen Temat. Anatin, mihehe tan en keil ka tounah hetovuol hekula kami.✧ ²⁰ Ka minasitei kami veni ninin tisa keil amul along kat kami. Tahos imok mihesi kami veni Ahi mutis kat isomi va en Tus ten Moulien koa mul en out nesa.”✧

✧ **10:15:** Aes 14:13,15 ✧ **10:16:** Mat 10:40; Sion 5:23; 15:23

✧ **10:16:** Mat 11:25-27; 13:16-17 ✧ **10:18:** Sion 12:31; Rev

12:8-9; Aes 14:12-17 ✧ **10:19:** Sen 3:15; Sam 91:13; Mak 16:18

✧ **10:20:** Mat 7:22; Eks 32:32; Plp 4:3; Rev 3:5; 13:8; 20:12; 21:27

21 En avong enek, Ninin Votut sakin Iesu vilelau en sien ka vit, “Tata, keik kovi Asuv ten tounah keil vasi en out nesa ka en out netan. Namasmaasuk houlu mok veni koling suain tounah keil enek keke koakeil akur meteisauen ka ileilien ten out netan asakras availea eni. Ka kovothot eni min koakeil asuval titiali keil koa arsuluk revitei. Anatin Tata, keik komumoni musil rendemien onom koa koling kati tuai.”✧

22 Evus, Iesu viteni min vangi meatin keil vit, “Tata onak ling tounah vasi en hek. Meatin keil arlei kileatei Natin Ahi, Tamen enges lei kilea eni. Ka meatin keil arkileatei en Ahi Tamen, Natnali enges kilea eni. Ka koakeil enges Natnali enek en vati vahothot en Tamen min keil, keil emun ilea eni.”✧

23 Evus, Iesu viles les meatin keil onen ka viteni min keil sase vit, “Tokolkatien onen Ahi mul tuai en kami koa mimul miles tounah koa mul kur out en metomi.”✧ 24 Anatin eli naviteni min kami, en avong telamu, provet keil houlu ka asuv houlu keil emun e vati mok avales asa kami mimul milesi, ka keil arlestei. Ka e vati mok avalong asa kami mimul milonge, ka keil arlongtei.”✧

Iesu viten tatavolien usil more meatin tai ten out Sameria

25 En avong enek, tiser tai ten mengkatien keil onen Mosis mai ven Iesu keke vasak visi. Sakini, vis Iesu vit, “?Tiser, numon sa keke makur moulien koa sakras vavus?”✧

26 Ka Iesu vit risi mini vit, “?Mengkatien keil onen Ahi mul viten sa? ?Keik kihiteni minau?”

✧ **10:21:** 1Kor 1:26-28 ✧ **10:22:** Sion 10:15; 3:35 ✧ **10:23:** Mat 13:16 ✧ **10:24:** 1Pit 1:10 ✧ **10:25:** Mat 22:35; 19:16; Mak 10:17; Luk 18:18

²⁷ Meatin enek vit risi mini vit, “*‘Emi hehat Iahova koa vi Ahi onami en tinomi, en moulien vasi keil onami, en umen vasi onami, ka en rendemien vasi keil onami.’* *Duteronomi 6:5*
Ka *‘Envatien onom hel en tuomi keil hesuval koa keik em vat keik eris.’*” *Levitikas 19:18* ☆

²⁸ Iesu vit kesi mini vit, “Selusien onom mal vasi. Munak kumoni, kikir moulien koa sakras vavus.”☆

²⁹ Ka veni en rovattei meatin keil analei heisav eni, kei vis ris Iesu vit, “?Ka meatin sa varei vi tuak?”

³⁰ Sakini, Iesu viten tatavolien tai mini vit, “En avong tai, Siu tai mea ran out Serusalem ka mual vit vaha en taon ten out Seriko. Ka navong musil sise onen va, vangi tarhena keil umai avuli kati. Keil alah lat eisin omon ka amuasi. Vesesal meatin enek vamat, ka alokoveini mules. ³¹ Evus, tahos keke pris tai onen Siu keil mul mual musil sise ka lesi. Ka navong lesi, mual seh rani va en usite. ³² Rovitei tuetin, Siu tai ten vatiamal onen Livae koa mum en Eim Votut onen Ahi mul mual mai. Kei mun mul musil sise ka les meatin enek. Ka navong lesi, kei mun mual seh rani va en usite. ³³ Evus, koan Sameria tai koa Siu keil alele tisa en keil kistal ka mul mual musil sise ka les meatin enek. Ka navong lesi, en mahisi. ³⁴ Sakini koan Sameria enek mai veni, kas motein manu keil onen en uaen, ling oel ien, ka par koe manu keil onen. Evus, vou lat meatin enek ka ling revi en dongki osen. Kei vousei va en eim tasehien tai ka mul lei kat revi. ³⁵ En visokon

☆ **10:27:** Dut 10:12; Sos 22:5; Mat 22:37; Mak 12:33; Mat 19:19; 22:39; Mak 12:31; Rom 13:9; Kal 5:14; Tiem 2:8 ☆ **10:28:** Lev 18:5; Rom 10:5; Kal 3:12

teni, kei san mani taosen elu (2000) min meatin koa mul losil kat eim enek. Evus, viteni mini vit, ‘Kilei kat revu meatin ekek. Ka munak mani koanek rovinvintei, asa mun koa kumoni mini, nihul lati navong nimai ris.’ ”

³⁶ Evus, Iesu vis tiser ten mengkatien keil onen Mosis vit, “?Komundem sa? ?Isei en meatin keitel ekek rie lati keke vi tunali meatin koa tarhena keil amuasi?”

³⁷ Kei vit risi min Iesu vit, “Meatin koa rie lat enmahisien mini.”

Ka Iesu viteni mini vit, “Tahos, keik emun kiha kumoni hesuvali.”

Iesu va en eim mon Marata ka Meri

³⁸ Navong Iesu ka meatin keil onen amual uva en out Serusalem, keil umai en meteimal ten out Betani. En meteimal koanek, ahin tai ro ien, isen Marata. Ka kei kur revu keil en teim sen.✧

³⁹ Tunahin, isen Meri, mai ven Iesu ka rondan vesesal en alen. Kei mul raengon revu hihiseien keil onen. ⁴⁰ Ka Marata sakras vataengon revu veni kei mul sak mesein anien ae. Ka veni mum houlu, kei mai ven Iesu ka viteni mini vit, “?Asuv, mukave? ?Komundemi tahosis keke tukahin lokovein umen keil ekek ka vit inau nges numoni? Kihiteni mini vamai vakataunau.”

⁴¹ Ka Asuv viteni mini vit, “Marata, Marata, komundemko houlu ka rendemien onom konakon usil tounah keil houlu. ⁴² Tounah tas mal keke kamil milvoumoni. Meri ling rendemien onen tuai keke voumon asa koa mal imok, ka inau nirkulattei rani.”

✧ **10:38:** Sion 11:1; 12:2-3

11

Iesu vihisei usil saki en ten hisien✠

¹ En avong tai, Iesu mul en out tai ka mul vis. Ka navong vis evus, meatin tai onen visi vit, “Asuv, kihisein komai en saki en ten hisien hesuval koa Sion Baptis visein meatin keil onen eni.”✠

² Sakini, Iesu viteni min keil vit, “Navong mivis, mihehiteni hemukok mihehit: ‘Ahi Tamemai, mal keke mevouhou minuk veni isom vi votut. Mevis keke hiasuvien onom hemai hel ven komai.

³ Kisan anien eli min komai hevinvin ten avong vasi.

⁴ Kumon methos onom hel ven komai ven tisaen keil onomai, veni komai mun, memumon methos onomai mul en koakeil amumoni romaltei en komai. Ka konamaentei li sakvisien takeih keil anamai anasakin komai menamot en tisaen.’”

⁵ Evus, Iesu viteni min meatin keil onen vit, “Munak keik tai, kova en teim sen tumali tai en metavinavong ka kovisi kovit, ‘?Tuak, kokilea kovasan tei li anien minau? ⁶ Veni time tai ka soutin mai en teim onak, ka anien tovuol keke masani mini.’

⁷ “Ka vahesa kei koa mul neim hesa kes selusien minuk hehit, ‘!Ei, konasantei umen minau! Voiteh koteh tuai. Ka titiali keil onak amul amatil vituai ral minau. Sakini, nasakras mamea masan etai tounah minuk.’✠ ⁸ Naviteni min kami, avaseini en rovattei vamea vasan

✠ **11::** Mat 6:9-13; 7:7-11 ✠ **11:1:** Luk 5:33 ✠ **11:7:** Mat 26:10; Luk 18:5; Kal 6:17

anien minuk veni kovi tunali, ka veni kormem-outei keke kovahisi, ka kihisi heha vio ... kei hemea ka hesan tounah vasi koa em vati.✧

⁹ “Sakini, naviteni min kami, munak emi vat etai tounah, mihehis Ahi veni, ka hesani min kami. Munak mihelekati, mihehotini. Ka munak mihetiti voitech, iseh voitech min kami. ¹⁰ Veni koakeil vasi amul avis ven tounah ikuri, koakeil alekat tounah ihotini, ka koakeil amutiti voitech, iseh voitech min keil.

¹¹ “?Munak keik kovi tata tai, ka natmali visuk keke kovasan mesau tai mini vani, kisan tetal tisa tai mini? ¹² ?Vuo munak visuk ven roliato, kisan skopion tai koa kilea vatili vini? !Vuo, kosakras! ¹³ Sakini, milesi keke kami, tata keil, mikilea mivasan tounah koa tahos min titiali keil onami, avaseini mivi meatin tisa keil ten out netan. Ka naviteni min kami keke Tamemi en out nesa tahos imok muli kami. Sakini, navong mivisi keke vasan Ninin Votut min kami, kei hesa vareini.”

Tei en meatin keil aviteni keke Iesu mum ral min keihoen onen Temat✧

¹⁴ En avong tai, Iesu les meatin tai koa vi ameng veni ninin tisa tai mul ien, sakini, sakras vaselus. Sakini, Iesu vile lat ninin tisa enek rani ka meatin mai selus esuk. Ka vangi meatin keil koa amul vesesal mini amutimanin eni. ¹⁵ Ka tei en Farasi keil avit, “Belsepul* koa vi asuv onen ninin tisa keil mul san keihoen mini keke kilea vahile lat ninin tisa keil avaha ran meatin keil.”✧

✧ **11:8:** Luk 18:5 ✧ **11:13:** Mat 12:22-30; Mak 3:20-27

* **11:15:** Siu keil avise karen Temat en ‘Belsepul’ koa aneite teni vi ‘Asuv onen angolu keil.’ ✧ **11:15:** Mat 9:34

16 Ka meatin sav keil umai keke avasak vis Iesu. Sakini avisi voumon etai merikel vaka en out nesa vatie lati keke keihoen onen Ahi mul ien.✧
 17 Ka Iesu kilea rendemien one ka viteni min keil vit, “Munak meatin keil onen asuv houlu tai uvae ral min keil eris, keihoen onen asuv houlu enek hemai hehi heisav enges. Ka munak meatin keil ten vatiamal tai amul uvae ral min keil eris, isen vatiamal enek hevuol. 18 ?Ka munak ninin tisa keil onen Belsepul amul uvae min keil eris, kei helomal en keihoen onen hemukave? Naviteni mukok veni kami, Farasi keil, miviteni mivit inau namul navile lat ninin tisa keil ka en keihoen onen Belsepul. 19 ?Ka munak mukonek, mukave en meatin keil onami? ?Keil amul avile lat ninin tisa keil ran meatin keil ral min keihoen onen sei? Keil varei arie lati keke asa koa miviteni romaltei. 20 Ka munak namul navile lat ninin tisa keil ral min keihoen onen Ahi, koanek rie lati keke hiasuvien onen Ahi mai kistal ka mul ven kami tuai.✧

21 “Belsepul suval avkeih tai koa sak mesein kei ral min tounah vasi keil tavaeen. Mukonek, kei kilea valei kokoe en eim onen keke tounah tovuol vamai vapurun tounah keil onen. 22 Ka navong meatin tai koa keih imok mulin avkeih enek mai kistal mini ka muasi vita netan, kei helah lat tounah vasi tavaeen onen, hetal min tounah sav keil koa mul en teim onen.† Anatin, helah vasi tounah onen ka hetiti esuk min meatin keil onen.

✧ **11:16:** Mat 12:38; 16:1; Mak 8:11; 1Kor 1:22 ✧ **11:20:** Eks 8:19 † **11:22:** Eim koanek vi tatavolien usil moulien onen meatin tai koa suval meatin koa vi ameng. Ka navong Iesu mai, sakin meatin enek mai maluv ran keihoen onen Temat.

23 “Sakini, koakeil armusiltei nau, keil amul uvae ral minau. Ka koakeil arkatauntei nau malah ruain meatin keil vasuval sipsip keil, keil amul alikat rasilin keil avaha ranau.”☆

Iesu vihisei keke ninin tisa koa lokovein meatin tai kilea vamai ris ka vasién risi☆

24 Evus, en meten meatin keil, Iesu viles selus min meatin koa mulamu vi ameng vit, “Navong ninin tisa lokovein meatin tai, kei va mual en out volvol keke valekat more out etai vaseh ien. Ka munak rovtointei, hehiteni min kei sasen hehit, ‘Niha ris teim koa nalokoveini numai.’ 25 Sakini, va ris, ka lesi keke teim enek sak mesei tuai muto, ka mul hon enges. 26 Navong lesi mukok, kei heha helekat ninin tisa sav keil koa oulu (7) koa atisaso mulin kei. Ka helah keil vasi imai ito ien. Eim enek vi moulien onen meatin tai, ka keil isakin moulien onen hetisa mok helin asa koa mul ien mulamu.”†☆

Iesu vihisei keke meatin koa mum musil selusien onen Ahi hekur tokolkatien teni

27 Navong Iesu mul semau selus usil koanek, ahin tai koa mul luhu en vangi meatin keil viso vina mini vit, “Ahi hetokol kat mama onom koa linguk ka rounat enuk.”☆

☆ **11:23:** Mak 9:40; Luk 9:50 ☆ **11:23:** Mat 12:43-45 † **11:26:** Navong Iesu sakin meatin tai maluv ran keihoen onen Temat, tahos keke meatin enek hemaen Ninin Votut hesien moulien onen ka houmon tounah keil koa heting koe moulien onen. Suval, hehuli Tus Votut onen Ahi, hendem usili ka helong kati; hehis min Ahi; ka helah ruai hetal min meatin keil onen Ahi lisenges. Hemukonek, Temat ka ninin tisa keil onen sakras emun vamai vapurun moulien onen meatin enek. ☆ **11:26:** Sion 5:14 ☆ **11:27:** Luk 1:28,42,48

28 Ka Iesu vit kesi mini vit, “Ahi hetokol kat koakeil imok araengon selusien onen ka along kati.”

Meatin keil e vat Iesu voumon etai merikel avalesi☆

29 Navong vangi meatin keil umai avi houlu tamun, Iesu selus min keil vit, “Meatin keil ten avong kosa atisaso. Amul avis inau keke numon etai merikel keke akilea avakur anatin enau heka eni. Ka nirmumon etai merikel ilei. Tanges varei ilei koa hehi merikel onen provet Siona. § ☆

30 Merikel koa kistal en Siona rie lati keke selusien koa Ahi sani mini keke vahit meseini min me-Nineva keil vi anatin. Hemukonek, Ahi houmoni hesuvali en Natin Meatin, vatie lati min meatin keil ten avong kosa keke selusien onen vi anatin.

31 “En avong koa Ahi helei rahit usite onen meatin keil ien, meatin keil ten avong kosa imoul eris ran matien. Ka navong Ahi mul lei rahit usite keil one, Kuin ten kantri ten out Siba, koa rovitei Siu, hemoul eris ka heselus hekeih kat keil. Houmoni hemukonek veni kei mual soutin keke vamai valong revu selusien ten meteisauen onen asuv houlu Solomon telamu. !Ka kosa, tai koa mulin asuv houlu Solomon mul ekok ka alei seseini! ☆ 32 Ka meatin keil ten out Nineva mun

☆ **11:28:** Mat 12:38-42 § **11:29:** En Siona 1:17 ka 2:10, Ahi mumon merikel en sakien koa san mari mesau tai emai rem Siona koa mul en vangen mesau enek avong etel. Evus, Ahi sakin mesau enek mulu lat Siona en veien ka kei moul mules. Iesu mul selus usil merikel koa hemat avong hetel, ka Ahi hesakini hemoul eris ran matien (Luk 24:7). ☆ **11:29:** Mat 16:4; 1Kor 1:22 ☆ **11:31:** 1Ki 10:1-10; 2Kron 9:1-12

koa arvitei Siu imoul eris ka iselus hekeih kat keil, veni keil aviles moulien one navong along selusien koa provet Siona viteni min keil. !Ka kosa tai koa mulin provet Siona mul ekok ka arvilestei moulien one!”✧

Iesu viten tatavolien usil mukave anatinien onen Ahi suval laet✧

³³ Iesu viten tatavolien usil laet min meatin keil vit, “Meatin tovuol koa vanit laet onen, evus, valing suaini vuo vaav koe en pesin tai. !Vuo, romukteinek! Navong munit laet evus, hetekeini nesa en mesai. Sakini, navong meatin keil uva neim akilea avales laet mul mukan neim.✧ ³⁴ Meter emun suval laet ten aver. Munak meter tahos, suval koa moulien orer mul en meneai ka rokilea rovalei kilea asa koa yi anatin. Ka munak meter var, suval koa moulien orer mul en mankoli ka rosakras rovalei kilea asa koa vi anatin.** ³⁵ Sakini, kami mihelei kati keke moulien onami hel en meneai, ka hermultei en mankoli. ³⁶ Munak moulien onami mul en meneai, ka mankoli tovuol ien, moulien onami hehilelau en meneai ka mihelei kilea en tounah vasi.”

Iesu selus keih kat sakien onen Farasi keil ka Tiser keil ten mengkatien keil onen Mosis✧

³⁷ Navong Iesu selus evus, Farasi tai mai visi keke vamai vaanian vatal mini en teim sen. Sakini Iesu va en teim sen ka rondan en avet

✧ **11:32:** Sion 3:8,10 ✧ **11:32:** Mat 5:15; 6:22-23 ✧ **11:33:** Mak 4:21; Luk 8:16 ✧ **11:34:** Munak rokur anatin en Iesu, moulien orer vilelau en meneai ka rolei kilea en anatinien onen Ahi. Ka munak rorkurtei anatin eni, moulien orer mules en mankoli. ✧ **11:36:** Mat 23:1-36; Mak 12:38-40

taanianien onen. ✧ ³⁸ Ka Farasi enek mutimanin navong lesi keke Iesu rokastei hen, ka rondan vaanian. ✧ ³⁹ Sakini, Asuv Iesu viteni mini vit, “O anatin, kami Farasi keil misuval kap ka pelet koa amul akas motein out hae enges, ka out neim vi amus veah suval tinomi koa vilelau en rendemien ten metenan ka tounah sav keil koa tiaso. ⁴⁰ !Kami mivi varu vare! ?!Mirkileatei keke Ahi koa mumon out hae en meatin, kei varei mumon out neim emun!? ⁴¹ Ka tahos imok munak mihesan oai koa mul neim en kap ka anien koa mul neim en pelet min koakeil tounah one tovuol. Hemukonek, moulien onami heto revi en meten Ahi.

⁴² “Hetisa mok min kami, Farasi keil, veni mahien keil koa hemai en kami hemariso. Kami milei kati keke mivousil mengkatien keil koa havivis. Mivuli revi titi ouai keil takukien koa mumon anien vite tahos keke mikilea mivasan hatte teni min Ahi suval taet. Ka mirmusiltei mengkatien keil koa mariso suval saken koa mi-hetie lat envatien onami min Ahi ka min meatin sav keil. Mal imok keke, helamu, mihousil mengkatien koa mariso keke mivatie lat envatien onami. Ka, hekatau suk, emi navobongentei keke mihousil mengkatien keil koa havivis emun. ✧

⁴³ “Hetisa mok min kami, Farasi keil, veni kami emi vati mok mivakur out tatondanien koa hetetamen imok en eim tahihiseien keil. Ka en out tahulhulien emun, emi vati mok keke meatin keil avahise revi kami ka avahouhou min kami. ⁴⁴ Hetisa mok min kami, ven moulien onami romutotei. Moulien onami suval out tatetahinien keil koa arlingtei ahahat ien, koa meatin keil amul

✧ **11:37:** Luk 7:36; 14:1 ✧ **11:38:** Mat 15:2 ✧ **11:42:** Lev 27:30

amual vesesal eni, ka areingeingeni keke tounah tai mul vo eni.”

⁴⁵ Tai en keil koa vi tiser tai ten mengkatien keil onen Mosis viteni min Iesu vit, “Tiser, navong koviteni mukok, komul kopurun komai emun.”

⁴⁶ Sakini Iesu viteni min keil emun vit, “Hetisa mok min kami mun, tiser keil ten mengkatien keil onen Mosis, veni kami misan mengkatien keil houlu min meatin keil koa meas ramat en eisile. Keil asakras avalahi, ka kami mirmumon etai tounah vakataun keil avalahi. ⁴⁷ Hetisa mok min kami, veni kami mimumon more eim keil val koe out koa arahin provet keil ien, provet keil koa avu onami keil telamu enges amu vinvini keil. ⁴⁸ Anatin, keil amu vinvini provet keil,

ka kami mimul mimumon eim vatie lat out koa arahin keil ien. En sakien enek, mirie lati keke miles sakien koa avu onami keil amumoni mal.

⁴⁹ Koanek suval asa koa Ahi koa vi meteisau imok viteni vit, ‘Inau nisila provet keil ka eiloheh keil onak iha min meatin keil onak. Tei en keil, u vinvini keil, ka teisav en keil, ipurun keil.’

⁵⁰ Sakini, kami, meatin keil ten avong kosa, Ahi hesan mahien min kami veni lesi keke hemi avi amus ven ran provet vasi keil koa akur selusien onen Ahi en avong koa mumon out netan mai rokol kosa, provet keil koa avu keil onami telamu amu vini keil. ⁵¹ Anatin eli naviteni min kami,

ran meatin vasi keil onen Ahi koa avu keil one telamu amu vinvini keil mul sakin he keil avi amus, matien onen Ebel va vio ... rokol matien onen provet Sakaraea koa amu vini luhu en ahor ten sanien ka Eim Votut onen Ahi. Ka Ahi hesan mahien ven matien keil vasi one va kat kami.✧

✧ **11:51:** Sen 4:8; 2Kron 24:20-21

⁵² “Hetisa mok min kami, tiser keil ten mengkatien keil onen Mosis, veni meatin keil avit avamai vesesal ven Ahi ka kami miling suain ki ten voitech koa akilea avaha ien keke availea eni. ! Kami emi rovattei mivaha neim en voitech enek keke mivailea en Ahi, ka miring koe meatin sav keil emun koa e vati avaha vesesal veni keke availea eni!”

⁵³ Navong Iesu lokovein eim enek, tiser keil ten mengkatien keil onen Mosis ral min Farasi keil, tine vepeng houlu. Sakini, avong koanek va, keil asak visi avahis Iesu en tounah houlu koa keih. ⁵⁴ Keil amumon hihiseien keil one mai suval sakat keke akilea avakaluvat Iesu en selusien onen.✧

12

Iesu sel kat meatin keil avalei kat revi keil ven hihiseien tisa keil onen Farasi keil✧

¹ En avong enek, meatin keil houlu vis houlu mok umai amutiting keke avales Iesu ka amul aveas ale tanetan. Ka Iesu viles selus emau min meatin keil onen vit, “Mihelei kat revi kami ven hihiseien onen Farasi keil koa amuto en hilive enges. Suval is koa mum suai vasakin pulaoa mul ratahou, hihiseien keil one kilea vapurun suai rendemien onen meatin keil.✧ ² Ka tounah keil koa meatin mul kav koe, Ahi hehothot eni. Ka tounah koa meatin ling suaini, Ahi hesakini hemai en mesai keke meatin vasi keil ilei kilea eni.✧ ³ Tounah vasi keil koa aselus usili en mankoli, meatin keil ilonglong eni en meneai. Ka tounah koa meatin selus lelau eni neim en teim

✧ **11:54:** Luk 20:20 ✧ **12::** Mat 10:26-27 ✧ **12:1:** Mat 16:6; Mak 8:15 ✧ **12:2:** Mat 10:26; Mak 4:22; Luk 8:17

sen, ihit meseini en meten meatin keil availea eni.”

Iesu visein meatin keil avametaun Ahi enges ka hervitei meatin keil✧

⁴ Iesu viteni mun min meatin keil onen vit, “Naviteni min kami, tuak keil, minametauntei meatin keil koa akilea avou vini avemi. Veni, katau eni, keil asakras avoumon etai mun tounah min kami. ⁵ Ka nihit luvati min kami isei varej mihemetauni. Mihemetaun Ahi enges, veni kei kilea vou vini meatin tai, ka kur keihoen emun vasoni vaha en Ahang koa sakras vamat. !Anatin, mihemetaun Ahi enges!

⁶ “Avervatu keil avi havipis, ka meatin kilea vahul elim en keil en titi mani valus. Ka Ahi sakras en vavobong en etai vatas. ⁷ Ka moulien onami hetetamen imok mulin titi aman keil ekek ka helekat revu kami. Anatin, Ahi kilea vasin hilumi koa mul en vatumi. Sakini, minandemkotei.”✧

Iesu visein meatin keil onen anamemoutei avahiteni keke amusili✧

⁸ Evus, Iesu viteni min meatin keil onen vit, “Koakeil avit lati en meten meatin keil avit amul amusil kat inau, inau Natin Meatin emun nihit lati en meten angelo keil onen Ahi nihit keil avi meatin keil onak. ⁹ Ka koakeil amemou avahit lati en meten meatin keil keke avousil kat inau, inau Natin Meatin emun nimemou mahit lati en meten angelo keil onen Ahi keke avahi meatin keil onak.”✧

✧ **12:3:** Mat 10:28-31 ✧ **12:7:** Luk 21:18; Umen 27:34; Luk 12:24 ✧ **12:7:** Mat 10:32-33; 12:32; 10:19-20 ✧ **12:9:** Luk 9:26

10 “Ka koakeil vasi aselus tisa va kat isen Natin Meatin, Ahi kilea veah valele vatahos eris min keil. Ka koakeil aselus tisa va kat isen Ninin Votut ka umen onen, Ahi sakras varei valele vatahos eris min keil.*✧

11 “Ka navong meatin keil avuli kat kami ka aleh kami mimulomal en meten koakeil ten eim tahihiseien keil, vuo koakeil ten kavmen keke avoumon kot en kami, minandemkotei. Minandemtei nahi houlu usil selusien koa mivahiteni.✧

12 Veni, en avong enek, Ninin Votut hehisein kami en selusien koa mihehiteni.”

Iesu viten tatavolien usil meatin tai koa tounah onen houlu en out netan, ka tounah koa vi hetetamen imok en meten Ahi toyuol

13 Meatin tai koa mul en vangi meatin keil, kei vis Iesu vit, “Tiser, tata onak mat tuai. Kihiteni min tuak vatiti vas tounah keil onen tata onomal ven komal vasi.”

14 Ka Iesu vit kesi mini vit, “?Tuak, isei ling inau keke malei rahit en usite onamil vuo matiti vas tounah keil koa tata onamil lokoveini ven kamil?”✧

15 Evus, Iesu viteni min meatin keil vasi vit, “Mihelei kat revi kami, ka mihelei kokoe keke saken ten metenan namaitei en kami. Veni tounah keil ten out netan ekek rovitei vatte ten moulien koa vi anatin, avaseini tounah onami hehi houlu hemukave.”✧

16 Evus Iesu viten tatavolien koanek min keil vit, “En out tai, meatin tai ro koa tounah keil

* **12:10:** Koanek suval avong koa Farasi keil aselus tisa vit tounah koa Iesu mumoni en keihoen onen Ninin Votut mul ka ven Temat (Luk 11:15). ✧ **12:10:** Mak 3:28-29 ✧ **12:11:** Mak 13:11; Luk 21:12-15 ✧ **12:14:** Eks 2:14; Umen 7:27 ✧ **12:15:** 1Tim 6:9-10

onen houlu. En ah keil osen, anien houlu vis houlu mok. ¹⁷ Sakini, kur rendemien tai vit, ‘? Numon sa? Out rovinvintei en vah keil keke maling anien keil ekek ien. ¹⁸ !Ah, nakilea! Numoni hemukok. Nilah lin eim keil ekek, hevus, numon marmari eim hau keil. Hevus, niling revi anien ekek ka tounah sav keil onak ito ien. ¹⁹ Hesakini, nito en moulien tai koa hetahos revi hetal min tounah keil onak. Kosa heha, niseh revi, nianian revi, nimunmun revi, ka nisi nau en avong vasi.’ ”

²⁰ Evus, Iesu viteni vit, “Ka Ahi hehiteni mini hehit, ‘!Kovi varu vareis! En vongien kosa enges, nikulat moulien onom ranuk. ?Ka hemukonek, tounah keil ekek koa komul koling revi vahi onom, isei suk hekuri?’ ”

²¹ Navong Iesu ra tavol evus, viteni vit, “Ka Ahi houmoni hemukonek min koakeil aso ruain tounah keil houlu ten out netan keke avalonge vatahos eni, ka tounah koa Ahi lesi vi hetetamen imok tovuol en moulien one.”☆

Iesu visein meatin keil onen keke anandemkotei veni Ahi kilea valei kat revi keil☆

²² Evus, Iesu viteni min meatin keil onen vit, “Sakini, naviteni min kami, minandemkotei ven moulien onami: ven asa miheani, vuo ven asa mihesin koe avemi eni. ²³ Veni mirkurtei moulien keke mivaanian enges, ka mirkurtei avemi keke mivasin koe enges. ²⁴ Miheles tei mau aman keil ekek. Keil armumontei ah keke avalah anien rani. Anatin, vah one tovuol keke avaling anien ae ien, ka avaseini, Ahi mul vengan keil. Ka en meten Ahi,

kami miyi hetetamen imok mulin aman keil ekek. ✧ ²⁵ Demkoen sakras vakataun moulien onen meatin tai keke val vataveah imok. ²⁶ ? Ka munak misakras mivoumon tounah koa vamaes vamukonek en moulien onami, vensa varei mimul mimundemko usil tounah sav keil koa emi vati?

²⁷ “Mihendem visi usil hungevai keil ka sakien koa keil amoul ien. Keil armumtei ka arilitei eisin ome. Ka naviteni min kami, asuv houlu Solomon mulamu, eisin keil omon atahos vis atahos imok. Ka hungevai keil ekek, amusin tahos imok mulin kei. ✧ ²⁸ Anatin, Ahi mul musin koe revi hungevai keil, avaseini keil amoul ten avong tas, ka visuvong teni, amaleles ka umot. Evus, meatin heteas ruaini ka hesoni heha en ahang. ?Ka munak Ahi mul lei kat revi keil, vensa mimundemko keke herlei kat revitei kami? !Ei, desien onami eni havivis!

²⁹ “Rotahostei keke kami mivandemko usil asa koa miheani vuo mihemuni. ³⁰ Veni demkoen koanik vi onen koakeil areingeingen Ahi. Ka Ahi koa vi Tata onami kilea asa koa kami mitamurei eni. ³¹ Ka tahos imok keke, helamu, mihesak visi mihesan kami ven tounah koa hetetamen imok en meten Ahi koa vi Asuv Houlu onami. Ka kei helei kat revi usite onami.

³² “Kami misuval titi vangi sipsip keil osak. Sakini, minametautei ka minandemkotei veni Tata onami en out nesa si houlu vasan tounah keil koa mul en hen ven kami. Anatin, kami mihelosil kat ruain out koa kei vi Asuv Houlu ien. ✧ ³³ Sakini, mihesalem en tounah keil vasi onami ka mihesan mani keil teni ven koakeil

✧ **12:24:** Sam 147:9; Luk 12:7 ✧ **12:27:** 1Ki 10:4-7; 2Kron 9:3-6 ✧ **12:32:** Luk 22:29; Rev 1:6

tounah one tovuol. Hesakini, Ahi helei kilea sakien enek ka hesan uite teni min kami en out nesa. Anatin, uite koanik hetahos vis hetahos imok. Sakras vamande ka meatin sakras vahenani.✧ ³⁴ Naviten koanik veni rendemien ka envatien keil onami hel en tounah keil koa vi hetetamen imok en moulien onami.”

Iesu viten tatavolien usil slev keil koa ilele revi ven amairisien onen asuv one mul vesesal

³⁵ Iesu viteni mun min meatin keil onen vit, “En avong vasi, mihesak mesein moulien onami ven asa koa hemai hesuval koa mihesin en eisin keil toumien ka laet onami hetitin lisenges.✧

³⁶ Kami mihesuval slev keil koa amul arosin asuv one koa eva en anien ten tetaliheien tai, ka areingeingen avong sa koa kei hemai ris eni. Sakini, keil isak mesei mok lises ven avong koa asuv one hemai ris ka hehise keil. Hemukonek, navong hemai hehise keil, hatte hetas, keil akilea avasehen voiteh veni.✧ ³⁷ Munak asuv enek hemai ris ka helesi keke slev keil onen amul arosini ka armulte avamatil, kei hesi kei ven keil ka iles tokolkatien en moulien one. Naviteni anatin min kami keke asuv one varei hehouhou min keil en sakien ekek. Kei hesin en kei en eisin keil toumien, hehise slev keil onen imai itondan, ka hesan anien min keil.✧ ³⁸ Avaseini asuv one hemai en metavinavong en vongien vuo en visokon semau, tokolkatien hel en more slev keil koa lises asak mesein revi keil ven amairisien onen asuv one.

✧ **12:33:** Mat 19:21; Mak 10:21; Luk 18:22 ✧ **12:35:** Eks 12:11; 1Ki 18:46; 2Ki 4:29; 9:1; Siob 38:3; 40:7; Pro 31:17; Ser 1:17; Efes 6:14; 1Pit 1:13; Mat 25:1,7 ✧ **12:36:** Mak 13:35-37; Mat 25:6 ✧ **12:37:** Luk 17:7-8; Sion 13:4

39 “Ka miheilea en tounah sav. Munak meatin tai koa teim onen mul kilea en avong kati meatin tahenaien tai hemai, kei sakras vamaen tarhena enek vamai neim en teim sen. ☆ 40 En saki enek, mihsil en avong koa Natin Meatin hemai ris hekistal ien. Sakini, kami mihsak mesein kami lises.”

Iesu viten tatavolien tai usil vati slev elu ☆

41 Evus, Pita vis Iesu vit, “Asuv, en tatavolien keil ekek, komul koselus usil komai enges koa mevi meatin keil onom, vuo usil meatin vasi keil?”

42 Ka Asuv Iesu vit kesi mini vit, “Namul naselus usil vati meatin keil koa asuval slev tai koa vatin mul ka lises mul mum tahos. Vati meatin enek, asuv onen helingi hehi avat en teim onen navong heha en out sav tai. Asuv onen heling desien onen eni valei kat slev sav keil, ka hetiti revi anien ae min keil. 43 Ka tokolkatien hel en slev enek munak asuv onen hemai ris ka helesi keke kei mul veah mum tahos. 44 Naviteni anatin min kami, asuv enek hehati lat isen slev enek, ka helingi helei kat tounah sav vasi keil onen. ☆

45 “Ka vahesa slev enek koa asuv onen lingi vi avat ten tounah keil onen hendemi hehit, ‘Ei, asuv onak roun vareis, ka romaitei veah.’ Sakini, kei muas meatin ka ahin sav keil koa avi slev en eim enek, ka mul kan vini kei ka mul munmun va vio kei munoun. 46 Ka asuv onen hemai ris en avong koa kei romundemtei vahit hemai ris eni. Ka navong asuv enek hemai ris, hou puruni

☆ 12:39: Mat 24:43-44 ☆ 12:40: Mat 24:45-51 ☆ 12:44: Mat 25:21,23

ka hesoni heha hae en out ten mahien hetal min teisav keil koa apurun asa koa mul en he.

47 “Slev keil koa akilea revi asa koa asuv one en vat keil avoumoni, ka armumontei ka arsak meseintei keil veni, asuv one hou purun keil veni.✧ 48 Ka slev keil koa areingeingen asa koa asuv one en vat keil avoumoni, ka armumontei, asuv one houas keil hehi havivis. Veni koakeil Ahi san tounah min keil, kei en vati vales heite teni vakistal en moulien one. Ka koakeil Ahi ling tounah houlu en he keke avoum vatali, kei hehis keil hehi houlu mok usil asa koa amumoni ral mini.”

Iesu viteni keke hihiseien onen mul sakin meatin keil avatiti vas keil✧

49 Iesu viteni mun min meatin keil onen vit, “Numai keke manit ahang tai van motein out netan. Ka ek vati mok vahit ahang ekek val tuai van. 50 Hervitei tuetin, niha nikur mahien keil houlu. Ka namul nalonge tisa veni hetokol avong koa num vasi umen teni.✧ 51 ?Mimundemi mivit numai keke maling tomat en out netan? Vuo, nirlingtei mau tomat. Ka meatin keil itetasil ran keil eris venau.✧ 52 Sakini, kosa heha, meteimal tai hetiti vas keil, ka koakeil en vatiamal tai ilele hetisa en teisav keil. 53 Tata keil ivae kat ehon keil one, ka ehon keil ivae hetal min tata one keil. Mama keil iselus hekeih min atouli keil one, ka atouli keil iselus hekeih hetal min mama keil one. Atou keil umoni hetisa heha kat ahineli keil one, ka keil emun umoni hetisa heha kat avu tisa keil one.”✧

✧ 12:47: Tiem 4:17 ✧ 12:48: Mat 10:34-35 ✧ 12:50: Mak 10:38-39 ✧ 12:51: Luk 2:14 ✧ 12:53: Maek 7:6

Iesu vihisei keke meatin keil arlei kileatei asa koa Ahi mul mumoni ka eni[☆]

⁵⁴ Iesu viteni mun min meatin keil vit, “Navong miles mahmah keil malikelik emai ka en ist en eang koa mivise en ‘toio,’ mikilea keke ous vous ke. Ka anatin, ous mus.[☆] ⁵⁵ Ka navong miles eang ka en out notwes koa mivise en ‘aru’ emai, mikilea keke hememes ke. Ka anatin, out memes. ⁵⁶ !Kami mivi vati luvosien vareis! Navong miles tounah koa kur out en out netan vuo en teilang, kami mikilea revi aneite teni. ?Ka vensa suk mirkileatei aneite ten tounah keil koa Ahi mul mumoni en avong kosa?

⁵⁷ “Kami vasi mikilea asa koa mal mimumoni, ka mirmultei mivoumoni. ⁵⁸ Mal keke, navong milmul veah en sise milvaha en kot, keik tai kisak visi kovaling tomat vatal min kei koa viteni vit komumoni tisa mini. Veni munak kirmumontej, meatin koanek helinguk en hen hetamen ten kot. Ka kei helei rahit usite onom ka hehit mal keke kikir mahien veni. Hemukonek, kei helinguk en hen polis. Hevus, polis helinguk en eim takeih. ⁵⁹ Ka naviteni minuk, keik kosakras kovamea ran eim takeih enek heha vio ... kihul vasin tounah koa hetamen ten kot viteni.”[†]

13

Iesu sel kat meatin keil keke ikur mahien en hen Ahi munak irvilestei ran tisaen keil one

[☆] **12:53:** Mat 16:2-3 [☆] **12:54:** Mat 16:2-3; 5:25-26 [†] **12:59:** Koanek tounah tisa koa meatin keil amumon va kat Iesu. Ka mal umon tomat one hetal min Iesu keke Ahi hersantei mahien min keil en avong koa helei rahit usite onen meatin vasi keil eni.

¹ En avong enek, tei en meatin keil arun ral min Iesu usil meatin tei keil ten out Kaleli koa uva en Eim Votut ka amul amuas tirendan keil vahi sanien one min Ahi. Ka navong amul veah amumoni, meatin keil tavaeen onen asuv Paelet umai ka amu vini keil ekonek. Ka rae mue ka viles ral min ara ten sanien keil one.*² Ka Iesu viteni min keil vit, “?Mukave? ?Mimundemi mivit me-Kaleli keil enek, sise koa umat eni rie lati keke tisaen keil one marite mok mulin tisaen onen meatin sav vasi keil ten out Kaleli?³ ! Vuo, rovitei anatin! Naviteni min kami, munak mirvilestei moulien onami ran tisaen keil onami, kami vasi mun mihemat hesuval keil etin.⁴ Ka mihendem vis usil meatin heite teindan outel (18) koa umat vesesal en out koa avise en Saelom navong eim taleikokoeien koa taveah vina nesa mot vita netan en keil. ?Mukave? ?Mimundemi mivit umat veni tisaen one marite mok mulin tisaen onen meatin sav keil en out Serusalem?⁵ !Koanek rovitei anatin! Naviteni min kami, munak mihervilestei moulien onami ran tisaen keil onami, kami vasi mun mihemat hesuval keil etin.”⁶

⁶ Evus, Iesu viten tatavolien tai min meatin keil ekek vit, “En avong tai, meatin tai mul koa vis meatin toumien onen vaha valuh vati fik tai en nei grep osen. Ka navong vati fik koanek mul moul, lises, kei mai ka lekat vis heite teni. Ka en avong vasi, lesi keke heite tovuol ien.⁷ Sakini, kei viteni min meatin koa mul losil kat nei grep

* **13:1:** Asa koa kula keil sakin meatin keil amundemi avit Ahi varei en rovattei sanien keil one veni keil amumon tisaen koa vi houlu ramat. ✨ **13:1:** Umen 5:37 ✨ **13:2:** Sion 9:2 ✨ **13:3:** Sam 7:12 ✨ **13:5:** Sam 7:12 ✨ **13:6:** Hab 3:17; Mat 21:19; Mak 11:13

osen vit, ‘Sua etel tuai keke namul numai nalekat vis heite en vati fik koanik, ka narvotin etai varei. !Ta lati! !Kei mul koe heisav en out enges!’

⁸ “Ka meatin koa mum en nei grep enek vit kesi mini vit, ‘Asuv, lehelokoveini ten sua vatai ris emau. Inau nil revi atan koa mul rahiti keke hemerau imok, ka niling atan tetahos eni vakatauni vamoul vatahos imok.✧ ⁹ Ka munak heson heite en sua hau, hetahos, ka munak hersontei, kokilea kovata lati vaha.’”

Iesu vihisei keke sakien koa rokataun meatin sav keil eni hetetamen imok mulin sakien koa romusil kat mengkatien keil ten Sabat

¹⁰ En avong tai, en Sabat, Iesu mul visein meatin keil en eim tahihiseien. ¹¹ Ka kei les ahin tai mul mai koa ninin tisa tai purun eisilin ten sua teindan oulu (18). Sakini, kei sakras valomal vama. ¹² Navong Iesu lesi, kei viso va veni ka vit, “Mama, mesaien onom lokoveinuk tuai.” ¹³ Ka navong Iesu ling hen eni, hatte tas, ahin enek mulomal mal ka masmas Ahi veni.

¹⁴ Navong hetamen ten eim tahihiseien lesi keke Iesu mumon eisilin ahin enek tahos en Sabat, tin tisa. Sakini, kei sel keih min vangi meatin keil vit, “Avong ahetai (6) keke meatin keil akilea avoum eni. Kami mikilea mivamai en avong keil enek keke avasak revi mesaien onami, ka hervitei en Sabat.”✧

¹⁵ Ka Iesu vit kesi mini vit, “!Aue, kami mimutolas en hilivemi enges! Veni en Sabat, kami mun mimum. Anatin, kami mimul miluvat buluk keil osomi ka milisein keil vakataun keil

✧ **13:8:** 2Pit 3:9,15 ✧ **13:14:** Mat 12:10; Mak 3:2; Luk 6:7; Sion 5:16; 7:23; 9:14,16; Eks 20:9-10; Dut 5:13-14

keke akilea avaanian.✧ 16 ?Ka mukave en ahin enek koa vi natnahin Ebrahim koa Temat par kati sua teindan oulu (18) tuai? ?Mimundemi mivit rosakras rovaluvati ran mesaien onen en Sabat?"✧ 17 Selusien keil onen Iesu mumon meatin keil koa alele tisa eni amemou. Ka meatin sav keil asi keil houlu ven tounah tetahos keil koa kei mul mumoni.

Iesu viten tatavolien elu usil sakien koa hiasuvien onen Ahi hemai hemarite mok en moulien onen meatin keil✧

18 Evus, Iesu viteni min keil vit, “?Hiasuvien onen Ahi suval asa? ?Nihit kilea eni min kami hemukave? 19 Kei suval uti mastard koa havivi vis havivi mok koa meatin tai kuri ka luhi en ah sen. Avaseini keke uti mastard enek havivi mok, moul tetaveah vina nesa mai vi mari holeai tai. Anatin, moul mai marite, vinvin keke aman keil avamai avoumon anu ome keil en angoite keil teni.”✧

20 Evus, kei viteni min keil vit, “?Hiasuvien onen Ahi suval asa? ?Nihit kilea eni min kami hemukave? 21 Kei suval is koa havivi koa ahin tai soni va en marmari pesin ten pulaoa. Kei vilesi va vio ... is sakin pulaoa vasi keil retaho mai marite vis marite mok.”✧

Iesu viten tatavolien tai usil mukave koakeil enges aling demkatien one en Iesu akilea avaha en out nesa

22 Navong Iesu mul musil sise onen vaha en out Serusalem, kei mual vas meteimal keil ka mul visein meatin keil. 23 Ka en avong tai, meatin tai mai veni ka visi vit, “Asuv. ?Mukave? ?Meatin

✧ 13:15: Luk 14:5 ✧ 13:16: Luk 19:9 ✧ 13:17: Mat 13:31-32; Mak 4:30-32 ✧ 13:19: Dan 4:12,21; Esek 17:23; 31:6 ✧ 13:21: Mat 7:13-14,21-23

keil houlu ikur moulien hau en out nesa, vuo meatin vahis enges?”

24 Ka Iesu vit kesi mini vit, “Lises, mihesak visi mivaha en voiteh koa havivis keke mivaha en out nesa. Veni, anatin eli naviteni min kami, meatin keil houlu isak visi avaha ien ka isakras.✧

25 Avong tai hemai koa Asuv ten eim enek heoteh en voiteh ka helok kati. En avong enek, kami mihelomal hae, miheti voiteh, ka mihehiso heha min Asuv mihehit, ‘!Asuv eli, sehen voiteh keke mekilea mevaha neim!’✧

“Ka kei hehit risi min kami hehit, ‘Vuo, mihermaitei neim veni narkileatei kami ka narkileatei keke kami mika kave!’

26 “Ka kami mihiteni mini mihehit, ‘Ka kokilea komai, veni rokanian vituai ka romun vituai en uaen. Keik kovihisei en meteimal onomai.’

27 “Ka kei hehiteni min kami hehit, ‘Vuo, nareingeingeni varei keke kami mika kave. Kami vasi mitisaso varei. !Alha ranau!’✧ 28 Ka en avong enek, heso lat kami, Siu keil, mihetos hae, ka mihel miheis ka mihel mihehal lohomi ven mahien onami. Ka mihelomal soutin ka miheles avu telamu keitel koa Ebrahim, Aesak, ka Siekob, hetal min provet keil telamu en eim onen Ahi en out nesa. Ka vulumi hetovuol hetal min keil.✧

29 Ka meatin keil ika en out vasi en out netan ka imai ito en out koa Ahi hehi Asuv Houlu one. Anatin, koakeil arvitei Siu iha neim ka itondan en avet taanianien onen.✧ 30 Anatin eli, koakeil mimundemi avi heisav enges, keil ihi hetetamen

✧ 13:24: 1Tim 6:12; Mak 10:25 ✧ 13:25: Mat 25:10-12

✧ 13:27: Sam 6:8 ✧ 13:28: Mat 8:11-12 ✧ 13:29: Sam 107:3; Luk 14:15

imok. Ka koakeil mimundemi avi hetetamen, keil ihi heisav enges en meten Ahi.”☆

Iesu longe tisa ven longrasien onen meatin keil ten out Serusalem☆

³¹ Ka en avong enesek, tei en Farasi keil umai ven Iesu ka aviteni mini avit, “!Hetahos kimea ka kiha ran out ekek, veni asuv houlu Herod Antipas en vati vouasuk kovamat!”

³² Ka Iesu vit kesi min keil vit, “Miheha ris ka mihehiteni min huli rendan enek mihehit, ‘Kosa ka visuvong, nil nihile lat ninin tisa keil iha ka numon koakeil amesai imai ris itahos. Ka en avong etel, num vasi umen koa numai veni. ³³ Anatin, kosa, visuvong, ka en avong koa hekatau eni, nusil sise onak niha en out Serusalem. Anatin, niha en out Serusalem ka uas nau ekonek veni vi out mal koa Siu keil amul amu vini provet keil onen Ahi ien.

³⁴ “!O meatin keil ten out Serusalem! Kami koa mimu vini provet keil ka mikov vini eiloheh keil koa Ahi sila keil ven kami. Avong houlu tuai, ek vati mok malah vituain kami mivamai venau vasuval toahin tai lah vituain titan keil en hehen apouen keil. Ka kami emi rovattei. ³⁵ Sakini, Ahi helokovein kami miheles, ka herting kokootei mun kami. Ka kami miherlestei mun inau hetokol avong koa mihehiteni mihehit, ‘Tokolkatien hel en kei koa mul mai en isen Iahova.’ ” *Sam keil 118:26*☆

☆ **13:30:** Mat 19:30; 20:16; Mak 10:31 ☆ **13:30:** Mat 23:37-39

☆ **13:35:** 1Ki 9:7-8; Ser 12:7; 22:5

14

Iesu sak revi meatin tai ran mesaien onen en Sabat

¹ En Sabat tai, Iesu va vaanian en teim onen avat tai onen Farasi keil. Ka Farasi sav keil umai ka amul alei kankan eni keke avalesi munak houmon tounah tai koa hermaltei en Sabat vasakini akilea avakuri vaha en kot one veni.* ² Ka en avong enek meatin tai koa aven mul reptep mai neim ka mulomal en meten Iesu.

³ Sakini, Iesu viles les tiser keil ten mengkatien keil onen Mosis ka Farasi keil ka vis keil vit, “? Mengkatien orer maen ir rovasak revi meatin tai ran mesaien onen en Sabat, vuo romaentei?”*⁴

⁴ Ka keil aro raeng enges. Arviten etai tounah. Sakini Iesu rokol meatin enek ka mumon aven mai tahos eris. Evus, Iesu sila lati va.

⁵ Evus, Iesu viteni min keil vit, “?Munak tai en kami, titan tai vuo buluk osen mot vita en avul tai en Sabat, kei houmon sa? Hatte hetas hekulati. ?Mukave? ?Koanek anatin?”*⁶ ⁶ Ka keil asakras avahit kes selusien onen.*

Iesu vihisei keke Ahi hehati lat meatin koa ling rendemien onen vita netan

⁷ En anien enek, Iesu lei kilea keke meatin keil ekonek amul alei kan more out tatondanien keil vahi one. Sakini, viten tatavolien enek min keil vit, ⁸ “Navong meatin tai sisil enuk kovaha en anien ten tetaliheien tai, konakalahtei konakur more out tatondanien koa onen hetetamen keil. Veni hertahostei enuk munak asisil en meatin tai koa vi hetetamen imok mulinuk.*⁹ ⁹ Veni navong

* **14:1:** Luk 11:37 * **14:3:** Luk 6:9 * **14:5:** Mat 12:11; Luk 13:15 * **14:6:** Mat 22:46; 23:6 * **14:8:** Pro 25:6-7

hemai, meatin koa sisil en kamil hemai hehiteni minuk hehit, ‘Kimea ka kimaen hetamen koanek hekur vulum.’ Hemukonek, kimemou kimea ka kiha kitondan en out koa tisa. ¹⁰ Ka munak asisil enuk, kiha kitondan en out tatondanien koa rotahos ramattei. Hemukonek, meatin koa sisil enuk hemai venuk ka hehit, ‘Tuak, amai nesa ka kitondan en more out tatondanien ekok.’ Hesakini, meatin ten eim enek hehouhou minuk en meten meatin vasi keil. ¹¹ Veni koakeil avati lat sase en keil, keil iha netan. Ka koakeil aling rendemien one vita netan, Ahi hehati lat keil ihina nesa.”✧

¹² Iesu viteni mun min meatin koa sisil eni vit, “Munak komumon mari anien tai, konasisil entei tumali keil, vuo meteimal onom, vuo koakeil koa tounah one houlu koa aro vesesal venuk. Veni keil akilea avasisil enuk eris, ka kikur ris asa komumoni min keil. ¹³ Vuo. Navong komumon mari anien tai, hetahos imok kisisil en koakeil avi livere, koakeil asakras avakaka, koakeil usiave mat, ka koakeil emun mete var. ¹⁴ Veni keil asakras avasa kes asa koa keik komumoni min keil. Hemukonek, Ahi hetokol katuk ka hesa kes uite teni en avong meatin keil koa amal en meten imoul eris ran matien.”✧

Iesu viten tatavolien tai usil mukave meatin houlu koa Ahi sisil en keil irvatei en mari anien koa houmoni✧

¹⁵ Navong Farasi tai koa mul en mari anien enek long selusien keil onen Iesu, kei viteni vit, “!Hetahos varei min ir vasi koa reheanian vituai

✧ **14:11:** Mat 23:12; Luk 18:14 ✧ **14:14:** Sion 5:29 ✧ **14:14:** Mat 22:1-10

en avong koa Ahi hesakin hiasuvien onen hel en out netan!”✧

16 Navong Iesu long hasien onen Farasi enek, kei viten tatavolien koanik mini vit, “En avong tai, hetamen tai en vati voumon mari anien tai. Sakini, kei sisil en meatin keil houlu. 17 Ka mal en avong ten anien enek, kei sila slev tai onen keke vaha vahiteni min koakeil sisil en keil vit, ‘Almai, veni tounah keil ten anien enek mesei tuai.’

18 “Ka keil vasi aseini avaha veni amul amundemi keke tounah savsav keil one hetatamen imok muli anien onen. Tai en keil vit, ‘Navul atan tai ka niha mau nisao eni. Sakini, nasakras eli mamai.’

19 “Tamun vit, ‘Navul buluk halualim (10) keitinek keke avaleh aean vatei atan osak, ka ek vati maha masak vis keil. Sakini, nasakras eli mamai.’

20 “Tamun eris vit, ‘Inau naretalihe keitinek, sakini nasakras mamai.’✧

21 “Sakini, slev enek va ris vit mesein selusien keil one min asuv onen. Ka hetamen enek tin tisa houlu, ka viteni min slev onen vit, ‘Kiha lah! Kiha en sise keil ten taon koanik, ka kikir koakeil avi livere, koakeil asakras avoual, koakeil mete var, ka koakeil emun usiave rotahostei.’

22 “Rovitei tuetin, slev mai ris veni ka viteni vit, ‘Asuv, namumon tounah vasi tuai koviteni, ka out vinvin veah ven meatin tei ris emau.’

23 “Sakini hetamen enek viteni mini vit, ‘Kiha en out vasi ka kusil sise vasi keil ka kihise meatin keil avamai, vasakin teim onak vahil revu en meatin keil. 24!Ka naviteni minuk, koakeil nasasil en keil mulamu, hetovuol en keil hean vis anien

koanik!’ ” Navong Iesu kanian evus, kur ris sise onen va.

Iesu vihisei keke meatin koa en vati vousil kati, helamu, hendem revi

²⁵ En avong tai, vangi meatin keil amul amusil Iesu, ka kei viles ka viteni min keil vit, ²⁶ “Munak meatin tai en vati vousil kat inau, kei en hehat nau imok helin tata onen, mama onen, ahin onen, titan keil, tunali keil ka ahinali keil, ka moulien onen emun. Munak hermukteinek, kei sakras vamai vahi meatin onak.✧ ²⁷ Koakeil e rovattei avakur mahien vuo avamaen mesav keil avati kat keil en aiveave venau, keil asakras avamai avahi meatin keil onak.✧

²⁸ “Munak tai en kami en vati voumon mari eim tai, kei hetondan emau ka hendem usil mani teni hetokol mani koa hemukave. Hevus, kei helesi munak mani onen vinvin vuo rovinvintei vour vasin eim enek. ²⁹ Munak hermukteinek, kei houmon hatte enges teni ka hermum vasitei. Sakini meatin vasi koa ilesi, iselus rohtoh eni ihit, ³⁰ ‘Kei mum rohtoh en eim onen, ka sakras vour vasi.’

³¹ “Vuo hesuval asuv houlu tai koa kur meatin keil onen heite taosen halualim (10,000) keke avavae vatal min asuv houlu sav tai koa mul mai ral min meatin keil onen heite taosen hanumau tai (20,000). Kei hetondan emau ka hendem revi munak kei kur keihoen vinvin vavae vaha kat asuv houlu enek. ³² Munak lei kilea keke rokurtei keihoen vavinvin, kei hesila lat tei en meatin keil onen iha iles asuv houlu enek navong mul veah soutin keke avaselus vis etai sise ten tomat. ³³ En

✧ **14:26:** Dut 33:9; Mat 10:37-38; 16:24; Mak 8:34; Luk 9:23; 18:29; Sion 12:25 ✧ **14:27:** Mat 10:38; 16:24; Mak 8:34; Luk 9:23

sakien enek, kami vasi mihendem revi. Munak misakras mivalokovein tounah vasi onami keke mivousil kat inau, misakras mivamai mivahi tai en meatin keil onak.”

Iesu viten tatavolien tai usil mukave meatin koa musili ka, evus, lokoveini suval sol koa kasien teni vuol rani✠

³⁴ Ka Iesu sel kat vangi meatin keil vit, “Kami misuval sol. Sol tahos. ?Ka munak kasien teni vuol rani, akilea avaling risi vamukave?

³⁵ Sol enek rotahostei ven etai tounah, tahos imok keke avasoni vaha. !Munak ralingomi mul, mihetaengon revi!”✠

15

Iesu viten tatavolien usil sipsip koa vuol vatie lat mukave Ahi en vat vahotin koakeil avuol en tisaen keke avahi meatin keil onen✠

¹ En avong tai, meatin keil ten takis ka meatin tisa sav keil emun umai ven Iesu keke avalong hihiseien keil onen. ² Ka navong Farasi keil ka tiser keil ten mengkatien keil onen Mosis ales, asel kutut kati avit, “Meatin ekek mul vise meatin tisa keil en tuak ka mul kanian emun ral min keil.”✠

³ Ka Iesu viten tatavolien koanek min keil vit, ⁴ “?Vahit tai en kami, sipsip osen vi handred tai (100) ka tai en keil vuol, kei houmon sa? Kei helokovein sipsip teisav keil osen il ian oumunai en mesai, ka heha helekat tai koa vuol heha vio ... hehotini.”✠ ⁵ Ka navong votini, kei hesi kei hehi

✠ **14:33:** Mat 5:13; Mak 9:50 ✠ **14:35:** Mat 11:15; 13:9; 13:43; Mak 4:9,23; Luk 8:8 ✠ **15::** Mat 18:12-14 ✠ **15:2:** Luk 5:30 ✠ **15:4:** Esek 34:11,16; Luk 19:10

houlu, hehousi en vatisin, ka heha ris teim. ⁶ Ka navong rokol teim osen, hehise tunali keil ka koakeil aro vesesal veni imai, ka hehiteni min keil hehit, ‘!Rehesi ir veni navotin sipsip osak koa vuol!’ ⁷ Naviteni min kami, koakeil en out nesa amul asi keil houlu mok navong meatin tai koa vuol en tisaen viles moulien onen keke vousil Ahi, mulin meatin houlu koa avit amal tuai ka asakras avahiles.”

Iesu viten tatavolien usil mani koa vuol vatie lat mukave Ahi en vat vahotin koakeil avuol en tisaen keke avahi meatin keil onen

⁸ Ka Iesu viten tatavolien tamun vit, “Vahit ahin tai ling revu mani halualim (10) onen, ka evus, lesi keke tai en keil vuol. ?Kei houmon sa? Henit laet tai, heteas en out neim, ka helekat mani koa vuol en out vasi heha vio ... hehotini. ⁹ Ka navong votini, kei hehise tunahin keil ka koakeil aro vesesal veni imai. Ka hehiteni min keil hehit, ‘!Rehesi ir veni navotin mani onak koa vuol!’ ¹⁰ Naviteni min kami, angelo keil onen Ahi, avasi keil houlu mok navong meatin tai koa vuol en tisaen viles moulien onen keke vousili.”

Iesu viten tatavolien tai usil natnali elu koa luvuol vatie lat mukave Ahi en vat vahotin koakeil avuol en tisaen keke avahi meatin keil onen

¹¹ Iesu viten tatavolien tamun vit, “En out tai, meatin tai ro ral min natnali heite elu. ¹² En avong tai, koa tasite viteni min tata onen vit, ‘!Tata, titi vas tounah keil onom ven komal. Hevus, kisan onak kosa!’ Sakini tamealu riti vas tounah keil onen min keilu.

¹³ “Avong teis muli, koa tasikor lah vasin tounah keil onen, ka mual va en out tai soutin. En out enek, kei purun mani vasi keil onen en

moulien tai koa romal tei. ✧ ¹⁴ Ka navong ehon enek vulhul vasin mani onen, out koa ro ien, ous romustei ka anien tovuol. Sakini, amai kati ka mai vi livere vareis. ¹⁵ Sakini, kei va mum min meatin tai en out enek koa sila va vato vatal min vuas keil osen ka vahengan keil. ¹⁶ En rendemien onen, kei en vati van tei anien an vuas keil, ka meatin tovuol vasan anien mini vani. ¹⁷ Evus, rendemien onen mae ris tahos ka kei viteni min kei sasen vit, 'Meatin toumien vasi keil onen tata onak, anien ae houlu. Ka inau, hervitei tuetin, nimat ven amai en out ekek. ¹⁸ Nimea, niha ris niles tata onak. Ka navong nilesi, nihiteni mini nihit, "Tata, nakilea namum tisa en meten Ahi ka en metom. ✧ ¹⁹ Narvinyntei mun kovahise nau en natmali. Kumoni minau hesuval navi meatin toumien tai onom." ' ²⁰ Sakini, kei mea, va ris en teim sen tata onen.

"Ka navong kei mul veah soutin neli ran out teim, tata onen lesi. Navong lesi, tata onen en mahisi ka mea muloh veni. Navong rokoli, kav kati ka musi en vivin. ²¹ Ka natnali viteni mini tata onen vit, 'Tata, namumoni tisa en meten Ahi ka en metom. Narvinvintei kovahise inau en natmali.'

²² "Ka tata onen vise slev keil onen umai ka viteni min keil vit, '!Mihekalah! Mihekur eisin tai koa tahos imok hemai ka mihesin en kei eni. Miheling ring en kalihen vatie lati keke vi natkuli kati. Ka mihesan sandel heheasi vatie lati rovitei mun livere. ²³ !Hevus, mihou vini titan buluk tai koa aven musising revi keke rovoumon mari anien, veni rosi ir houlu mok kosa! ²⁴ Veni natkuli emat, ka kosa, kei moul eris ran matien.

Anatin, kei vuol, ka kosa, kei mai ris kistal min ir.’ Ka amusau ka uvol en sien.✧

25 “Navong tounah keil enek mul kur out, ehon koa vi moeite onen mul en ah. Ka navong kei mul mai ris vesesal en out teim, kei longe keke meatin keil amul amusau ka uvol. 26 Sakini, kei vise slev tai emai ka visi vit, ‘?Asa ke?’

27 “Ka kei vit kesi mini vit, ‘Tumali mai ris teim ka tata onom muas titan buluk tai koa aven musising revi veni lesi keke natnali moul veah ka mai ris ven ir.’

28 “Ka navong ehon koa moeite longe mukok, tin tisa, ka en rovattei vaha neim. Sakini tata onen mai hae ka peahi vaha neim vatal min keil. 29 Ka moeite onen vit kesi min tamen vit, ‘!Kitaengonau! !Sua houlu tuai namum minuk suval slev tai onom! !Inau narlong rastei rem! ?Ka asa suk kosani minau? !Tounah tovuol! Korsan etai nani koa havivis minau keke moumon etai anien vatal min time keil onak. 30 ! Ka navong natmali ekek, koa purun tounah vasi keil onom en hoeaso keil, kistal eris en teim som, komea ka komuas titi buluk tetahos veni!’

31 “Ka tata onen vit kesi mini vit, ‘Natkuli*, en avong vasi keik koro ral minau, ka tounah vasi onak avi onom.✧ 32 Mal enges keke ir rovoumon anien ven tumali ka rovasi ir veni. Veni, mulamu, suval kei mat, ka, kosa, kei moul eris. Anatin, kei vuol, ka, kosa, ir rovtin risi.’ ”

✧ 15:24: Efes 2:1,5; 5:14 * 15:31: Moei ehon enek vi tatabolien usil Farasi keil koa avit amusil kat Ahi, ka arsitem keke avales mesav keil avahiles avousili. ✧ 15:31: Sion 17:10

16

Iesu viten tatavolien tai usil mukave meatin keil koa asak mesein keil ven navong iha en out nesa suval avat tai koa mumon vatin

¹ Navong Iesu mul veah en sise vaha en out Serusalem, kei viten tatavolien koanek min meatin keil onen vit, “Avong tai, hetamen tai mul koa bisnis onen mul. Ka kei ling meatin sav vi avat valekat bisnis ka tounah sav keil onen. Avat enek mum va vio ... hetamen onen kur longlongien vit avat onen mul purun tounah keil onen. ² Sakini, kei vise avat onen mai veni ka viteni mini vit, ‘?Asa ke namul nalonge usiluk? Kiha kitis usil umen vasi keil koa komumoni en usite onak, veni, hervitei tuetin, niso latuk ran umen ekek.’

³ “Navong avat enek longe mukok, viten sasen eni vit, ‘Hetamen onak heso lat nau ran umen onak. ?Munak hemukonek, numon sa vareit? Avek rokeihtei makah atan, ka namemou mahiram ven mani min meatin keil. ⁴ !Ah! Nakilea asa moumoni. Munak numon koanik, navong nivus ran umen ekek, time keil onak hel, ka keil ikur revit nau en teim se.’

⁵ “Sakini, avat enek vise retai en meatin keil koa kaon one mul ral min hetamen onen. Koa mai mulamu, avat enek visi vit, ‘?Kokur sa ran hetamen onak?’

⁶ “Ka meatin enek vit kesi vit, ‘Nakur teram oel ten olip heite handred tai (100).’

“Ka avat enek viteni mini vit, ‘Kikalalah, kikir pepa ten kaon onom, kitei mani teni hemita netan hehi hanumau elu ka halualim emun (50) enges.’

⁷ “Evus, kei vise tateisav emai ka visi vit, ‘?Ka keik, kokur asa ran hetamen onak?’

“Ka kei vit kesi vit, ‘Mulamu, nakur bak pulaoa taosen tai (1000).’

“Ka avat enek viteni mini vit, ‘Kikur pepa ten kaon onom ka kitei mani teni hemita netan enges vavinvin en bak hehi handred outel (800) enges.’

⁸ “Sakini, navong hetamen long usili keke avat onen mumon vatum, kei viteni mini vit, ‘Avaseini keke komumon vatin, saki en onom rie lat meteisauen onom veni komul komundem usil avong keil koa hemai veah navong niso latuk ran umen enek.’ ”✧

Evus, Iesu viten aneite ten tatavolien enek min meatin keil onen vit, “Naviten koanik veni meatin keil ten out netan amumon vatie navong keil amum ral min tue keil keke atahos min keil navong aro veah en out netan. Ka saki en keil one tahos imok mulin saki en onen koakeil amul en meneai. ⁹ Ka naviteni min kami, mani onami sakras val vataveah. Sakini, mihelah meatin keil imai avahi tuomi keil ka mihekataun keil hetal tounah keil onami en out netan ekek. Veni navong mihelokovein tounah keil onami en out netan, time keil onami ikur revi kami en teim se keil en out nesa.

¹⁰ “Meatin koa mul losil kat revi tounah koa havivi, kei kilea valosil kat revi tounah koa marite mun.✧ Ka meatin koa purun tounah koa havivi, kei kilea emun vapurun tounah koa marite.

¹¹ Sakini, munak meatin keil armundesinuktei vatal min tounah keil ten out netan, Ahi mun sakras vandesinuk vatal min more tounah keil koa hetetamen imok. ¹² Ka munak korlei kat

✧ **16:8:** Efes 5:8; 1Tes 5:5 ✧ **16:10:** Mat 25:20-30; Luk 19:17-26

revitei tounah keil koa Ahi lingi en hem en out netan, kei sakras vasan etai mun tounah minuk en out nesa.

¹³ “Slev tai sakras voum ven asuv valu. Munak hemukonek, kei hesesein tai, ka envatien onen hel en tateisav. Vuo helong kat tai, ka helele hetisa en tateisav. Kosakras kovaha netan min Ahi vatal min mani.”[☆] ¹⁴ Navong Farasi keil along selusien keil ekek, keil amunge kat Iesu, veni envatien one mul en mani.

Iesu selus usil sakien koa Farasi keil arali koteh mengkatien keil onen Ahi eni[☆]

¹⁵ Ka Iesu viteni min Farasi keil vit, “Kami mimum keih vasakin mesav keil avandemi avahit mimal revi, ka Ahi kilea en rendemien onami. Veni tounah keil koa meatin keil amundemi avit tahos, kei tiaso en meten Ahi.[☆]

¹⁶ “Mulamu, mengkatien keil onen Mosis ka tisien keil onen provet keil arie lat sise onen Ahi min meatin keil rokol avong koa Sion mai ka vi baptaes en meatin keil. Ka kosa heha, avitehiten more longlongien usil hiasuvien onen Ahi. More longlongien enek mul karahit out vasi ka meatin houlu amul asak visi keih keke avasakin Ahi vamai vahi asuv houlu en moulien one.[☆]

¹⁷ “Avaseini munak out nesa ka out netan luhevus en avong etai, ka hati selusien ten mengkatien keil onen Ahi, keihoen teni sakras vavus.[☆] ¹⁸ Ven koanik, meatin koa lokovein ahin onen ka eva kur ahin sav mul mumon tisaen ral mini. Ka meatin koa retalihe ral min ahin

[☆] **16:13:** Mat 6:24 [☆] **16:14:** Mat 11:12-15; 5:31-32; Mak 10:11-12 [☆] **16:15:** Mat 23:28; Luk 18:9-14; Pro 24:12 [☆] **16:16:** Mat 11:12-13 [☆] **16:17:** Mat 5:18

koa lokovein meatin onen, kei mun mul mumon tisaen ral mini.”*✧

Iesu vihisei usil mahien koa hemai en koakeil enmahisien one tovuol

¹⁹ Iesu viten tunien tai min meatin keil vit, “En avong tai, meatin tai mul koa tounah onen houlu. Kei musin en more eisin keil koa mani ten keil keih, ka kilea vahul tounah vasi enges koa kei en vati. En moulien onen, kei longe tahos lises.

²⁰ Ka vesesal en meteau ten teahu onen, lisenges meatin tamun mul matil ien ka mul viram en meatin keil ven mani, isen Lasaros. Kei, tounah onen tovuol, sakras vakaka, ka aven vi manu enges. ²¹ Ka navong rotos mukonek, huli keil umai ka aramus manu keil onen. Ka en avong vasi, Lasaros en vati van soke anien keil koa meatin enek rivini va.✧

²² “Luro mukonek va vio ... meatin koa tounah onen tovuol enek mat, ka angelo keil akuri alingi rondan ral min avu Ebrahim en mari anien tai en out nesa. Rovitei tuetin, meatin koa tounah onen houlu emun mat, ka arahini. ²³ Ka meatin enek va en out onen Temat, ka mahien onen mariso. Ka navong lele soutin vina nesa, les avu Ebrahim ka Lasaros koa mul rondan en usite onen. ²⁴ Sakini, kei viso keih vit, ‘! Avu Ebrahim, em hemahis nau li! Sila Lasaros hemita ekok keke hesan hati oai mamuni vasakin mek vamandil neli. Veni namul nalonge tisa houlu en ahang ekek.’

* **16:18:** Ahi vit meatin koa retalihe nalokoveintei ahin onen. Ka en avong onen Iesu, Farasi keil houlu amul amumon saken koanek. ✧ **16:18:** Mat 5:32; 19:19; Mak 10:11-12; 1Kor 7:10-11
 ✧ **16:21:** Mat 15:27; Mak 7:28; Luk 15:16

25 “Ka Ebrahim viteni mini vit, ‘Natkuli, kin-dem visi mau. En moulien onom en out netan, keik koles tahosien en avong vasi, ka Lasaros les mahien enges. Ka kosa, kei les tahosien en out ekek, ka keik, komul kokur mahien esuk keisom. 26 Ka tamun, mari poal tai mul koa keite teni tovuol koa ka vas keik ran komal. Sakini, komal melsakras melvoual koteh keke melvahat venuk. Ka keik ka koakeil emun aro ral minuk misakras mivalokovein out onami keke mivamai ekok ven komal.’

27 “Ka meatin koa tounah onen houlu viteni mini vit, ‘O avu Ebrahim, hemukonek napeahik kisila Lasaros heha en teim sen tata onak. 28 Veni en out enek, tuak elim (5) telro ien. Kimaeni heha hesel kat keil ihiles ran sakien tisa keil one keke anamaitei en out ten mahien ekek.’

29 “Ka Ebrahim vit kesi mini vit, ‘Mengkatién keil onen Mosis ral min selusien keil onen provet keil telamu mul tuai keke vasan selkatién min vatiamal keil onom. Mal keke ilong kat selusien keil teni.’

30 “Ka meatin enek vit kesi mini vit, ‘!Vuo! !Avu Ebrahim, koanek rovinvintei veah! Ka vahit meatin tai vamoul eris ran matien ka vaha vahisu ven keil, keil ilei kilea suk, ka ihiles moulien one ran sakien tisa keil one.’

31 “Ka Ebrahim selus ekor mini vit, ‘Munak keil arlong kattedi mengkatién keil onen Mosis ka selusien onen provet keil, keil asakras avalong kat selusien onen meatin tai koa moul eris ran matien.’”☆

☆ **16:31:** Sion 11:44-48

17

Iesu vihisei usil sise ten tisaen ka sise ten demkatien✠

¹ Iesu viteni min meatin keil onen vit, “Vi anatin keke saken keil koa houmon meatin hemot en tisaen hemai. !Ka hetisa mok min meatin koa hehi sise ten tisaen keil ekek hemai en mesav keil! ² Veni mahien koa Ahi hesani min koakeil amumon meatin tai koa rokeihte en demkatien onen mot en tisaen hemariso vis hemariso mok. Anatin, mahien koa hesani min keil heli mahien onen meatin tai koa apar kat mari ahat tai en hiren ka amarindu eni va en huinev ten atas. ³ !Sakini, mihelei kat revi kami keke minoumontei tumali keil en demkatien anamot en tisaen!”✠

“Munak tumali en demkatien mumoni tisa minuk, kitali mal eni. Ka munak kei viles moulien onen ran tisaen enek, kilele hetahos eris mini. ⁴ Ka avaseini munak tumali enek mumoni tisa minuk avong houlu en avong tas, ka en avong vasi kei mai venuk ka viteni minuk vit, ‘Namum tisa li minuk ka nirmumontei mun hemukonek,’ mal keke kilele hetahos eris mini.”

⁵ Navong meatin keil onen alonge mukok avis Iesu avit, “O Asuv eli, umon demkatien onomai vakeih tamun.”✠

⁶ Ka kei viteni min keil vit, “Anatin keke demkatien onami havivi ramat. Veni munak demkatien onami havivis suval titi utiai tai, mikilea mivoumon merikel keil suval mivahiteni min mari vatiai ekek mivahit, ‘!Kileh latuk ran atan ekek, ka kiha, kiluh ris keik en atas ke va!’ Ka kei helong katuk.”✠

✠ **17::** Mat 18:6-7,21-22; Mak 9:42 ✠ **17:3:** Mat 18:15 ✠ **17:5:** Mak 9:24 ✠ **17:6:** Mat 17:20; 21:21

Iesu vihisei keke mal meatin keil onen Ahi umon rendemien one hesuval avi slev keil onen

⁷ Iesu viteni mun min meatin keil onen vit, “Kami mikilea tuai sakién onen hetamen tai koa sila slev onen vaha voum en ah sen vuo valosil kat sipsip keil esen. Navong slev onen mum evus, hetamen onen sakras vahiteni mini vahit, ‘!Amái anian!’ ⁸ Vuo, sakién onen hetamen tai romukteinek. Kei hehiteni min slev onen hehit, ‘Sak mesein anien ak emau. Hevus, kikekes en eisin omom keil ka kikir anien ak hemai. Kitosin nau mau nianian. Ka katau suk, keik kokilea kovaha kovaanian.’ ⁹ ?Ka mukave? ?Hetamen enek hemasmas slev onen veni mumon asa koa kei meng kati voumoni? Vuo, sakras. ¹⁰ Ka koanik suval kami etin. Navong kami mimumon umen vasi koa Ahi viteni min kami mivoumoni, kami mihehitenis mihehit, ‘Komai mevi slev keil enges, ka memul memum musil asas koa Ahi viteni min komai keke mevoumoni.’ ”

Iesu sak reví aven meatin halualim (10) koa akur mesaién ten leprosi

¹¹ Navong Iesu ral min meatin keil onen amul amual en sise uva en taon ten out Serusalem, keil alokovein provins ten out Kaleli ka aka pas hakot uva en provins ten out Sameria.✧ ¹² Navong amul amual uva en meteimal tai, avisu en meatin halualim (10) koa akur mesaién ten leprosi en ave. Navong ales Iesu amules amulomal soutin✧ ¹³ ka aviso va mini avit, “!Asuv Iesu! !Em hemahis komai li!”✧

✧ **17:11:** Luk 9:51; 13:22; 9:52; Sion 4:4 ✧ **17:12:** Lev 13:46

✧ **17:13:** Mat 9:27; 15:22; Luk 18:38

14 Iesu lele va ven keil ka viteni min keil vit, “Alha, mihetie lat kami min pris keil keke keil ilei rahat avemi.” Ka navong amul amual en sise uva ven pris keil, ave mai muto ris ran mesaien one.✧

15 Navong tai en keil lesi keke aven muto ris, kei va ris ven Iesu, ka viso keih en masmasien onen min Ahi veni. 16 Kei retengeiril netan ven Iesu ka san masmasien onen mini. Ka meatin enek rovitei Siu tai, kei vi koan Sameria. 17 Ka Iesu vis meatin keil onen vit, “Meatin halualim (10) koa avemi mai muto ris. ?Koa teisav en keil koa avi ouhat (9) aro kave? 18 Meatin koanek rovitei Siu tai. ?Vensa suk kei sasen enges mai keke vasan masmasien onen min Ahi?”

19 Sakini, Iesu viteni min meatin enek vit, “Mea, kusil sise onom kiha. Demkatien onom mumon avem muto.”✧

Iesu vihisei usil sakien koa Natin Meatin hemai ris eni✧

20 En avong tai, tei en Farasi keil avis Iesu avit, “?Ahi hemai hesakin hiasuvien onen hel ven meatin keil en avong sa varej?”✧

Ka Iesu vit kesi min keil vit, “Hiasuvien onen Ahi hermaitei en sise koa meatin keil akilea avalesi en mete. 21 Meatin sakras vahiteni vahit, ‘!Allesi ekek!’ vuo ‘!Allesi keiva ke!’ !Vuo! Veni hiasuvien onen Ahi mul tuai vesesal ven kami.”✧

22 Evus, Iesu viteni min meatin keil onen vit, “Avong tatisa keil mul mai, ka nirtotei hetal min kami. Ka en avong keil enek, emi hehati keke Natin Meatin vamai vasakini mivailea mivato en tahosien vatal mini, avaseini munak vahi ten

✧ 17:14: Lev 14:2-3; Luk 5:14 ✧ 17:19: Luk 7:50; 18:42

✧ 17:19: Mat 24:23-28,37-41 ✧ 17:20: Sion 3:3; 18:36

✧ 17:21: Mak 13:21; Luk 17:23

avong vatas. Ka miherlestei mau. ²³ Ka mihelong meatin keil ihit, ‘!Alles Natin Meatin keiva kek!’ vuo ‘!Kei ekek!’ Ka minahatei ka minousiltei keil.✧ ²⁴ Naviten koanek min kami, avong koa Natin Meatin hemai ris eni, hemai hatte hetas en sakien tai koa meatin vasi keil ilei ka itimanin eni. Hesual avong ahil vil ritin en teilang en usite tai va rokol usite sav emun. ²⁵ Ka helamu, kei hekur mahien hehi houlu mok, ka meatin keil ten avong kosa iseseini.✧

²⁶ “Avong onen Natin Meatin hemai hekistal hesual avong onen Noah mulamu koa meatin keil arsak meseitei.✧ ²⁷ En avong enek, meatin keil amul akanian, amunmun, ka amul aretalihe rokol avong koa Noah va neim en mari sip onen, ka amutimanin, oai mue sien out vasi ka mu lin meatin vasi keil enek umat.✧

²⁸ “Avong onen Lot emun suvali. Meatin keil amul akanian ka amunmun, keil amul avulhul ka asalem en tounah keil, keil amul aluhluh en ah keil ose ka amul amuti eim keil one.✧ ²⁹ Ka navong Lot mea ka lokovein meatin keil ten out Sodom, amutimanin, ahang ka ahat keil koa vilhili ka en out nesa. Ahat keil enek umotmot avita netan, umai amu vini meatin keil vasi ekonek umatmat.✧ ³⁰ Ka avong koa Natin Meatin hemai hekistal hesual avong keilu ekek koa meatin keil itimanin eni.

³¹ “En avong enek, meatin tai koa mul museh hae hervatei mun neim keke vakur tounah keil

✧ **17:23:** Mak 13:21; Luk 17:21; 21:8 ✧ **17:25:** Mat 16:21; 17:22-23; 20:18-19; Mak 8:31; 9:31; 10:33-34; Luk 9:22; 18:32-33
 ✧ **17:26:** Sen 6:5-12 ✧ **17:27:** Sen 7:6-23 ✧ **17:28:** Sen 18:20-21; 19:1-14 ✧ **17:29:** Sen 19:15-19

onen. Ka meatin koa mul en ah, hervatei mun teim sen vakur etai tounah.✧ ³² Mihendem usil mahien koa kistal en moulien onen ahin onen Lot.✧ ³³ Munak meatin tai en vati vahuli kat moulien onen vakeih, moulien onen hevuol rani. Ka munak kei hemaen moulien onen vavuol, meatin enek hekur moulien.✧ ³⁴ Naviteni min kami, en avong enek, meatin tai keilu ahin onen luhematil en suvon hetas, ka Ahi hekur tai hehina heto hetal mini, ka tai en keilu helokoveini heles. ³⁵ Ahin helu luhel luhoum vituai en anien out hetas, ka Ahi hekur tai hehina heto hetal mini, ka tai en keilu helokoveini heles.” ³⁶*

³⁷ Selusien keil onen mumon meatin keil onen avisi avit, “?Asuy, Natin Meatin hemai ris hekistal en out kave?”✧

Ka Iesu vit kesi min keil vit, “Meatin vasi keil ilei kilea amairisien onen Natin Meatin hel en out kave veni hemai hetal min mari mahien. Anatin, ilei kilea en out enek en vati sakien koa alei kilea out koa tounah tai mat mul ien navong ales vangi angolu keil houlu amul en out tas.” †

18

Jesus viten tatavolien tai usil mukave meatin hehikiti hehis min Ahi ven kataunien

✧ **17:31:** Sen 19:17; Mat 24:17-18; Mak 13:15-16 ✧ **17:32:** Sen 19:26 ✧ **17:33:** Mat 10:39; 16:25; Mak 8:35; Luk 9:24; Sion

12:25 * **17:36:** Tei en tus matu keil ten Luk asorin selusien enek ten Mat 24:40 koa vit, “*Meatin helu luhel luhoum en ah tai, ka Ahi hekur tai hehina heto hetal mini, ka tai en keilu helokoveini heles.*” ✧ **17:37:** Siob 39:30 † **17:37:** Selusien kati teni vit, “*voltsa,*” mari aman tai koa mul muka rahit tounah tai koa mat.

¹ Evus, Iesu viten tatavolien tai min meatin keil onen keke vahisein keil avahis lises ka anamaentei rendemien one namot. ☆ ² Kei viteni min keil vit, “En meteimal tai, hetamen tai ro koa mul lei rahit usite onen meatin keil. Ka kei rovouhoutei min Ahi vuo meatin sav keil. ³ Ka en meteimal koanek, vatina tai mul ien koa lises mai ven hetamen koanek ka mul peahi vit, ‘Meatin tai ekonek mul mumoni keih minau. !Kimea, kilei rahit usite onomal ka kumon asa koa mal en usite onak!’

⁴ “En avong vasi, vatina ekek peahi va vio ... hetamen mumon asa koa kei visi. Veni kei mundemi vit, ‘Avaseini narvouhoutei min Ahi vuo meatin keil, ⁵ ka veni vatina ekek mules peah nau ven kataunien, hetahos numon asa kei en vati. Veni munak nirmumonte, kei heles hemai en avong vasi ka hesakin avek hemah vare.’ ” ☆

⁶ Evus, Iesu vit usil aneite ten tatavolien enek min meatin keil onen vit, “Avaseini keke sakien keil onen hetamen enek romaltei, milonge viteni keke houmon asa koa vatina en vati. ⁷ ?Ka mukave suk en Ahi? ?Mimundemi keke Ahi koa mal imok mulin meatin enek sakras vakalah valei rahit usite onen meatin keil onen? ? Mimundemi keke hermumonte, asa koa mal en usite onen koakeil kei vise keil avahi onen, koa amul avisi ven kataunien meneai ka vongien? ⁸ Vuo, hekalah houmon asa koa mal en usite one veni kei mal ka tahos. ?Ka navong Natin Meatin hemai ris en out netan, mimundemi mivit kei hehotin meatin keil koa demkatien one eni keih veah, vuo hesakras?”

☆ **18:1:** Rom 12:12; Kol 4:2; 1Tes 5:17 ☆ **18:5:** Luk 11:7-8

Iesu viten tatavolien usil saki en heha netan navong mul vis

⁹ En avong enek, meatin tei keil amul koa amundemi avit amal tuai en meten Ahi ven more umen keil one. Keil amundem heisav en meatin sav keil. Sakini Iesu viten tatavolien koanik min keil vit, ¹⁰ “En avong tai, meatin elu lumul en teahu ten Eim Votut onen Ahi keke luvahis. Tai en keilu vi Farasi tai, ka tamun vi meatin ten takis. ¹¹ Koa vi Farasi mual mai vesesal en voiteh ten Eim Votut ka mulomal vis vit, ‘Ahi, namasmasuk veni narsuvaltei meatin sav keil koa avi metenan, koa amumon tisaen va kat meatin sav, ka koa akur ahin onen mesav keil. Namasmasuk emun veni narsuvaltei meatin ten takis ke va kek. ¹² Veni inau nuval ran anien avong elu en wik vasi keil keke mahis, ka namul nasan taet en tounah keil vasi onak minuk.’”

¹³ “Ka meatin koa kur takis ran mesav keil mulomal soutin neli ran Eim Votut ka roleletei vahina en out nesa. Navong mundem usil tisaen keil onen, simeten mot ka vis vit, ‘!O Ahi, em hemahis nau li! !Inau navi meatin tisa tai enges!’”

¹⁴ Ka Iesu viteni min keil vit, “Naviteni min kami, navong keilu lumuris luva teim onealu, meatin ten takis enek mal en meten Ahi, ka rovitei Farasi. Veni meatin keil koa avati lat keil avina nesa, Ahi houmon keil ihita netan. Ka koakeil rendemien one mul netan, Ahi hehati lat keil ihina nesa.”

Iesu rokol kat titiali keil

☆ **18:12:** Sion 14:20; Mat 23:23 ☆ **18:13:** Luk 23:48; Sam 51:1
 ☆ **18:14:** Mat 23:12; Luk 14:11 ☆ **18:14:** Mat 19:13-15; Mak 10:13-16

15 En avong enek, meatin keil akur titiali keil one umai ven Iesu keke valing hen en keil ka vatokol kat keil. Ka navong meatin keil onen ales asa koa meatin keil amul amumoni, aring koe keil keke anoumontei namukonek. 16 Ka Iesu vise titiali keil enek umai veni ka viteni min meatin keil onen vit, “Minating koetei keil. Mihemaen keil enges imai ven nau. Veni Ahi sakin hiasuvien onen mul en moulien onen vati meatin keil koa asuval titiali keil ekek. 17 Anatin eli naviteni min kami, meatin keil koa asakras avaling rendemien one vahita netan vasuval titiali tai, asakras avales tokolkatien ten hiasuvien onen Ahi en moulien one.”✧

Iesu vihisei keke keih ramat en koakeil tounah one houlu avamaen Ahi vamai vahi asuv houlu en moulien one✧

18 En avong enek, hetamen tai onen Siu keil mai ven Iesu ka visi vit, “Tiser, keik kotahos imok. ?Numon sa varei keke makur moulien koa sakras vavus?”✧

19 Ka Iesu vis risi vit, “?Kovit inau natahos vensa? Meatin tovuol vatahos, Ahi enges tahos.

20 Keik kokilea mengkatien keil onen Ahi tuai, ‘Minakurtei ahin vuo meatin onen hanu sav. Minouastei meatin namat. Minahenantei tounah. Minoumontei luyosien naha kat isen meatin sav. Mihehouhou min tata ka mama onami keil.’”

Eksodas 20:12-16✧

21 Hetamen enek vit kesi mini vit, “En avong koa navi ehon mai rokol kosa, narrali kotehtei etai mengkatien keil ekek.”

✧ **18:17:** Mat 18:3 ✧ **18:17:** Mat 19:16-30; Mak 10:17-31

✧ **18:18:** Luk 10:25 ✧ **18:20:** Dut 5:17-20; Dut 5:16

²² Navong Iesu longe mukok, kei viteni mini vit, “Tounah tamun kormumontei veah. Kiha kisalem en tounah vasi keil onom ka kititi mani teni heha ven koakeil tounah one tovuol. Hesakini, en out nesa, tounah onom keil hemai hehi houlu tamun. Hevus, kimai kusil kat inau.”✧

²³ Navong hetamen enek long selusien keil onen, kei longe tisa, veni tounah keil onen houlu ramat.

²⁴ Navong Iesu lesi keke hetamen enek mul longe tisa, kei viteni min meatin keil vit, “Keih ramat keke koakeil tounah one houlu avamaen Ahi vamai vahi asuv houlu en moulien one.

²⁵ Keih ramat keke mari kamel vakirisil en meten nidil tai. Ka keih tamun emau keke meatin koa tounah onen houlu vamaen Ahi vamai vahi asuv houlu en moulien onen.”

²⁶ Koakeil alonge amutimanin ka avis Iesu avit, “?Hemukonek, isei varei kilea vakur moulien koa sakras vavus?”

²⁷ Ka Iesu vit kesi min keil vit, “Anatin keke meatin keil asakras avoumon etai tounah vasakin keil avakur moulien koa sakras vavus, ka Ahi kilea vahiten isei kilea vakur moulien koa sakras vavus.”✧

²⁸ Evus, Pita viteni mini vit, “?Ka mukave suk en komai? Melokovein tounah keil onomai ka memul memusil katuk.”

²⁹ Iesu viteni vit, “Nakilea. Anatin eli naviteni min kami keke Ahi hesan uite teni min koakeil vasi alokovein teim one, vuo ahin one, vuo tue keil, vuo tata one, vuo mama one, vuo titiali keil one emun keke avousil kat Ahi ka avasakin hiasuvien onen vamai vamarite mok en moulien onen meatin keil. ³⁰ Anatin, Ahi hesa kesi min keil hehi houlu tamun en out netan ekek. Ka

en out nesa mun, keil ikur moulien koa sakras vavus.”

Iesu vit luvat matien onen hatte etel eni✧

³¹ Iesu kur seh en teindan elu onen ran meatin sav keil. Evus, viteni min keil vit, “!Mihelong nau! Kosa, romul rovaha en out Serusalem. Ka en out enek, tounah vasi keil koa provet keil telamu avit luvati usil Natin Meatin hemai hekistal hehi anatin.✧ ³² Tei en meatin keil imaen kei heha en hen koakeil koa arvitei Siu keil. Keil umon tohtohien heha kati, keil umon tounah keil tatisa mini, ka itiv kati.✧ ³³ Keil utetahi, ka u vini hemat. Ka navong avong etel heli, kei hemoul eris ran matien.”

³⁴ Ka meatin keil onen areingeingen asa koa Iesu mul selus usili, veni aneite ten selusien keil onen mul suai ran keil.✧

Iesu sak revī metovar tai✧

³⁵ Navong Iesu ral min koakeil amul amusili umai vesesal en taon ten out Seriko, meatin tai koa meten keilu luvar mul rondan en vali sise ka mul viram en mani. ³⁶ Navong kei long vangi meatin keil amul amual amuli, vis keil vit, “?Asa ke?”

³⁷ Ka avit kesi mini avit, “Iesu ten out Nasaret mul mual muli va.”

³⁸ Navong metovar longe mukok, kei viso keih vit, “!Iesu, natin asuv houlu Deved! !Em hemahis inau li!”✧

✧ **18:30:** Mat 20:17-19; Mak 10:32-34 ✧ **18:31:** Luk 24:25-27,44

✧ **18:32:** Luk 9:22,44 ✧ **18:34:** Mak 9:32 ✧ **18:34:** Mat 20:29-34; Mak 10:46-52 ✧ **18:38:** Mat 9:27; 15:22; Luk 17:13

³⁹ Navong kei viteni mukok, meatin keil koa amual mulamu aselus keih mini avit, “!Kito raeng!”

Ka avaseini, kei viso keih tamun vit, “!O natin asuv houlu Deved!* !Em hemahis inau li!”

⁴⁰ Ka navong Iesu long hisoen onen, kei vati ka viteni min meatin keil vit, “Mihelamun meatin enek hemai.” Ka navong mai vesesal veni, Iesu visi vit, ⁴¹ “?Em vati moumon sa minuk?”☆

Ka metovar enek viteni vit, “Asuv, ek vati li malele ris.”

⁴² Ka Iesu viteni mini vit, “!Tahos, kilele ris! Ven demkatien onom keih, metom keilu lumai ris lutahos.”☆

⁴³ Hatte tas, metovar enek kilea valele ris. Sakini kei san masmasien min Ahi ka musil kat Iesu. Navong vangi meatin keil alesi, keil vasi amasmas Ahi veni.

19

Meatin tai ten takis viles ran tisaen ka maen Ahi voutut moulien onen

¹ Navong Iesu mul veah en sise vaha en out Serusalem, rokol taon ten out Seriko ka mul ka vasi. ² En out Seriko, avat tai onen meatin keil ten takis ro koa tounah keil onen houlu, isen Sakias. ³ Kei mul sak visi valesi keke Iesu vi isei, ka sakras veni kei tamureis, ka vangi meatin keil koa amul amusili avi houlu ramat. ⁴ Sakini kei muloh mulamu en vangi meatin keil enek, ka veou en vati sikamo tai keke vales Iesu navong housil sise hemai heli out koa mul ien. ⁵ Ka

* **18:39:** ‘Natin Deved’ vi eis tamun ten Mesaea. ☆ **18:41:** Mak 10:36 ☆ **18:42:** Luk 7:50; 17:19

navong Iesu mai mal en out koa Sakias mul ien, kei lele vina nesa ka viteni mini vit, “Sakias, kikalah kimita netan, veni kosa, inau nito en teim som.”

⁶ Sakini, Sakias kalah mita netan. Kei si houlu ka mulamun Iesu luva en teim sen. ⁷ Meatin vasi keil koa alesi aselus kutut kat Iesu avit, “Meatin enek va en teim sen meatin tisa tai.”✧

⁸ Navong Iesu ka meatin sav keil amul semau en teim sen, Sakias mea mulomal ka viteni min Iesu vit, “!Asuv, kitaengonau! Nititi vasi tounah vasi keil onak ihi vangite helu, ka vangite tai, nisani min koakeil tounah one tovuol. Ka munak navenan mani ran etai meatin en umen onak, nisa kesi mini ka niling kati hatte hetel eris.”✧

⁹ Navong viteni mukok, Iesu viteni mini vit, “Kosa, korie lati keke Ahi mutut moulien onom ka onen koakeil aro en teim som. Anatin, keik emun kovi natin Ebrahim tai veni koling demkatien onom en Ahi suval koa kei mumoni.”✧

¹⁰ Natin Meatin mai en out netan valekat meatin keil koa avupuol, ka voutut moulien one.”✧

Jesus viten tatavolien tai usil hetamen tai koa riti vas mani onen min slev keil onen✧

¹¹ Navong Iesu mul veah en out Seriko, meatin keil amul amundem usil asa koa hekistal navong hetokol taon ten out Serusalem. Veni houlu en meatin keil amul amundemi keke navong Iesu hetokol Serusalem, kei hemai hehi asuv houlu tai ka hiasuvien onen Ahi hemai hekistal. Sakini, Iesu viten tatavolien koanek min keil ¹² vit, “En avong tai, hetamen tai mul sak mesein kei

✧ **19:7:** Luk 5:30; 15:2 ✧ **19:8:** Eks 22:1 ✧ **19:9:**

Umen 16:31-34; Luk 13:16 ✧ **19:10:** Esek 34:16; Luk 15:4,6,9

✧ **19:10:** Mat 25:14-30

valokovein kantri kati onen keke vaha vales mari asuv houlu koa lekat kantri vasi keil. Kei va keke mari asuv houlu enek hesan keihoen mini keke heha ris en vulin keke hemai hehi asuv houlu valekat meatin keil ten kantri kati onen.✧ ¹³ Ka mulamu, kei vis slev halualim (10) onen avamai keke vatiti vas mani onen min keil. Ka san mani handred taosen tai (100,000) min tetai en keil. Evus, viteni min keil vit, ‘Mihekur mani koanik ka mihoum hetal mini hetokol avong koa nimai ris eni.’

¹⁴ “Hetamen enek va, ka meatin keil en out onen koa avi vativieh ral mini, tine tisa kati. Sakini keil asila meatin keil one avaha avahiteni min kei koa vi houlu ten kantri avit, ‘Komai emai rovattei meatin ekek vamai vahi asuv houlu onomai.’ ¹⁵ Ka avaseini keke e rovattei, mari asuv houlu koa lekat kantri vasi mumoni vi asuv houlu one. Evus, kei va ris en kantri kati onen.

“Navong hetamen va ris suval asuv houlu, vise slev keil onen umai keke valong kilea amumon sa ral min mani koa kei riti vasi min keil. ¹⁶ Koa mulamu mai veni ka viteni mini vit, ‘Asuv, inau namum ral min mani onom, ka navotin mani milian tai (1,000,000) eris nesa en asa koa kosani minau.’

¹⁷ “Hetamen enek viteni mini vit, ‘!Tahos vareis! Keik kovi more slev tai. Ka veni keik kolosil kat revit tounah koa havivis, nilinguk kilosil kat taon halualim (10) onak.’✧

¹⁸ “Tamun mai ka viteni mini vit, ‘Asuv, namum ral min mani onom, ka navotin mani vi handred taosen elim (500,000) eris nesa en asa koa kosani minau.’

✧ **19:12:** Mak 13:34 ✧ **19:17:** Luk 16:10

19 “Ka hetamen enek viteni mini vit, ‘Hesakini, keik kilosil kat taon elim (5) onak.’

20 “Ka slev tamun mai veni ka viteni vit, ‘Asuv, mani onom keiek. Nakav koe revī en kaliko tai ka nalingi seh eni. ²¹ Namumoni mukonek veni nakilea kovi meatin takeih tai ka nametaunuk. Keik kokur tounah keil koa kormumtei veni, ka kokur anien koa meatin sav keil amum veni en ah keil osom.’

22 “Evus hetamen enek vit, ‘!Keik kovi slev tatisa tai! !Inau nisakin selusien keil onom hemai heatuk eris! Kokilea keke inau navi meatin takeih tai, namul nakur tounah keil koa narmumtei veni, ka nakur anien koa meatin sav keil amum veni en ah keil osak. ²³ ?Hesakini, vensa suk korlingtei mani onak en bangk? Sise enek maes, ka navong numai ris, nakilea makur ris mani onak vatal min titan teni.’

24 “Evus, hetamen enek viteni min koakeil amul amulomal vesesal veni vit, ‘Alkulat mani enek rani, ka mihesani min slev onak koa kur mani milian tai (1,000,000).’

25 “Ka keil aviteni mini avit, ‘!Ka asuv houlu, kei kur mani milian tai (1,000,000) tuai!’

26 “Ka hetamen enek vit kesi min keil vit, ‘Koanik vi anatin, koakeil amul amum ral min asa koa nalingi en he, keil ikuri hehi houlu tamun. Ka koakeil armumtei vatal min asa koa nalingi en he tuai, avaseini vi havivi mok, nikulati ran keil.’[✧]

27 “Evus, hetamen enek viteni min meatin keil onen vit, ‘Ka kosa, allamun vativieh keil onak koa e rovattei nau mamai mahi asuv houlu one

✧ 19:26: Mat 13:12; Mak 4:25; Luk 8:18

avamai venau, ka mihou vini keil vasi imatmat en metok.’ ”

²⁸ Navong Iesu selus min meatin keil evus, kei lokovein meteimal ten out Seriko, ka kur ris sise onen vaha ven taon ten out Serusalem ral min meatin keil onen.

Tei en meatin keil ten out Serusalem akur revi Iesu suval vi asuv houlu tai✧

²⁹ Navong umai vesesal en out meteimal keilu ten out Betfas ka Betani, vesesal en Hou Nei Olip, Iesu vis elu en meatin keil onen keke luvaha luvalamu en keil. ³⁰ Kei viteni min keilu vit, “Milheha en meteimal kei va. Ka navong milheha neim eni, milhehotin sili dongki tai koa apar kati mules, koa meatin tovuol veah vatondan eni. Milheluvati ka milhelamuni hemai ekok. ³¹ Munak meatin tai vis kamil keke vensa milmul milluvati, milhehiteni mini keke Asuv en vati.”

³² Sakini, koakeilu Iesu sila keilu luva ka lules tounah vasi suval etin koa kei viteni min keilu.✧ ³³ Ka navong lumul luvati, meatin keil koa ose umai ka avis keilu avit, “?Kamil milmul miluvat sili dongki osomai vensa?”

³⁴ Ka luvit kesi mini luvit, “Asuv en vati.” Navong alonge mukok, meatin keil enek amaeni min keilu. ³⁵ Evus, keilu lumulamun sili dongki enek va ven Iesu. Luling kot omealu en eisilin dongki, ka lukataun Iesu vatondan eni. ³⁶ Ka navong kei mul muloh eni ka musil sise vaha, meatin keil avue revi kot keil ome en sise vatie lat houhouen one mini.✧

✧ **19:28:** Mat 21:1-11; Mak 11:1-11; Sion 12:12-19 ✧ **19:32:** Luk 22:13 ✧ **19:36:** 2Ki 9:13

37 Ka navong Iesu mai vesesal en out Serusalem, mal en sise vaha en Hou Nei Olip, meatin keil onen ka koakeil emun amul amusili amasmas Ahi. Keil amakul en sien min Ahi ven merikel keil koa alesi mumoni. Keil avit,

38 “*!Tokolkatien hel en asuv houlu koa mul mai en isen Iahova!*” *Sam keil 118:26*

Kei heling tomat hetal min meatin keil ka Ahi, ka keil ihati lat isen hehina nesa.”

39 Ka navong tei en Farasi keil koa amul en vangi meatin keil enek along selusien one, aselus keih min Iesu avit, “!Tiser, kimeng kat meatin keil onom avato raeng!”

40 Ka Iesu vit kesi min keil vit, “Naviteni min kami, munak keil ito raeng, ahah keil ekek esuk imakul ihitehiteni.”

Iesu murang ven meatin keil ten out Serusalem veni alei ras asa koa Ahi mul mumoni ven keil

41 Navong Iesu mai vesesal en taon ten out Serusalem, kei lele lesi, ka mis[✧] 42 vit, “O me-Serusalem keil, munak milei kilea sise ten tomat, mikilea mivakuri. Ka kosa, milei rasi.[✧] 43 Anatin eli, avong tai mul mai koa vativieh keil onami imai ivae kat kami. Keil ikarahit vieh keil ten taon onami ka misakras mivalohosai ran he. 44 Keil u vini kami hetal min titami keil emun. U lin tounah vasi keil onami, ka ahah keil vasi en vieh ka eim keil onami irkapil vituaitei mun. Tounah keil enek hekistal en kami veni mirlei

✧ 19:41: Sion 11:35 ✧ 19:42: Dut 32:29; Aes 6:9-10; Mat 13:14; Mak 4:12; Luk 8:10; Umen 28:26-27; Rom 11:8,10

kileatei avong koa Ahi mai ven kami keke voutut moulien onami.”*✧

Hetetamen keil onen Siu keil e vati avou vini Iesu veni likat rasilin meatin keil avaha ran Eim Votut onen Ahi✧

⁴⁵ Navong Iesu rokol Serusalem, va mau en Eim Votut onen Ahi. Ka navong va neim en teahu teni, lesi keke meatin houlu amul asalem en sipsip ka aman keil houlu ten sanien votut eni. Sakini, Iesu tin katiat ka likat rasilin keil rani ⁴⁶ vit, “Amutis kati en Tus Votut vit,

‘Eim Votut onak hehi eim tahisien.’ Aesea 56:7
Ka kami mivilesi mai vi *eim tatosuaien onen tarhena keil.*” *Seremaea 7:11* Evus, Iesu lokovein out enek.

⁴⁷ Katau en koanek, en avong vasi en wik koanek, Iesu va ris en teahu ten Eim Votut onen Ahi ka visein meatin keil eni.✧ Ka asuv keil onen pris keil, tiser keil ten mengkatien keil onen Mosis, ka avat sav keil onen me-Isrel keil arun lekat sise keke akilea avou vini Iesu vamat vaka ien ven tounah keil koa Iesu mumoni ka mukave rolei kileatei hetetamenien one.✧ ⁴⁸ Ka asakras veni, lisenges, vangi meatin keil amuting rahiti veni e vati mok avalong revi selusien keil onen.

* **19:44:** En sua 70 AD, sua 37 katau en avong koa Iesu vit luvat selusien ekek, meatin tavaeen keil ten out Rom umai apurun Siu keil houlu, ka amu lin Eim Votut ka out vasi keil en taon ten out Serusalem. ✧ **19:44:** Sam 137:9; Mat 24:2; Mak 13:2; Luk 21:6; 1:68 ✧ **19:44:** Mat 21:12-17; Mak 11:15-19; Sion 2:13-22 ✧ **19:47:** Luk 21:37; 22:53; Sion 18:20 ✧ **19:47:** Mat 21:46; Mak 12:12; 14:1-2; Luk 20:19; 22:2; Sion 5:18; 7:30

20

Hetetamen keil onen Siu keil avit availea isei maen Iesu voumon umen onen

¹ En avong tai, navong Iesu mul visein meatin keil usil more longlongien onen Ahi en teahu ten Eim Votut, asuv keil onen pris keil, tiser keil ten mengkatien keil onen Mosis, ka elda keil onen Siu keil emun umai veni. ✧ ² Ka avisi avit, “?Hiteni min komai, isei maenuk kovalikat rasilin meatin keil ran teahu ten Eim Votut enek? ?Ka isei maenuk komul komumon umen keil ekek?”

³ Ka Iesu vit kesi min keil vit, “Helamu, mahis kami en tounah tai. Ka munak mihit kesi minau, inau suk nihit kes asa koa mivis inau eni. ?Mihehiteni minau, ⁴ isei maen Sion vahi baptaes en meatin keil, Ahi vuo meatin enges?” ✧

⁵ Ka keil asel min keil eris avit, “?Rehehiten sa varei? Munak rehehit, ‘Ahi maeni,’ kei hehiteni min ir hehit, ‘?Ka vensa mirkurtei anatin en hihiseien onen Sion?’ ✧ ⁶ Ka munak rehehiteni rehehit, ‘Meatin enges maeni,’ vangı meatin keil ekek iov ir, veni keil akur anatin keke Sion vi provet tai onen Ahi.”

⁷ Sakini, keil avit kesi min Iesu avit, “Komai mereingeingen isei maen Sion voumon umen onen.”

⁸ Sakini, Iesu viteni min keil vit, “Hemukonek, inau mun nirvitentei isei maen nau moumon umen keil ekek.”

Iesu viten tatavolien tai usil mahien koa hemai en meatin keil koa apurun koakeil Ahi sila keil ✧

✧ **20:1:** Mat 21:23-27; Mak 11:27-33 ✧ **20:4:** Mat 3:6,11; Mak 1:4,5,8; Luk 3:3,16; Sion 1:25-26; Umen 1:22; 10:37; 13:24; 18:25; 19:3,4 ✧ **20:5:** Mat 21:32 ✧ **20:8:** Mat 21:33-46; Mak 12:1-12

9 Navong hetetamen keil onen Siu keil amul veah alonge, Iesu viten tatavolien koanik min meatin vasi keil vit, “En avong tai, horetan tai luh neiai tai ten grep en atan osen. Navong luhi evus, kei lingi en hen meatin sav keil keke avalosil kati en rendemien koa keil isa ris tei en heiai keil enek mini. Evus, kei va en out tai koa soutin, ka ro ekonek sua vahis.✧ 10 Navong horetan enek kilea keke avong mal avalah hei grep koa men, kei sila tai en slev keil onen va keke vahis koakeil talosilkatien keke isan tei en heiai keil koa vi onen kati mini.✧

“Ka navong slev onen va ven keil, amu puruni. Evus, alikati va, ka arsan etai tounah mini. 11 Sakini, horetan enek sila slev tai teisav tamun onen va ven keil. Ka navong koakeil talosilkatien alesi, amuas kei mun ka apuruni mulin koa mulamu. Ka kei mun alikati va, ka arsan etai tounah mini. 12 Evus, horetan enek sila slev onen koa etel eni va ven keil, ka amuasi va vio ... vesesal vamat ka alisi va hae ran neiai enek.

13 “Sakini horetan ten nei grep enek rendemi vit, ‘?Numon sa varei? !Ah, nakilea! Nisila natkuli kati heha. Vahesa keil ihouhou suk mini.’

14 “Ka navong koakeil talosilkatien enek ales natnali mul mai, keil aselus min keil eris avit, ‘?Milesi? Koanek vi natnali kati koa neiai enek heha en hen. !Rehou vini hemat! !Hemukonek, nei grep ekek hehi oser esuk!’ 15 Sakini, keil avuli kati ka alisi va ran nei grep enek. Evus, amu vini mat.”

Navong Iesu viten tatavolien enek evus, les meatin keil ka vis keil vit, “?Mukave? ?Hore-

✧ 20:9: Aes 5:1 ✧ 20:10: 2Kron 36:15-16

tan ten nei grep enek houmon sa min meatin talosilkatien keil? ¹⁶ Kei houmoni hemukok: hemai hou vini keil vasi imat. Hevus, hemaen nei grep osen min meatin sav keil ilosil kat revi.”

Ka navong meatin keil alonge mukok, keil aviteni mini avit, “!Ei, Ahi sakras vamaen koanek vakur out!”*

¹⁷ Ka Iesu lele mal en keil ka vis keil vit, “Munak hermukteinek, vensa varei Tus Votut viteni vit,

‘Pos koa meatin keil toumien alei seseini,

*kei varei mai vi more vatiseng kati ten eim
mulin pos sav keil.’* *Sam keil 118:22*

¹⁸ *‘Koakeil amusavoi eni imot ka asi keil one
hemavulvul!*

*Ka munak vatiseng koanek hemot hemal en
meatin tai, meatin enek hemat varei.’*”
Aesea 8:14-15

¹⁹ Navong asuv keil onen pris keil ral min tiser keil ten mengkatien keil onen Mosis alonge mukok, along kilea keke, en tatavolien koa Iesu viteni, avi koakeil alosil kat nei grep, ka Iesu mul selus vakat keil. Sakini, e vati avahuli kati, ka ametaun meatin keil koa amul rahiti lisenges.✧

Iesu selus en usite ten takis✧

²⁰ Veni asuv keil onen pris keil ral min tiser keil ten mengkatien keil onen Mosis ametaun meatin keil, alekat sise keke avakaluvat Iesu en selusien onen. Sakini, asila tei en meatin keil

* **20:16:** Siu keil along kilea keke Iesu viteni vit Ahi hesan mahien min avat onen Siu keil, ka heha helekat vangsi meatin sav tai keke avalosil kat meatin keil onen. ✧ **20:19:** Mat 21:46; Mak 12:12; 14:1-2; Luk 19:47-48; 22:2; Sion 5:18; 7:30 ✧ **20:19:** Mat 22:15-22; Mak 12:13-17

taluvosien keke uva avales Iesu. Koakeil enek uva keke avaluvos visi avi more meatin keil. Veni amundemi keke munak akilea avasakin Iesu vasavoi en selusien onen, akilea avalingi en hen kavmen ten out Rom. ✧ ²¹ Sakini, meatin keil taluvosien enek umai ven Iesu ka aviteni mini avit, “Tiser, mekilea keke asa keik koviteni ka asa kovisein meatin keil eni mal imok. Mekilea mun keke koles meatin vasi keil vatte tas, koakeil avi hetetamen ral min meatin kuren keil emun. Ka kovisein meatin vasi keil usil sise ten anatinien koa Ahi en vat meatin keil avousili. ✧ ²² Sakini, komai emai vati mevailea koanek ?En usite ten takis keil koa memul mevuli va min Sisa ten out Rom, mengkatien keil onen Ahi mul maen komai mevahuli, vuo romaentei?” ✧

²³ Ka Iesu lei kilea luvosien one. † Sakini, viteni min keil vit, ²⁴ “Alsan etai mani koa avul takis eni minau. Alles visi. ?Veinan sei ka isen sei mul ien?”

Ka keil avit, “Onen Sisa.”

²⁵ Sakini Iesu viteni min keil vit, “Hemukonek, mihesan asa koa onen Sisa heha ris mini. !Ka asa koa onen Ahi, mihesan risi heha min Ahi!”

²⁶ Ka Farasi keil amutimanin varei en meteisauen ten selusien keil onen, sakini aro raeng enges. Ka alesu keke asakras avakaluvat Iesu en selusien keil onen en meten meatin keil.

✧ **20:20:** Luk 11:54 ✧ **20:21:** Sion 3:2 ✧ **20:22:** Rom 13:6-7

† **20:23:** Munak Iesu hehiteni keke Siu keil anahulitei takis keil min kavmen ten out Rom, meatin tavaeen one isoni heha en eim takeih. Ka munak hehiteni keke Siu keil ihul takis keil enek, Siu keil ivuroh kati veni e rovattei kavmen ten out Rom.

Satusi keil avis Iesu usil avong koa meatin keil imoul eris ran matien✧

²⁷ Evus, tei en vangi Siu keil koa avise keil en ‘Satusi’ umai ven Iesu keke avakaluvati en selusien. Keil amundemi keke meatin sakras vamoul eris ran matien. Sakini aviteni min Iesu avit,✧ ²⁸ “Tiser, Mosis mutis mengkatien koanik orer: *‘Munak meatin tai mat ka lokovein ahin onen ka titaealu tovuol, tamun en tunali keil hetetalihe hetal min vatina onen. Hesakini, kei hesan titiali tai mini keke hekur isen tunali koa mat tuai.’* *Duteronomi 25:5*✧

²⁹ Ka en avong tai, time oulu (7) amul en vatiamal tai. Koa moeite en keil kur ahin tai. Luro vituai sua vahis, ka lurkurtei titiali keil. Evus, moeite enek mat. ³⁰ Sakini, tunali koa katau eni retalihe ral min vatina onen. Ka kei mun mat, ka titiali onealu tovuol. ³¹ Sakini suk, tunali koa etel en keil retalihe ral mini. Ka kei mun mat, ka titiali onealu tovuol. Sakien koanek kur out en time oulu (7) vasi keil. Keil vasi umat ka titae tovuol. ³² Ka katau suk, ahin enek emun mat. ³³ ?Sakini, en avong koa Ahi houmon meatin keil imoul eris ran matien, ahin enek hehi ahin onen sei, veni time oulu (7) vasi enek aretalihe ral mini?”

³⁴ Ka Iesu vit kesi min keil vit, “En out netan ekek, meahos keil ka ahin keil akilea avatetalihe. ³⁵ Ka en avong keil koa hemai, koakeil Ahi vit amal en meten keke avato vatal mini en out nesa navong imoul eris ran matien, keil irtetalihetei mun. ³⁶ Keil imai isuval angelo keil koa asakras avamat. Ka navong meatin keil imoul eris ran matien, hetie lati keke avi titan Ahi.✧ ³⁷ Ka Mosis

✧ **20:26:** Mat 22:23-33,41-46; Mak 12:18-27,35-37 ✧ **20:27:** Umen 23:8 ✧ **20:28:** Sen 38:8 ✧ **20:36:** Kal 4:5-7

emun vit kilea keke koakeil umat, keil amul amoul eris ran matien. En tunien usil holeai koa ahang mul ien ka rokan lintei, Mosis mutisi keke Ahi Asuv viteni vit, *'Inau **navi** Ahi onen Ebrahim, Ahi onen Aesak, ka Ahi onen Siekob.'* *Eksodas 3:6*³⁸ ?Milonge? Avaseini telmat tuai, telmul telmoul eris en meten Ahi en out nesa. Ahi mul moul, ka kei **vi** Ahi onen koakeil amoul, rovitei Ahi onen koakeil umat. Veni, en meten, meatin vasi keil onen amul amoul."[☆]

³⁹ Navong tei en tiser keil ten mengkatien keil onen Mosis along hitkileaen onen Iesu aviteni mini avit, "Tiser, selusien koa kosani min keil mal varei."⁴⁰ Sakini, katau en koanek, hetetamen keil onen Siu keil ametau avahisi en etai mun tounah.

⁴¹ Evus, Iesu vis hetetamen keil onen Siu keil vit, "?Mukave? ?Mesaea hekistal heka en vatiamal onen asuv houlu Deved hemukave?"⁴² Veni Deved varei viteni en sam tai onen vit,

'Tahova viteni min Asuv onak vit,
"Kitondan en usite matu onak,

⁴³ *hetokol avong koa niling vativieh keil onom en hem."* ' *Sam keil 110:1*

⁴⁴ ?Milonge? Asuv houlu Deved varei vise Mesaea en 'Asuv onen.' ?Ka veni tata tai sakras vahise natnali en 'asuv,' Mesaea heka en vatiamal onen Deved hemukave?" †

Iesu selus keih va kat tiser keil ten mengkatien keil onen Mosis[☆]

☆ **20:38:** Rom 14:8-9 † **20:44:** Anatin keke Mesaea heka en vatiamal onen asuv houlu Deved. Ka veni kei vise Mesaea en asuv, rie lati keke Mesaea vi houlu eni, ka vahesa mul telamu eni. ☆ **20:44:** Mat 23:1-2,5-7; Mak 12:38-40

45 Navong meatin keil amul semau along selusien onen, Iesu sel kat meatin keil onen vit, 46 “Mihelei kat revu kami ven sakien keil onen tiser keil ten mengkatien keil onen Mosis. Veni keil e vati avasin en more eisin keil tetaveah vasuval hetetamen keil. Keil amusin en keil mukok ka amul amual en out tahulhulien keke mesav keil akilea avales keil ka avahise keil vatal min houhouen. Ka navong uva en eim keil tahihiseien ka mari ale keil, keil alekat out keil tetahos avatondan ien vatie lat hetetamenien one. 47 Amul amumon hisien keil koa tetaveah keke meatin keil aval avandemi keke keil amal revu. Ka keil avi metenan, ka akur tounah houlu ran vatina keil. !Hesakini, mahien koa hemai min keil hemariso mok helin mahien koa hemai en meatin teisav keil!”

21

*Iesu vihisei usil vati sanien sa koa mal en meten Ahi**

1 Navong Iesu rondan veah visein meatin keil en teahu ten Eim Votut onen Ahi, kei seipat ka les meatin keil koa tounah one houlu amul asan sanien keil one vakataun umen ten Eim Votut. 2 Kei lele mun ka les vatina tai mai koa tounah onen tovuol. Kei ling titi mani elu nges vahi sanien onen. 3 Sakini Iesu viteni vit, “Naviteni min kami, vatina enek koa vi livere, sanien koa kei lingi mulin sanien vasi keil koa mesav keil asani.* 4 Veni meatin sav keil asan sanien one ran asa koa vi teisao one, ka koa marite akuri vi one enges. Ka vatina ekek koa vi livere, kei san tounah vasi koa kei kuri vamoul vatal mini.”*

* 21:: Mak 12:41-44 * 21:3: 2Kor 8:12 * 21:4: Mat 24:1-21; Mak 13:1-19

Iesu vit luvati min meatin keil onen keke avong keil ten mahien mul mai

⁵ Tei en meatin keil onen Iesu amul alele rahit en Eim Votut onen Ahi ka tounah koa mul en teahu teni. Alesi keke amumoni tahos imok ral min ahah keil koa vihil ka ral min more sanien sav keil. Navong amul aselus usili, Iesu viteni min keil vit, ⁶ “Avong tai mul mai koa u lin vasi tounah keil ekek koa kami mimul milesi. Anatin, ahah hetovuol emun helomal hel.”☆

⁷ Sakini, meatin keil onen Iesu avisi avit, “? Tiser, tounah keil enek hekistal en avong sa vareit? ?Ka asa vareit hehi metait koa hetie latit keke kei mul mai vesesal?”

⁸ Iesu viteni min keil vit, “Mihelekat revit kami, venit meatin keil houlu imait keke avaluvos vis kami. Keil ihiteni keke amul aselus en isok ihit, ‘!Inau navi Mesaea koa Ahi vat kait!’ Ka ihiteni mun ihit, ‘!Keite ten tounah vasi mul mai vesesal ke!’ Ka minakurteit anatin en keil ka minousilteit keil.”☆ ⁹ Navong kami mihelonge keke vaeen mul kur out en kantrit tai, vuo vangit meatin keil amul uvae kat keil eris, minametauteit. Sakien keil ekek ikur out helamu, ka roviteit veah avong ekor keil.”☆

¹⁰ Kei viteni mun vit, “Kantrit tai hevae kat kantrit sav tamun, ka asuv houlu tai hevae kat tateisav.”☆ ¹¹ Alu keil takeih helu, ka an tatisa houlu mun hemait hekistal. En out houlu en out netan, amait heat mari vangit meatin keil ka mesaien keil takeih hemait hou vinvini keil. Ka en teilang nesa, tounah keil houlu imea ikistal koa hesakin meatin keil imetau vis imetau imok.

☆ **21:6:** Luk 19:44 ☆ **21:8:** Dan 7:22; Plp 4:5 ☆ **21:9:** Dan 2:28 ☆ **21:10:** Aes 19:2; 2Kron 15:6

12 “Ka helamu, navong tounah keil ekek hermaitei mau, meatin keil imai ihuli kat kami ka umoni hetisa min kami. Keil iling kami en hen hetetamen keil ten eim keil tahihiseien ka ison kami miheha en eim takeih. Ilamun kami mihelomal en meten asuv houlu keil ka avat keil ten kavmen veni mivi meatin keil onak ka mimul mimum en isok.✧ 13 Ka koanek hehi ahho onami keke mihehitehiten more longlongien min keil. 14 Ven koanik, tahos miheling rendemien onami keke mihermundemko ramattei usil selusien sa koa mihesak meseini keke mivahiteni min keil en usite onami.✧ 15 Veni inau nisan selusien ten meteisauen min kami koa vativieh keil onami asakras avahiten etai mun tounah vaha kat kami vuo avasa kes selusien onami.✧ 16 Tata onami keil ka mama onami keil, tuomi keil ka onom kati keil emun, keil imae lat kami miheha en hen vativieh keil onami. Ka tei en kami, u vinvini keil imat.✧ 17 Meatin vasi keil tine heat kami veni mimum en isok. 18 Ka keil asakras avapurun moulien onami ten lisenges.✧ 19 Anatin, munak mihelomal hekeih en demkatien onami, mihekur moulien koa sakras vavus.

20 “Navong milesi keke meatin keil tavaeen akarahit taon ten out Serusalem, miheilea keke hervitei tuetin u rasilin vasi. 21 En avong enek, koakeil amul ien ikalah ilokoveini, ka koakeil amul en out keil vesesal eni, anasak vistei anamai ris neim eni. Ka koakeil amul en provins ten out Sudea ilohosai iha en vatihou keil. 22 Avong keil enek hehi ‘Avong keil ten Mahien’ koa Ahi houmoni hekistal en koakeil ten out Serusalem

✧ 21:12: Mat 10:18; Luk 12:11 ✧ 21:14: Mat 10:19 ✧ 21:15: Umen 6:10 ✧ 21:16: Mat 10:21-22 ✧ 21:18: 1Saml 14:45; Luk 12:7

suval koa kei vit luvati en Tus Votut onen. ✧ ²³ En avong keil enek, hetisa min ahin keil koa ameas ka koakeil amul arounat en tivava keil. Veni avong keil takeih hemai hekistal en meatin keil ekek ka ilonge hetisa hemarite mok ven mahien ten vurohien onen Ahi heha min keil. ✧ ²⁴ En avong ten vaeen, isal vini tei en keil imat hetal min naef keil, ka teimun en keil ipar kat keil ka ilamun keil iha en hen asuv keil ten kantri sav. Ka Ahi hemaen taon ten out Serusalem min koakeil arvitei Siu keke ito eni ka ipuruni hetokol avong koa Ahi hehiteni keke avong one vinvin. ✧

²⁵ “Tounah keil hehi houlu hekur out en meteiai, en avati, ka en hitu keil emun. Sakini, en out netan, hesakin mari tahe keil imea ka imavul kat out ut en kantri keil houlu. Navong meatin keil ilei, ilanglango en demkoen ka iat lohe en metauen. ✧ ²⁶ Navong meatin vasi keil ilei tounah keil ekek mul mai en out netan ka ilei tounah vasi keil ten tei lang mul viles, houlu en keil, mete hemalikelik ven metauen. ✧ ²⁷ Ka navong keil iseipat hehina nesa, ilei ‘*Natin Meatin hel hemita en mahmah keil ten out nesa*’ *Daniel 7:13* hetal min keihoen ka mari muohien onen. ✧ ²⁸ Navong tounah keil ekek hekur out, mihelomal hekeih ka mihehati lat vatumi hehina nesa veni Ahi vesesal vama keke voutut moulien onen meatin keil onen.” ✧

Iesu vit usil mukave meatin keil ilei kilea keke

✧ **21:22:** Dut 32:35; Hos 9:7; Ser 46:10 ✧ **21:23:** 1Kor 7:26
 ✧ **21:24:** Ser 21:7; Esra 9:7; Sak 12:3; Sam 79:1; Aes 63:18; Dan 9:26; 12:7; Rom 11:25; Rev 11:2 ✧ **21:25:** Aes 13:10; Esek 32:7; Soel 2:30-31; Rev 6:12-13; Sam 46:2-3; 65:7; Aes 24:19 ✧ **21:26:** Hag 2:6,21 ✧ **21:27:** Mat 26:64; Rev 1:7 ✧ **21:28:** Rom 13:11

avong ekor keil mul mai✧

²⁹ Evus, Iesu viten tatavolien koanik min meatin keil onen vit, “Mihendem vis vati fik keil hetal min vatiai sav keil emun. ³⁰ Navong aling oute keil one, mikilea keke avong ten romrom vesesal ke. ³¹ Ka en vati sise ekek emun, navong miles mahien keil ten avong ekor keil mul kistal, miheilea keke avong Ahi hemai houmon hiasuvien onen hel en out netan vesesal ke.

³² “Naviteni anatin min kami, meatin keil etin koa amoul kosa iles mahien keil ekek hekistal en taon ten out Serusalem. ³³ Out nesa ka out netan luhevus, ka selusien keil onak sakras vavuol en avong etai.”✧

³⁴ Iesu sel kat meatin keil onen vit, “!Mihesak mesein kami! Minamaentei rendemien onami nal ramattei en usite ten asa koa mihean vini kami eni vuo mihemun vini kami eni, vuo en tounah sav keil ten out netan. Veni, munak hemukonek, en avong koa Natin Meatin hemai ris eni, mihetimanin eni hesuval meatin tai mutimanin navong lesi mul murur en eitapolis tai.✧ ³⁵ Veni avong enek hekistal en meatin vasi keil en out netan.✧ ³⁶ Sakini, mihesak mesein kami lisenges. Ka mihehis keke mihekur keihoen hevinvin keke mikilea mivalomal vakeih vatokol keite ten mahien keil ekek, keke mihermoutei navong mihelomal en meten Natin Meatin.”✧

³⁷ Ka en avong vasi, Iesu mul visein meatin keil en teahu ten Eim Votut. Ka navong vongien

✧ **21:28:** Mat 24:32-35; Mak 13:28-31 ✧ **21:33:** Luk 16:17

✧ **21:34:** Mat 24:48-50; Luk 17:27; 1Tes 5:3 ✧ **21:35:** Aes

24:17 ✧ **21:36:** Mak 13:33; Rev 6:17

mai, kei va matil en Hou Nei Olip ral min meatin keil onen.✧ ³⁸ Ka en visokon semau en avong vasi, meatin keil uva en teahu ten Eim Votut keke avalong hihiseien keil onen.

22

Avat keil onen Siu keil amumon sise keke avouas Iesu vamat vaka ien✧

¹ Avong mai vesesal keke Siu keil avandem eris en ‘Avong Keil koa Akan Veret koa Is Tovuol ien.’ Ka en avong tai teni, amumon ale koa avise en ‘Anien ten Mul Laui.’ ² Asuv keil onen pris keil ka tiser keil ten mengkatien keil onen Mosis amul alekat sise keke avou suain Iesu vamat vaka ien. Ka veni meatin keil houlu amul vesesal ven Iesu en avong vasi, keil ametaun asa koa meatin keil anoumoni.✧

³ Navong avat keil enek amul arun usili, Temat mai san rendemien tatisa min Sudas Eskariot, koa vi tai en meatin teindan elu (12) onen Iesu.✧

⁴ Sakini Sudas va les asuv keil onen pris keil ka avat keil onen meatin taleikokoeien keil ten Eim Votut usil sise koa kei kilea valing Iesu vaha en he. ⁵ Keil asi keil ven kataunien onen ka avat kati keke ihuli veni. ⁶ Sakini, Sudas maeni vakataun keil. Ka navong va ris, kei lekat vis more sise tai keke valing Iesu vaha en he en avong tai koa meatin keil irvitei houlu ien.✧

✧ **21:37:** Luk 19:47; 22:39 ✧ **22::** Mat 26:1-5,14-16; Mak 14:1-2,10-11; Sion 11:45-53 ✧ **22:2:** Mat 21:46; Mak 12:12; 14:1-2; Luk 19:47-48; 20:19; Sion 5:18; 7:30 ✧ **22:3:** Sion 13:2,27; Umen 1:17 ✧ **22:6:** Mat 26:17-25; Mak 14:12-21; Sion 13:21-30

Meatin elu onen Iesu lusak mesein tounah keil ten Anien ten Mul Laui

⁷ En ‘Avong Keil koa Akan Veret koa Is Tovuol ien,’ avong mai mal keke meatin keil amul amuas sili sipsip keil ven Anien ten Mul Laui. ☆ ⁸ Sakini, Iesu sila Pita keilu Sion ral min selusien enek vit, “Milheha mihesak mesein Anien ten Mul Laui keke ir rehean vituai eni.” ☆

⁹ Sakini, luvisi luvit, “?Keik em vat komal melvaha melvasak meseini en out kave?”

¹⁰ Kei vit kesi min keilu vit, “Navong kamil melheha en out Serusalem, milhehisu en meatin tai koa mul vus veioai tai. Milhousili milheha neim en teim koa kei va ien. ¹¹ Hevus, milhehis meatin ten eim enek milhehit, ‘Tiser mul visuk vit, “?Inau nimai nian Anien ten Mul Laui hetal min meatin keil onak en out kave?”’ ¹² Ka kei hekur kamil milhehina nesa en eim onen ka hetie min kamil out tato ien tai koa amumoteini tuai mul rosin kamil. En out enek varei, kamil milhesak mesein tounah vasi ien.”

¹³ Sakini, Pita keilu Sion luva, ka lules tounah vasi suval etin asa koa Iesu viteni min keilu. Ka keilu lusak mesein Anien ten Mul Laui enek ekonek. ☆

Anien votut onen Asuv Iesu ☆

¹⁴ En avong mal taanianien, Iesu mai vituai ral min meatin keil onen ka arondan rahit avet tai taanianien. ¹⁵ Navong arondan evus, Iesu viteni min keil vit, “Ek vati li houlu mok maan Anien ten Mul Laui ekek vatal min kami. Hevus, niha suk nikur mahien keil onak. ¹⁶ Naviteni min kami, nirkantei mun anien ekek heha vio ...

☆ **22:7:** Eks 12:6,14,15 ☆ **22:8:** Eks 12:8-11 ☆ **22:13:** Luk 19:32 ☆ **22:13:** Mat 26:26-30; Mak 14:22-26; 1Kor 11:23-25

aneite ten Anien ten Mul Laui enek hemai hehi anatin en avong koa hiasuvien onen Ahi hemai hekistal ien.”☆

17 Evus, Iesu kur veiuæen, ka masmas Ahi veni vit, “Mihekuri, ka kami vasi mihemuni.

18 Naviteni min kami, kosa heha, nirmuntei mun uæen koanek hetokol avong koa Ahi hesakin hiasuvien onen hemai hekistal.”

19 Evus, Iesu kur veret ka san masmasien min Ahi veni. Evus, vul vahasi ka riti min meatin keil onen vit, “Koanik vi avek koa nasani ven kami. Mihoumoni hemukonek keke mihendem usil nau.”☆

20 En vati sakien enek, navong akanian evus, Iesu kur veiuæen ka sani min keil vit, “Uæen koanik vi rak koa mue ven kami vasakin hatkatien takeih hau onen Ahi vamai vahi anatin.”☆

21 “!Ka mihetaengonau! Kei koa hemaæ lat nau niha en hen vativieh keil onak mul ekok. Anatin, kei mul kanian ral minau en avet koanik.☆ 22 O anatin eli keke Natin Meatin heha hemat hesuval etin koa Ahi ling kati tuai. !Ka hetisa vis hetisa mok min kei koa hehi sise teni!”

23 Navong alonge mukok, meatin keil onen amul avihis keil eris usil isei en keil kilea voumon tounah enek.☆

Meatin keil onen Iesu amusel usil isei en keil avi hetetamen imok mulin teisav

☆ **22:16:** Luk 13:29 ☆ **22:19:** Luk 24:30; Umen 27:35

* **22:20:** En Eks 24:6-8, Mosis mutah ran buluk en ahor ten sanien votut onen Ahi vasakin hatkatien takeih matu koa Ahi mumoni ral min me-Isrel keil vamai vahi anatin. Musil sakien enek, ran Iesu mul sakin hatkatien takeih hau onen Ahi mai vi anatin keke voutut moulien onen meatin keil. ☆ **22:20:** Ser 31:31; 32:40; Sak 9:11 ☆ **22:21:** Sam 41:9; Sion 13:21 ☆ **22:23:** Sion 13:22

24 Navong meatin keil onen Iesu amul veah en out amul akanian eni, keil amul amusel en keil eris usil isei en keil vi hetetamen imok mulin teisav en keil. ☆ 25 Sakini, Iesu viteni min keil vit, “En kantri sav keil, asuv houlu keil onen meatin keil koa areingeingen Ahi e vati avoumoni vakeih en koakeil alosil kat keil vatie lat keihoen one. Ka evus, akeih kat meatin keil one avalong kat selusien one ka avatie lat houhouen min keil. ☆ 26 Ka en usite onami, hermukteinek. !Vuo! Kei koa vi houlu en kami, hemai hekur rendemien tai koa heha netan hesuval vi meatin koa vi heisav enges. Ka kei koa vi avat onami, hekataun teisav en kami hesuval vi slev onami enges. ☆ 27 ?Veni isei vi hetetamen imok, kei koa mul kanian en avet, vuo kei koa mul san anien mini? Meatin vasi keil amundemi avit kei koa kanian vi hetetamen imok. Ka inau, naro ral min kami suval slev tai koa mul san anien min kami. ☆

28 “Kami miro ral minau en sakvisien keil ka avong takeih keil vasi koa nakuri tuai. 29 Ka, suval koa Tata san hiasuvien minau keke mamai mahi asuv houlu tai, inau mun namul nasan hiasuvien min kami keke mihehi asuv houlu keil. ☆ 30 Ka navong nitondan en vulin ten keihoen onak hesuval asuv houlu, kami miheanian ka mihemun uafen hetal minau. Ka kami mun, mihetondan en vulumi ten keihoen ka mihelosil kat me-Isrel vasi keil koa amul en mari vatiamal teindan elu (12) one, ka mihelei rahat usite keil one.” ☆

☆ **22:24:** Mat 18:1; Mak 9:34; Luk 9:46 ☆ **22:25:** Mat 20:25-27; Mak 10:42-44 ☆ **22:26:** Mat 23:11; Mak 9:35 ☆ **22:27:** Sion 13:4-16 ☆ **22:29:** Luk 12:32 ☆ **22:30:** Mat 19:28

Iesu vit luvati keke Pita heluvos hehit kei reingeingeni✠

³¹ Evus, Iesu viteni min Saemon Pita vit, “!Saemon, Saemon kitaengonau! Temat vis Ahi keke vasak vis kami vasi, ka Ahi maeni tuai keke vailea anatinien ten demkatien onami.✠ ³² Ka inau navis venuk Saemon keke demkatien onom hervustei. Ka navong kihiles moulien onom ka demkatien onom hemai ris hekeih enau, kiha kikataun demkatien onen tumali keil hemai hekeih tamun.”

³³ Ka Pita mea ka viteni mini vit, “!Asuy, inau nasak mesei keke maha en eim takeih vatal minuk ka mamat vatal minuk!”✠

³⁴ Ka Iesu vit kesi mini vit, “Naviteni minuk Pita, navong ato herkokorattei mau en visokon semau ekek, keik kuun hatte hetal (3) keke koreingeingenau.”✠

Iesu sel kat meatin keil onen vit isak mesei revi en keil ven avong takeih keil koa hemai

³⁵ Evus, Iesu viteni min meatin keil onen vit, “Navong nasila lat kami miva mivoum, minakurtei mani, ateli vuo sandel. ?Ka mukave, mitamurei en etai tounah?”✠

Ka avit kesi mini avit, “Vuo, tounah tovuol koa metamurei eni.”

³⁶ Ka Iesu viteni min keil vit, “Ka kosa, tai koa mani vuo ateli onen mul, hekur kati hetal mini. Ka munak naef tavaeen onen tovuol, kei hesalem en eisin omon ka hehul tai.✠ ³⁷ Naviteni min kami, selusien koanek en Tus Votut hemai hehi

✠ **22:30:** Mat 26:31-35; Mak 14:27-31; Sion 13:36-38 ✠ **22:31:** 2Kor 2:11; Amos 9:9 ✠ **22:33:** Luk 22:54 ✠ **22:34:** Luk 22:61 ✠ **22:35:** Mat 10:9-10; Mak 6:8-9; Luk 9:3; 10:4 ✠ **22:36:** Luk 22:49

anatin en moulien onak koa vit, *‘Mesaea hehi tai en vangî meatin keil tavaeen.’* *Aesea 53:12*

Sakini, keitinek, mihekur naef keil keke asa koa amutisi usil inau hemai hehi anatin.”✠

³⁸ Navong meatin keil onen along selkatien onen aviteni mini avit, “!Asuv, les visi! Naef elu tavaeen keiek.”✠

Ka Iesu vit kesi min keil vit, “Koanek vinvin etin.”

Iesu va en Hou Nei Olip keke vasak mesein kei vatal min hisien

³⁹ Navong akanian evus, Iesu lokovein out Serusalem ka va en Hou Nei Olip suval koa, lises, kei mumoni, ka meatin keil onen amusili.✠

⁴⁰ Navong arokol out enek, Iesu viteni min keil vit, “Kami mihehis keke Ahi hekataun kami minamottei en tisaen navong sakvisien keil hemai.”✠

⁴¹ Evus, Iesu mea ka mual neli ran keil. En out enek, kei retengeiril netan ka vis vit,

⁴² “Tata, munak kimaeni, kikulat mahien koa mul mai venau heha keke nasuttei li nau. Ka konoumontei asa koa inau ek vati, kumon asas koa keik em vati.”✠

⁴³ Ka angelo tai ten out nesa kistal mini ka sakin aven ka rendemien onen mai keih tamun. ⁴⁴ Kei mundem houlu usil asa koa hemai, ka peahi keih vis keih imok avong tamun. Ka navong mul vis, avetin onen mue houlu ka mutitil vita netan suval ara.

⁴⁵ Navong Iesu vis evus, kei mea, va ris ven meatin keil onen. Ka votini keke keil vasi amul amatil. Amatil veni demkoen mul muas keil ka

✠ **22:37:** Luk 12:50 ✠ **22:38:** Mat 26:36-46; Mak 14:32-42

✠ **22:39:** Sion 18:1; Luk 21:37 ✠ **22:40:** Luk 22:46 ✠ **22:42:**

Mat 6:10

sakin ave mah. ⁴⁶ Ka Iesu viteni min keil vit, “? Mimul mimatil vensa? !Almea! !Ka mihehis keke Ahi hekataun kami minamottei en tisaen navong sakvisien keil hemai!”[☆]

Avat keil onen Siu keil avuli kat Iesu[☆]

⁴⁷ Navong Iesu mul semau selus min meatin keil onen, Sudas, koa vi tai en teindan elu (12) onen, mul mual mai ven keil ral min vang'i meatin keil. Navong les Iesu, mai vesesal veni keke vamusi en vivin. ⁴⁸ Ka Iesu visi vit, “? Sudas, vensa kumai kovamus nau vasuval kovi tuak tahos tai en hati avong tas koa komul kosa lat nau, Natin Meatin, maha en hen vativieh keil onak?”

⁴⁹ Navong meatin keil onen Iesu ales asa koa mul kur out, avisi avit, “?Asuv, mekilea mevavae vatal min naef tavaeen keil ekek?”[☆] ⁵⁰ Evus, tai en keil leh lat naef onen ka musah koteh ralingen matu onen slev onen asuv houlu onen pris keil.[☆]

⁵¹ Ka Iesu vit, “!Ei, vus tuai!” Evus, kei mutelan hen rokol ralingen slev enek ka sak revi.

⁵² Evus, Iesu viteni min asuv keil onen pris keil, meatin taleikokoeien keil ten Eim Votut, ka elda keil onen Siu keil koa umai keke avahuli kati vit, “?Vensa varei kami mimai venau ral min naef keil tavaeen ka ai tahuen keil vasuval mivahuli kat meatin tavaeen tai?”[☆] ⁵³ En avong vasi namul vesesal ven kami en Eim Votut, ka mirsak vistei mivahuli kat inau en avong enek. Ka navong vi mankoli mukok mimul mimumoni, veni koanek

[☆] **22:46:** Luk 22:40 [☆] **22:46:** Mat 26:47-56; Mak 14:43-50; Sion 18:3-11 [☆] **22:49:** Luk 22:36 [☆] **22:50:** Sion 18:26 [☆] **22:52:** Luk 22:37

vi avong onami, ka vi avong onen kei koa kur keihoen ten mankoli.”✧

Pita muun vit kei reingeingen Iesu✧

⁵⁴ Keil avuli kat Iesu ka amulamuni uva en teim onen asuv houlu onen pris keil. Ka Pita mul lehni musil keil.✧ ⁵⁵ Navong arokol teim enek, amunit ahang tai mul mukan luhu en teahu teni. Ka Pita mul rondan vituai ral min keil. ⁵⁶ Evus, ahin toumien tai lesi keke ahang ritin en veinan Pita. Sakini, lei mamah kati ka vit, “!Ei, meatin ekek emun vi tai en koakeil amusil Iesu!”

⁵⁷ Ka Pita muun vit, “Ahin, narkileatei meatin enek.”

⁵⁸ Avong havivi mai muli, ka meatin tamun lei kilea Pita ka viteni mini vit, “!Keik emun kovi tai en keil!”

Ka Pita muun eris vit, “!Ei, narvitei tai en keil!”

⁵⁹ Evus, rovitei tuetin, meatin tamun teisav lesi ka selus keih vit, “!Vi anatin! Meatin ekek vi tai en meatin keil onen Iesu veni selusien onen suval etin koakeil ten out Kaleli.”

⁶⁰ Ka Pita muun keih avong tamun vit, “!Rovitei anatin! !Inau narkileatei varei tounah koa komul kovit usili!”

Hatte tas, navong kei mul semau selus, ato tai kokorat. ⁶¹ En avong enetinek, Asuv Iesu viles lele mal en Pita. Ka Pita mundem kati keke Asuv viteni mini vit, “Navong ato herkokorattei mau en visokon semau ekek, keik kuun hatte hetal (3) keke koreingeingenau.”✧ ⁶² Sakini, Pita lokovein teahu enek, tin mah houlu ka murang.

✧ **22:53:** Luk 19:47; 21:37; Sion 7:30; 8:20; Kol 1:13 ✧ **22:53:** Mat 26:57-58,69-75; Mak 14:53-54,66-72; Sion 18:12-18,25-27

✧ **22:54:** Luk 22:33 ✧ **22:61:** Luk 22:34

Apurun Iesu ka akuri va en kot onen Siu keil✧

⁶³ Meatin taleikokoeien keil ten Eim Votut koa alei kokoe en Iesu amumon tohtohien mini ka amu kikiriti. ⁶⁴ Keil apar kat meten, ka navong amuasi avisi avit, “?Isei muasuk? !Hit luvat visi!”
⁶⁵ Ka keil aselus karenen en tounah keil houlu mun koa tisa.

⁶⁶ Navong out mulan, elda keil onen Siu keil, asuv keil onen pris keil, ka tiser keil ten mengkatien keil onen Mosis umai vituai uva en kot. Evus, amulamun Iesu mai mulomal en mete.
⁶⁷ Keil avisi avit, “?Hit visi min komai, keik kovi Mesaea koa Ahi rie lati?”✧

Ka Iesu vit kesi min keil vit, “Munak nihiteni min kami, kami miherkurtei anatin eni. ⁶⁸ Ka munak inau nihis kami vensa mirkurtei anatin eni, kami mihervitentei minau. ⁶⁹ Ka naviten koanik, kosa heha, Natin Meatin hetondan en out ten keihoen en usite matu onen Ahi ten keihoen.”✧

⁷⁰ Navong Iesu viteni mukok, keil vasi avisi avit, “?Mukave? ?Komul koviteni kovit keik kovi Natin Ahi?”✧

Ka Iesu vit kesi min keil vit, “Suval etin koa kami miviteni.”

⁷¹ Sakini keil avit, “?!Vensa varei rovalekat ris etai meatin keke vasan selusien tai vaha kati!? !Ir vasi rolong selusien tatisa keil koa mea ran ongon kati ka heha heat kei sasen enges!”

✧ **22:62:** Mat 26:59-68; Mak 14:55-65; Sion 18:19-24 ✧ **22:67:** Sion 10:24; 3:12; 8:45 ✧ **22:69:** Sam 110:1; Umen 7:56
 ✧ **22:70:** Mat 4:3,6; Luk 4:3,9

23

Avat keil onen Siu keil amulamun Iesu vaha en kot onen Asuv Paelet[☆]

¹ Hetetamen vasi keil koa amul en kot onen Siu keil amea ka amulamun Iesu va mulomal en meten asuv Paelet, koa mul losil kat provins ten out Sudea. ² Evus, keil avit lati mini sakien tatisa keil koa avit Iesu mumoni avit, “Komai mevotini keke meatin ekek mul ling rendemien keil tatisa min Siu keil. Kei mul ring koe keil keke anahultei takis min Sisa ka kavmen ten out Rom. Ka kei mul viteni vit kei vi Mesaea koa Ahi rie lati vamai vahi asuv houlu tai.”[☆]

³ Sakini, Paelet vis Iesu vit, “?Mukave? ?Anatin keke keik kovi asuv houlu onen Siu keil?”[☆]

Iesu vit kesi vit, “Suval etin koa koviteni.”

⁴ Evus, Paelet viteni min asuv keil onen pris keil ka min vangi meatin keil enek emun vit, “Inau narvotin etai tounah vatisa vaha kat meatin ekek.”

⁵ Ka keil asel kutut kat Iesu keih tamun mini avit, “Hihiseien onen mul sakin meatin keil amul uvae kat keil eris. Kei mum rohtoh eni en provins ten out Kaleli, ka kosa mai mumoni en out ekok emun en provins ten out Sudea.”

⁶ Navong asuv Paelet longe mukok, kei vis keil vit, “?Anatin keke meatin ekek ten out Kaleli?”

⁷ Sakini, navong Paelet long kilea keke Iesu vi ten out Kaleli, out koa asuv houlu Herod Antipas mul losil kati, kei sila Iesu va ven Herod koa mul en out Serusalem en avong enek.[☆]

[☆] **23::** Mat 27:1-2,11-14; Mak 15:1-5; Sion 18:28-38 [☆] **23:2:** Luk 20:25 [☆] **23:3:** 1Tim 6:13 [☆] **23:7:** Luk 3:1

⁸ Ka navong asuv houlu Herod les Iesu, kei si houlu mok. Veni tuetin tuai, kei long usili ka en vati valesi en meten kati. Kei mundemi vahesa Iesu houmon etai merikel keke valesi.✧
⁹ Sakini, Herod vis Iesu en tounah keil houlu, ka Iesu ro raeng enges. ¹⁰ Asuv keil onen pris keil ka tiser keil ten mengkatien keil onen Mosis koa amulomal vesesal ason selusien keil takeih va kat Iesu en meten Herod. ¹¹ Ka Herod ka meatin tavaeen keil onen emun akareni. Keil amumon tohtohien mini ka amusin en Iesu en more kaliko tai suval koa vi asuv houlu tai. Evus, asila risi va ven Paelet. ¹² En avong enesek, Herod ka Paelet lumai luvi time tahos, ka mulamu en avong koanek luvi vativieh en keilu.

Asuv Paelet meng kati keke avalamun Iesu vaha avou vini en aiveave✧

¹³ Paelet vise ruain asuv keil onen pris keil, hetetamen keil onen Siu keil, ka meatin sav keil emun. ¹⁴ Ka viteni min keil vit, “Kami mimulamun meatin ekek mai minau ka mivit kei mul vilehiles rendemien onen Siu keil mai tiaso. Ka kosa, en metomi, inau nalei rahit usite onen, ka narvotin etai tounah vatisa koa kami mivit kei mumoni. ¹⁵ Asuv houlu Herod emun rovotin etai tounah vaha kati. Sakini, kei sila risi mai ven ir. Meatin ekek romumon etai tounah keke heha hemat veni. ¹⁶ Sakini, nimeng kat meatin keil onak utetahi, hevus, nimaeni heha hemaluv.” ¹⁷*

✧ **23:8:** Luk 9:9 ✧ **23:12:** Mat 27:15-26; Mak 15:6-15; Sion 18:39–19:16 * **23:17:** Tei en tus matu keil ten Luk asorin selusien ten Mak 15:6 koa vit, “*En Anien ten Mul Laui vasi keil, Paelet mul maen Siu tai koa mul en eim takeih onen vaha vamaluv.*”

18 Hatte tas, vangi meatin keil enek aviso vina nesa avit, “!U vini meatin enek! !Maen Barabas heha hemaluv!” 19 Barabas mul en eim takeih veni kei mu vini meatin tai mat en rea tai en out Serusalem va kat koakeil ten kavmen ten out Rom.

20 Paelet en vati vamaen Iesu vaha vamae, sakini vit risi min vangi meatin keil enek vit, “!Inau nimaen Iesu heha hemaluv!”

21 Ka keil avikiti aviso keih tamun avit, “!Ti kati en aiveave! !Ti kati en aiveave!”

22 Ka hatte etel eni, Paelet sak visi vaselus min keil vit, “?Kei mumon sa varei koa tisa? !Narvotin etai tounah koa kei mumoni keke vamat veni! Sakini, meatin keil onak keil iha utetahi. Hevus, nimaeni heha hemaluv.”

23 Ka keil aviso keih tamun emau keke iti kat Iesu en aiveave. Amules amumoni va vio ... Paelet maeni. 24 Sakini, Paelet meng kati keke Iesu hemat housil asa koa meatin keil e vati. 25 Kei maen meatin koa keil e vati, kei va maluv. Vi kei koa mu vini meatin tai en rea tai va kat kavmen ten out Rom. Ka Iesu esuk, kei sa lati va en hen meatin keil onen keke avati kati en aiveave musil asa koa vangi meatin keil e vati.

Amuti kat Iesu en aiveave✧

26 Navong meatin tavaeen keil onen Paelet amulamun Iesu eva, avisu en meatin tai ten out Saerin koa mul mual vaha en out Serusalem, isen Saemon. Keil avuli kati, ka aling aiveave onen Iesu en vatisin keke vahousi vouisil Iesu. 27 Mari vangi meatin keil emun amusil Iesu uva. Ka tei en keil avi ahin keil koa amul amis ka amurang veni. 28 Ka Iesu viles, les keil ka viteni min keil

✧ 23:25: Mat 27:32-44; Mak 15:21-32; Sion 19:17-27

vit, “Ahin keil ten out Serusalem, minatangistei nau. Mihetang ven kami eris ka ven titami keil. ²⁹ Veni en avong keil tatisa koa mul mai, meatin keil ihiteni ihit, ‘Tahos imok ven ahin keil koa avi lumalum, koakeil arkurtei titiali, ka koakeil arrounattei en tivava tai.’[✧] ³⁰ Ka keil ihiteni mun min vatihou keil ihit, ‘!Alta kat komai!’ ka min hou keil ihit, ‘!Alling suain komai!’[✧] ³¹ ? Veni munak aling ahang ten mahien ekek min meatin tai koa suval vatiai tai koa memeeasen koa romumonte tounah tatisa, Ahi heling ahang ten mahien sa min meatin tisa keil koa asuval vatiai keil koa amukou?”

³² En avong enek, keil amulamun meatin elu mun koa lumumon tounah tisa keke avou vini keilu vatal mini. ³³ Navong keil arokol out koa avise en ‘Asi ten Avat,’ keil amuti kat Iesu en aiveave. Ka meatin tatisa keilu, amuti kat keilu en aiveave elu mun. Tai en usite matu onen Iesu, ka tai en usite meil onen.[✧] ³⁴ Navong Iesu mul murur en aiveave, viteni vit, “Tata, konaleletei natisa kat meatin keil ekek veni keil areingeingen asa koa keil amul amumoni.”[✧]

Vesosal ven Iesu, meatin keil tavaeen ason daes keke avatiti vas eisin omon min keil. ³⁵ Ka rovitei soutin, meatin houlu amul amulomal keke avalesi. Hetetamen keil onen Siu keil aselus karen Iesu avit, “Miheles visi. Kei mutut moulien onen meatin sav keil. Tahos. !Ka munak vi Mesaea anatin koa Ahi rie lati, houtut moulien onen esuk!”[✧]

✧ **23:29:** Luk 21:23 ✧ **23:30:** Hos 10:8; Rev 6:16 ✧ **23:33:** Aes 53:12 ✧ **23:34:** Aes 53:12; Mat 5:44; Umen 7:60; Sam 22:18 ✧ **23:35:** Sam 22:7-8

³⁶ Meatin keil tavaeen emun, amumon tohtohien mini. Keil uva veni, ka asan uaeen takon mini vamuni. ☆ ³⁷ Ka keil avit, “!Munak kovi asuv houlu onen Siu keil, kutut moulien onom enges!”

³⁸ Evus, keil aling tisien tai nesa en aiveave onen koa vit, “Koanik vi Asuv Houlu onen Siu keil.”

³⁹ Tai en meatin tisa keilu koa mul murur en aiveave selus tisa min Iesu vit, “?Keik kovi Mesaea? !Munak vi anatin, kutut moulien onom ka onomal emun!”

⁴⁰ Ka teisav en keilu sel kati vit, “?Mukave? ?Keik kormetauntei Ahi? Mahien oratel vatte tas. ⁴¹ Ka ialu, mal keke lokur mahien ekek veni ialu lomum tisa. Ka meatin enek romumon etai tounah vatisa.” ⁴² Evus, kei viteni min Iesu vit, “Navong kumai kovi asuv houlu ka kokur keihoen, kindem kat inau li.” ☆

⁴³ Ka, Iesu vit kesi mini vit, “Navat kati minuk, kosa, keik kito hetal minau en out tai koa tahos vis tahos imok.”

Matien onen Iesu ☆

⁴⁴ Mal en taviai, out viles mai vopoli ka mul mukonek rokol tri klok en mendilah, ☆ ⁴⁵ veni meteiai romukantei mun. Evus, kaliko koa mul koe out votut neim en Eim Votut onen Ahi sipasi elu. ⁴⁶ Ka en avong enek, Iesu viso va ven Ahi vit, “Tata, naling moulien onak en hem.” Navong viten koanik, Iesu leh kor en eang, ka mat. ☆

⁴⁷ Navong avat onen meatin tavaeen keil les asa koa kur out, vati lat isen Ahi ka vit, “Anatin

☆ **23:36:** Sam 69:21 ☆ **23:42:** Mat 16:28 ☆ **23:43:** Mat 27:45-56; Mak 15:33-41; Sion 19:28-30 ☆ **23:44:** Amos 8:9; Eks 26:31-33; 36:35 ☆ **23:46:** Sam 31:6; Umen 7:59

eli, meatin ekek mal revi ka romumontei tounah vatisa.”

⁴⁸ Meatin sav keil houlu koa umai keke avalesi mukave Iesu vamat amul ekonek ka ales tounah keil koa kur out. Ka navong amul en sise keke avaha ris teim one, amul arangisi keih.✧ ⁴⁹ Ka koakeil akilea revi Iesu, ral min ahin keil koa amul amusili navong aka en provins ten out Kaleli, keil amulomal soutin neli, ka ales tounah vasi koa kur out.✧

Arahin teiai onen Iesu✧

⁵⁰ Meatin tai mul ekonek, isen Siosep ten meteimal ten out Aramatea en provins ten out Sudea. Kei tahos ka sakien keil onen mal. Avaseini kei vi tai en kaonsel koa amumon kot onen Iesu,✧ ⁵¹ kei romaentei en lingkatien koa keil amumoni vaha kati. Kei emun mul rosin avong koa Ahi hesakin hiasuvien hemai hel en out netan. ⁵² Kei va ven Paelet ka visi vamaen teiai onen Iesu mini. Ka Paelet maeni. ⁵³ Evus, Siosep va kulat teiai onen Iesu mita netan ran aiveave, kav koe en kaliko tamuoh tai. Evus, vousi va, ka lingi en valengeihat tai koa arei meseini tuai vi heite hau.✧ ⁵⁴ Vi Fraede mendilah, ka Sabat mul mai vesesal koa Siu keil asakras avoum ien.

⁵⁵ Navong Siosep vous teiai onen Iesu, ahin keil koa amusil Iesu ran provins ten out Kaleli ales asa koa Siosep mul mumoni. Amul amusili ka amul neli soutin. Keil ales valengeihat enek ka mukave Siosep ling teiai onen Iesu ien.✧ ⁵⁶ Evus,

✧ **23:48:** Luk 18:13 ✧ **23:49:** Sam 38:11; 88:8; Luk 8:2; 23:55

✧ **23:49:** Mat 27:57-61; Mak 15:42-47; Sion 19:38-42 ✧ **23:50:**

Luk 2:25,38 ✧ **23:53:** Luk 19:30 ✧ **23:55:** Luk 8:2; 23:49

keil uva ris teim, ka asak mesein senta ka oel keke avasahula teiai onen Iesu eni.✧

Ka amuseh en Sabat suval koa avu Mosis meng kati.

24

Iesu moul eris ran matien✧

¹ Visokon semau en Sande, ahin keil amual uva en valengeihat ral min senta ka tounah keil koa aling kati mul keke avasak mesein revi teiai onen Iesu eni.✧ ² Ka navong arokol valengeihat enek, avotini keke mari ahat koa mul koe voitech teni, arei lati tuai eva. ³ Ka navong uva neim eni, keil arlestei teiai onen Asuv Iesu. ⁴ Sakini, amundemko ka amundem visi keke teiai onen Iesu va kave. Hatte tas, meatin elu koa eisin omealu vihil lumai lukistal min keil.✧ ⁵ Ahin keil ametau houlu ka aretengeiril netan min keilu, veinae rokol atan. Ka meatin keilu ekek luviteni min keil luvit, “?Vensa varei mimul milekat kei koa moul en out onen koakeil umat?✧ ⁶ Kei rorotei ekok, moul eris tuai. Mihendem vis asa koa kei viteni min kami navong mul semau en out Kaleli. ⁷ Kei viteni keke imae lat Natin Meatin heha en hen meatin tisa keil. Hevus, keil iti kati en aiveave ka hemat. Ka navong avong etel heli, hemoul eris ran matien.”✧

✧ **23:56:** Eks 12:16; 20:10; Dut 5:14 ✧ **24::** Mat 28:1-10; Mak 16:1-8; Sion 20:1-10 ✧ **24:1:** Sion 20:19; Umen 20:7; 1Kor 16:2 ✧ **24:4:** Umen 1:10 ✧ **24:5:** Luk 2:9 ✧ **24:7:** Mat 16:21; 17:22-23; 20:18-19; Mak 8:31; 9:31; 10:33-34; Luk 9:22; 17:25; 18:32-33; Umen 17:3

⁸ Sakini, ahin keil enek amundem kat selusien keil onen Iesu. ✧ ⁹ Evus, keil alokovein valengeihat ka uva aviten tounah vasi keil min meatin teindan tai (11) onen Iesu ral min meatin sav keil emun koa amusili. ¹⁰ Vi Meri ten out Makdela, Soana, ka Meri koa vi mama onen Tiemes, ral min tei en ahin sav keil emun koa uva avit mesein tounah vasi keil ekek min eiloheh keil. ✧ ¹¹ Ka navong eiloheh keil along tunien onen ahin keil enek amundemi avit amul aluvos, sakini arkurtei anatin en keil. ¹² Ka Pita mea ka muloh va en valengeihat. Ka navong rapehai ka lele va neim, lesi keke kaliko koa akav koe teiai onen Iesu eni mules veah, ka teiai tovuol eni. Evus, Pita va ris teim, ka mundem houlu usil asa koa kur out.

Iesu kistal min meatin elu en sise ✧

¹³ En avong enesek, meatin elu koa lumul en mari vangi meatin keil koa amusil Iesu lumul lumual luva en meteimal tai koa avise en Emeas. Meteimal enek mul soutin neli, kilomita teni vi teindan tai (11 km) ran out Serusalem. ¹⁴ Keilu lumual ka lumul luselus usil tounah vasi keil koa kur out. ¹⁵ Ka navong lumul veah lurun, Iesu varei mai katau en keilu ka kapil vituai ral min keilu telva. ✧ ¹⁶ Ka Ahi ring koe rendemien onealu keke lurlei kileatei. ¹⁷ Navong telmual mukok, Iesu vis keilu vit, “?Kamil milmul milselus usil asa en sise onamil?”

Keilu luvati en sise, ka veinaealu mot. ¹⁸ Tai en keilu koa isen vi Kleopas vis Iesu vit, “?Mukave? ?Keik kos kumai keitinek en out Serusalem keke

✧ **24:8:** Sion 2:22 ✧ **24:10:** Luk 8:2-3 ✧ **24:12:** Mak 16:12-13

✧ **24:15:** Mat 18:20; Mak 16:12

korkileatei tounah vasi koa kur out en avong vahis koa muli?”

19 Iesu vis keilu vit, “?Tounah sa?”✧

Ka keilu luvit kesi mini luvit, “Tounah vasi keil koa kistal min Iesu ten out Nasaret. Meatin enek vi provet tai koa selus ka mum ral min keihoen, ka vi hetetamen imok en meten Ahi ka en meten meatin keil. 20 Ka asuv keil onen pris keil ral min hetetamen keil onen Siu keil amaeni va en hen koakeil ten kavmen. Ka keil asan matien mini en kot, amuti kati en aiveave, ka kei mat. 21 Ka komai memul memundesini keke kei varei hesakin me-Isrel keil imea iha imaluv ran hen koakeil amumoni keih min keil. Ka tounah tamun, kosa vi avong etel (3) tuai keke tounah keil enek kur out.✧ 22 Ka kosa, en visokon semau, tei en ahin keil koa akapil ral min komai uva en valengeihat koa aling teiai onen mul ien, ka arun usil tounah koa sakin komai memutimanin eni.✧ 23 Keil umai ris aviteni min komai keke keil arvotintei teiai onen Iesu en valengeihat enek. Ka keil aviteni mun keke ales angelo elu lukistal min keil koa luviteni keke Iesu moul eris ran matien. 24 Evus, tei en komai uva en valengeihat ka ales tounah vasi mal musil asa ahin keil enek aviteni. Ka teiai onen arlestei.”✧

25 Ka Iesu viteni min keilu vit, “!Kamil milvi varu vareis! Milroun vareis keke milvakur anatin en tounah vasi koa provet keil avit luvati.✧

26 Veni keil aviteni keke, helamu, Mesaea hekur mahien hemukok. Hevus, hekur eis tai ten

✧ 24:19: Mat 21:11 ✧ 24:21: Luk 1:68; 2:38 ✧ 24:22: Mat 28:1-8; Mak 16:1-8; Luk 24:1-11 ✧ 24:24: Sion 20:3-8 ✧ 24:25: Luk 24:44

hetetamenien ka heha en out ten houhouen.”✧
 27 Evus, Iesu vit kilea tounah vasi en Tus Votut usil kei min keilu ka en tisien keil onen Mosis va rokol koa provet keil amutisi.✧

28 Navong telmai vesesal en meteimal ten out Emeas, Iesu vit heles housil sise heha. 29 Ka keilu lupeahi luvit, “Kito li mau hetal min komal, veni meteiai mul munu ke, ka hervitei tuetin out hevopoli.” Sakini va ro ral min keilu. 30 Ka navong Iesu rondan en avet taanianien ral min keilu, kei kur veret, masmas Ahi veni, vul vasi, ka sani min keilu.✧ 31 Hatte tas, rendemien onealu maluv ka lulei kilea keke vi Iesu. Ka navong lumul veah lulei mamah eni, Iesu vuol en metealu. 32 Ka keilu luviteni min keilu eris luvit, “!Meatin enek vi Iesu vare! Navong mul semau vit kilea selusien keil ten Tus Votut min ialu, lolong kilea en tinalu keke vi kei.” 33 Sakini, en avong etin vare! enek, keilu lumea ka luva ris en out Serusalem.

Navong lurokol out Serusalem, luvotin meatin teindan tai (11) onen Iesu koa amul aro vituai out tas ral min meatin sav keil emun. 34 Ka keil aviteni min keilu avit, “!Vi anatin! !Asuv Iesu mou! eris ran matien, veni kistal min Saemon Pita!”✧

35 Evus, meatin keilu ekek luvit usil asa koa kur out en sise, ka mukave lulei kilea en Iesu navong vul vas veret.✧

✧ **24:26:** Mat 16:21; Mak 8:31; Luk 9:22; 17:25; Umen 17:3; Sion 7:39; 12:16,23; 13:31-32; 17:1-5; Umen 3:13 ✧ **24:27:** Dut 18:15; Sam 22:1-18; Aes 53; Luk 24:44 ✧ **24:30:** Luk 22:19 ✧ **24:34:** 1Kor 15:4-5 ✧ **24:35:** Mat 28:16-20; Mak 16:14-18; Sion 20:19-23; Umen 1:6-8

Iesu mai kistal min meatin keil onen

³⁶ Navong meatin keilu enek lumul veah luselus usil tounah keil ekek min keil, Asuv Iesu varei mai kistal ka mulomal luhu en keil. Kei viteni vit, “Tomat hel ven kami.”✧

³⁷ Keil amutimanin ka ametau houlu veni amundemi avit amul ales ninin onen.✧ ³⁸ Ka kei viteni min keil vit, “?Vensa mimetau? ?Ka vensa varei rendemien onami mul langlango ka mirkultei veah anatin keke inau namoul eris ran matien? ³⁹ Alles hek keilu ka alok keilu ekek. Vi inau etin. Mihemai, mihetokol inau keke mihelong kilea keke husi onak ka sik mul, veni ninin keil, husi ka sin keil one tovuol.”

⁴⁰ Ka navong viteni mukok, kei rie hen keilu ral min alen keilu min keil. ⁴¹ Navong ales, avilelau en sien, ka keih veah en keil keke avakur anatin eni. Sakini Iesu vis keil vit, “?Anien tei mul keke maani?”✧ ⁴² Asan hati mesau tai koa alengasi mini,✧ ⁴³ ka kei kuri ka kani en mete.

⁴⁴ Evus, Iesu viteni min keil vit, “Tounah koa kur out musil asa koa naviteni min kami navong naro veah ral min kami. Ka kistal minau vasakin tounah koa amutisi usil inau en mengkatien keil onen Mosis, tisien onen provet keil, ka selusien keil ten Sam emun vamai vahi anatin.”✧

⁴⁵ Evus, kei sehen rendemien one keke akilea availea selusien keil koa mul en Tus Votut. ⁴⁶ Ka viteni min keil vit, “Aneite ten tisien keil keie: Mesaea koa Ahi rie lati hekur mahien ka heha hemat. Ka navong avong etel heli, hemoul eris ran matien.✧ ⁴⁷ Evus, en isen, meatin keil

✧ **24:36:** 1Kor 15:5 ✧ **24:37:** Mat 14:26 ✧ **24:41:** Sion 21:5

✧ **24:42:** Sion 21:9-10 ✧ **24:44:** Luk 18:31; 24:27 ✧ **24:46:**

Aes 53; Hos 6:2

ihitehiteni keke Ahi helesi hetahos eris ka houtut moulien onen meatin vasi keil en out netan munak aviles ran tisaen keil one. Selusien ekek heha helamu ven meatin keil ten out Serusalem. Hevus, heha hekarahit out vasi en out netan.✧
 48 Kami koa miles tounah keil ekek, miheha mihehit usili min mesav keil.✧ 49 !Mihetaengoni! Inau nisan Ninin Votut koa Ahi Tata vat kati vasani min kami.✧ Sakini, kami mihetos emau ekonek en taon ten out Serusalem hetokol avong koa keihoen onen Ahi hemai hesien kami.”✧

Iesu vina en out nesa✧

50 Evus, Iesu mulamun vangi meatin keil onen alokovein out Serusalem ka uva en meteimal ten out Betani. En out enek, kei vati lat hen keilu vina nesa ka san tokolkatien min keil. 51 Navong mul veah san tokolkatien min keil, Ahi kulati ran keil ka kuri vina en out nesa.✧ 52 Navong keil alesi, uva netan mini. Evus, ral min sien, uva ris en out Serusalem.✧ 53 Ka en avong vasi, keil uva en teahu ten Eim Votut ka amul amasmas Ahi.

✧ **24:47:** 1Tim 3:16 ✧ **24:48:** Sion 15:27; Umen 1:8 ✧ **24:49:** Soel 2:28-29 ✧ **24:49:** Sion 14:16; 15:26; 16:7; Umen 1:4
 ✧ **24:49:** Mak 16:19; Umen 1:9-11 ✧ **24:51:** Umen 1:9
 ✧ **24:52:** Umen 1:12; Sion 14:28; 16:22

Paama Bible
Portions of the Holy Bible in the Paama Language of
Vanuatu
Certaines parties de la Bible dans la langue Paama
de Vanuatu

copyright © 2011 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Paama

Translation by: Wycliffe Bible Translators

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not make any derivative works that change any of the actual words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2022-03-11

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 11 Nov 2022 from source files dated 9 Oct 2020

e4d59815-486c-529e-8bd4-ce3980ae5535